

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Lucie Křest'ánová

PROBLEMATIKA POŽADAVKU SOUHLASU S OSVOJENÍM

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 21. 2. 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 21. 2. 2010

.....

Poděkování

Děkuji paní Doc. JUDr. Sentě Radvanové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za cenné připomínky, ochotu a vstřícnost při jejím zpracování. Dále děkuji své rodině a partnerovi za trpělivost a podporu při jejím psaní a během celého studia.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Obsah	4
Úvod.....	8

ČÁST I. OBECNÉ POJEDNÁNÍ O OSVOJENÍ .....

9

1. Náhradní rodinná péče a její druhy	9
2. Historický vývoj osvojení a prameny právní úpravy	12
2.1 Historický vývoj institutu osvojení	14
2.2 Vývoj právní úpravy osvojení na našem území od roku 1918	18
2.3 Prameny právní úpravy	21
2.3.1 Ústavní právo	21
2.3.2 Mezinárodní právo	21
2.3.3 Vnitrostátní právo	27

ČÁST II. SOUHLAS S OSVOJENÍM .....

30

3. Předpoklady vzniku osvojení.....	30
4. Souhlas s osvojením.....	31
4.1 Náležitosti souhlasu s osvojením	31
4.2 Souhlas zákonného zástupce s osvojením	33
4.2.1 Zletilý rodič.....	33
4.2.2 Poručník osvojovaného dítěte	37
4.3 Souhlas nezletilého rodiče	38
4.4 Souhlas opatrovníka.....	39
4.5 Osvojení dítěte manželem rodiče.....	40
4.6 Souhlas ve vztahu ke konkrétním osvojitelům	41
4.7 Souhlas bez vztahu ke konkrétním osvojitelům	42
4.8 Souhlas osvojovaného dítěte.....	43
4.9 Souhlas druhého manžela (osvojení pouze jedním z manželů)	44
4.10 Souhlas s mezinárodním osvojením	44

5. Výjimky ze zásady souhlasu rodiče s osvojením.....	45
5.1 Úloha poručníka.....	45
5.2 Úloha opatrovníka.....	47
5.2.1 Tzv. kvalifikovaný nezájem.....	47
5.2.2 Tzv. žádný zájem	52
5.2.3 Tzv. blanketový souhlas	54
6. Lhůty pro udělení souhlasu s osvojením.....	55
7. Odvolání souhlasu s osvojením	56
8. Náhradní neboli surogátní mateřství - exkurs.....	57
9. Komparace se zahraniční právní úpravou - exkurs.....	59

ČÁST III. PROCESNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA SOUVISEJÍCÍ S PROBLEMATIKOU SOUHLASU S OSVOJENÍM.....

10. Vnitrostátní osvojení.....	64
10.1 Účast správních orgánů na vzniku osvojení	64
10.1.1 Sociálně–právní ochrana dětí.....	64
10.1.2 Orgány sociálně–právní ochrany dětí	64
10.1.3 Řízení o zprostředkování	65
10.1.4 Řízení o preadopční péči.....	66
10.2 Účast soudních orgánů na vzniku osvojení.....	67
10.2.1 Řízení o zbavení, omezení nebo pozastavení rodičovské zodpovědnosti.....	67
10.2.2 Řízení o ustanovení poručníka.....	68
10.2.3 Řízení o ustanovení opatrovníka.....	69
10.2.4 Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení	69
10.2.5 Řízení o osvojení	70
11. Mezinárodní osvojení	71
11.1 Zprostředkování mezinárodních osvojení do ciziny.....	71
11.2 Zprostředkování mezinárodních osvojení z ciziny	73

ČÁST IV. PRAKTICKÉ OTÁZKY SOUVISEJÍCÍ S OSVOJENÍM.....

12. Utajené porody a tzv. babyboxy	74
12.1 Utajené porody.....	74

12.1.1 Porody s utajenou totožností matky vs. anonymní porody	74
12.1.2 Utajené porody	75
12.1.3 Utajené porody a určení otcovství	76
12.1.4 Utajené porody a právo dítěte znát svůj původ.....	77
12.1.5 Utajené porody a problematika následného osvojení	78
12.1.6 Utajené porody v praxi	80
12.2 Babyboxy	81
12.2.1 Obecně o babyboxech.....	81
12.2.2 Babyboxy a souhlas s osvojením odloženého dítěte.....	85
13. Osvojení a registrované partnerství	87
13.1 Obecný úvod do problematiky registrovaného partnerství.....	87
13.2 Registrované partnerství vs. osvojení dítěte	88

ČÁST V. NAVRHOVANÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA V PŘIPRAVOVANÉM

OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	90
14. Návrh nového soukromoprávního kodexu.....	90
14.1 Osvojení zletilého	90
14.2 Osvojení nezletilého	91
Závěr	97
Seznam zkratk.....	99
Seznam použité literatury	100
Resumé.....	107
Klíčová slova	108

Motto:

*Zde leží človíček, stár hodinu a čtvrt.
Nikomu neschází, a nejmíň vlastní matce.
Našli ho na skládce. A jenom kmotra Smrt
jen ta ho k sobě přivinula sladce.*

Jiří Žáček

Úvod

Pro pochopení úlohy osvojení je důležité zamyšlení nad vývojem postavení dítěte ve společnosti. Když pomineme odlišnou pozici plynoucí z podstaty pohlaví, která v průběhu doby postupně ztrácela na významu, měl velký vliv na společenské postavení také fakt, zda jde o dítě manželské či nemanželské. Rodina byla vždy chápána jako hlavní institut zajišťující a zaručující klidné zázemí a láskyplné prostředí pro jeho výchovu. Je tomu tak dodnes. Právě osvojení pro řadu opuštěných dětí představuje jedinou možnost, jak získat novou rodinu a stejně tak šanci pro bezdětné páry toužících po dítěti.

Práce pojímá tuto problematiku jako celek. Je zde podán výklad jak hmotněprávní, tak procesněprávní stránky daného institutu s hlubším zaměřením na otázku souhlasu s osvojením. Ten tvoří nedílnou součást procesu osvojení a jako takový má velký význam. V závislosti na konkrétních životních situacích dávají souhlas odlišné osoby a právě to bude podrobněji vysvětleno.

S problematikou osvojení však úzce souvisí i řada dalších opatření, směřujících k zabránění tragickým úmrtím novorozenců. Jsou to například tzv. utajované porody nebo dětské schránky – babyboxy. Též jim bude v práci věnována pozornost.

Pro zpestření bude dále zmíněna velmi diskutovaná otázka osvojení dětí registrovanými páry a v samostatné části také návrh nového občanského zákoníku.

Cílem práce ale není pouze výklad osvojení jako takového a jednotlivých případů, které mohou nastat. Snahou je také zdůraznění a uvědomnění si faktu, že *“každé dítě je dar”*¹ a že je potřeba k němu takto přistupovat. Přestože zkušenosti a poznatky s vydařenými osvojeními prokazují, že osvojení je v soustavě druhů náhradní rodinné výchovy pro nezletilé dítě nejvhodnější a nejdokonalejší formou, nelze jeho úlohu a význam přeceňovat. Osvojení je třeba chápat jako pomocnou ruku, nikoli jako všemocný lék. Společnost by se měla zejména zaměřit na předcházení situacím, které pak má osvojení řešit. Je třeba pomoci mladým rodičům, nastavit rodinnou politiku tak, aby bylo nezletilé dítě co nejvíce chráněné, vést rodiče k zodpovědnosti za své jednání a především za své dítě.

---

¹ *Rozum a Cit* [online]. 2005-2006 [cit. 2009-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rozumacit.cz/patronka.html>>.

ČÁST I. OBECNÉ POJEDNÁNÍ O OSVOJENÍ

1. Náhradní rodinná péče a její druhy

Přestože se pojem “náhradní rodinné péče” nebo “náhradní péče o dítě” v zákoně o rodině nikdy nevyskytoval, jde o termín hojně používaný teorií i praxí. Je jednou ze dvou skupin forem náhradní péče. Tou druhou je náhradní ústavní péče, kterou následně můžeme dělit na prostou ústavní výchovu civilního typu a výchovu ochrannou. Ta má své místo v trestním soudnictví.²

Ústavní výchova představuje řešení pro děti, které z nějakého důvodu nemohou být zařazeny do náhradní rodinné péče. Často zde zůstávají až do své dospělosti a určitým oživením se pro ně může stát tzv. hostitelská péče. V rámci ní může ředitel konkrétního ústavního zařízení dítěti umožnit občasné, většinou víkendové či prázdninové pobyty mimo ústavní zařízení u lidí odlišných od rodičů a příbuzných. U této formy péče se nepředpokládá její rozšíření na více dnů. Není úkolem, aby dítě v hostitelské rodině následně zůstalo natrvalo. Souhlas s tímto umístěním dává úřad obce s rozšířenou působností, jakožto opatrovník dítěte, popř. bylo-li dítě do ústavu převzato na základě přání jeho rodičů či zákonných zástupců, vyžaduje se jejich písemný souhlas.³

Náhradní rodinná péče naproti tomu vyjadřuje situace, kdy dítě bylo soudním rozhodnutím svěřeno do péče někomu jinému než vlastnímu rodiči. To, zda je dítě vychováváno ve vlastní rodině či je v péči cizí osoby, má důležitý význam pro právní postavení samotného dítěte, a to zejména v rovině soukromého práva. Tato situace ovlivňuje otázku v jaké míře nadále působí vzájemná práva a povinnosti v jeho původní rodině. Tím se myslí vymezení osoby, která nadále plní rodičovskou zodpovědnost a jenž má vyživovací povinnost k dítěti, stanovení, zda mu zůstávají dědická práva, zda má vyživovací povinnost vůči rodičům a mnoho dalších otázek plynoucích z poměru dítěte a rodiče. Určení, zda jde o tzv. náhradní péči o dítě či nikoli, je ovlivněno několika faktory. Předně je to otázka, komu je dítě svěřeno do péče. Zda je

---

² ŠVESTKA, J., KNAPPOVÁ, M., DVOŘÁK, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné* 3. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007. 344 s.

³ BUBLEOVÁ, V., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., VANČÁKOVÁ, M. Průvodce náhradní rodinnou péčí. [online]. 2009 [cit. 2009-09-15]. Dostupný z WWW: <www.nahradnirodina.cz>.

to alespoň jednomu z rodičů, nebo osobě odlišné. Druhou důležitou skutečností je, zda je dítě takto svěřeno rozhodnutím soudu či jde o vlastní vůli rodičů. Takovou totiž pouze vykonávají rodičovskou zodpovědnost, v rámci níž mohou dítě umístit k někomu jinému nebo do ústavního zařízení. Jsou to např. různá rozhodnutí rodičů nacházejících se ve špatné sociální situaci. Dítě po domluvě s babičkou, tetou nebo dobrým známým vyrůstá u osoby, se kterou se rodiče dohodnou. Náhradní péčí o dítě je tedy myšlena pouze situace, kdy do rozhodování o svěřeni zasahuje autoritativně soud.⁴

České právo rozlišuje tyto formy náhradní rodinné výchovy: svěřeni do péče jiné osoby než rodiče, pěstounskou péči, poručenství a osvojení.⁵

A. Svěřeni do péče jiné osoby

Svěřeni do péče jiné osoby je upraveno v ustanovení § 45 ZoR. Soud může svěřit dítě do výchovy jiné osoby než rodiče, pokud to vyžaduje zájem dítěte. Tato osoba musí poskytovat záruku jeho řádné výchovy a musí se svěřením do své péče souhlasit. Při výběru vhodné osoby soud dává přednost zpravidla příbuznému dítěte. Je možné svěřit ho i do společné výchovy manželů, popř. do výchovy jen jednoho z nich, pokud druhý dá souhlas. Za určitých okolností souhlasu není třeba. Například při pozbytí způsobilosti k právním úkonům, nebo je-li opatření takového souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

B. Pěstounská péče

Podmínky pro svěřeni dítěte do pěstounské péče jsou vymezeny v ustanovení § 45a ZoR. Podle něj soud svěří dítě do pěstounské péče fyzické osobě, jestliže to vyžaduje zájem dítěte a osoba pěstouna poskytuje záruku jeho řádné výchovy. Do pěstounské péče lze dítě svěřit na přechodnou dobu, a to buď po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat nebo po jejímž uplynutí lze podle ustanovení § 68a ZoR dát souhlas rodiče s osvojením či do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že zde není takového souhlasu třeba. Dítě může být svěřeno

---

⁴ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. 227 s.

⁵ BUBLEOVÁ, V., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., VANČÁKOVÁ, M. Průvodce náhradní rodinnou péčí. [online]. 2009 [cit. 2009-09-15]. Dostupný z WWW: <www.nahradnirodina.cz>.

i do pěstounské péče manželů. Zrušení pěstounské péče přichází v úvahu jen ze závažných důvodů, a to rozhodnutím soudu.

Do pěstounské péče se dostávají především děti sociálně osiřelé potřebující trvalou individuální péči a zároveň dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Často se jedná o děti s různými handicap. Těmi mohou být jak různé objektivní zdravotní obtíže či mentální problémy, tak i jiné, spíše subjektivní okolnosti snižující jejich šanci na úspěšné osvojení. Může jít např. o sourozence, kteří se nechtějí rozdělit – osvojitelé mají většinou zájem pouze o jedno dítě. Překážkou však bývá i pokročilý věk dítěte nebo třeba příslušnost k jiné národnosti či určitému etniku, jenž je pro osvojitele nežádoucí. A v neposlední řadě sem bohužel patří i děti, které by jinak měly šanci na osvojení, ale brání jim překážky právní – zejména nesouhlas rodičů.⁶

Práce pěstounů nepochybně zasluhuje velký obdiv. Řada z nich si do své péče bere více jedinců a jak už bylo zmíněno, často jde o děti tělesně či duševně postižené, různých národností a etnik. Pro ně představuje pěstounská péče většinou jediné řešení, jak nestrávit celý život v ústavním zařízení. Umění skloubit jejich individuality a vytvořit harmonické rodinné prostředí, kde jsou obklopeny láskou, kterou by jinak nepoznaly, zasluhuje skutečné uznání. Nedovedeme si ani představit, kolik trpělivosti, lásky, obětavosti a tolerance musí denně vynaložit.

C. Poručenství

Ustanovením poručníka se řeší situace, kdy rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Právní základ najdeme v ustanovení § 78 ZoR, kde se zároveň říká, že poručník bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů.

Více o tomto institutu bude zmíněno v dalších kapitolách.

---

⁶ BUBLEOVÁ, V., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., VANČÁKOVÁ, M. Průvodce náhradní rodinnou péčí. [online]. 2009 [cit. 2009-09-15]. Dostupný z WWW: <www.nahradnirodina.cz>.

D. Osvojení

Osvojení pro dítě představuje jak po stránce faktické tak i právní tu nejlepší možnou variantu náhradní rodinné péče. Znamená pro něj šanci získat nové stabilní a milující zázemí.

2. Historický vývoj osvojení a prameny právní úpravy

Prapůvod slova osvojení nalézáme až v indoevropském výrazu “seuo-“. Je to tvar, jenž údajně plnil přivlastňovací funkci. Dnešní pojmy (osvojení, osvojitel, osvojit si) pocházejí ze všeslovanského “swój”. Mají základ právě ve výše zmiňovaném výrazu.⁷

Nejčastějšími případy dětí, které se dávají do osvojení jsou ty, u nichž se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj. Jde zejména o jedince, které je možné předat do náhradní rodinné péče v relativně nízkém věku usnadňujícím jejich sociální začlenění do nové rodiny a následné hledání sebe sama.⁸

Podle ustanovení § 63 odst. 1 ZoR osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Tato věta stručně a jasně vystihuje celou podstatu institutu osvojení. Vychází z klíčové úlohy rodiny ve společnosti. Rodiny jako nezastupitelného faktoru ovlivňujícího tělesný a duševní vývoj jedince. Osvojení se tak řadí na roveň rodičovství. Má se jím zabezpečit rodinné zázemí, které jedinec z jakéhokoli důvodu nemá. Může dojít k přirozenému osiření, kdy dítěti biologičtí rodiče zemřou. Druhou variantou je tzv. sociální osiření, k němuž dochází, pokud se biologičtí rodiče o dítě nestarají. Obě situace vedou ke stejnému cíli - zajistit dítěti výchovné prostředí jiným způsobem.⁹

Přes neustálé ozvěny hlásající do světa cosi o rodině jako přežitku a staromódnosti se znovu a znovu ukazuje, že rodina skutečně představuje nezbytný základ v kvalitní výchově jedince. Mnohé sociologické a psychologické studie

---

⁷ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

⁸ BUBLEOVÁ, V., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., VANČÁKOVÁ, M. Průvodce náhradní rodinnou péčí. [online]. 2009 [cit. 2009-09-15]. Dostupný z WWW: <www.nahradnirodina.cz>.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.

naznačují, jak rozdílný způsob života vedou stejně staří jedinci, kteří pocházejí z rodinných zázemí a kteří nikoli.¹⁰

U jedinců, jenž prošli těžkým dětstvím, lze vyzorovat náchylnost k následnému kriminálnímu chování. Takovými lidem nebyly předány základní sociální dovednosti. Neumí přijímat ani rozdávat lásku, jsou agresivní, těžko se adaptují v jiném prostředí, neuznávají autority. Nemají vzory, jenž by následovaly, neví co od života chtějí. Je důležité mít na paměti, že problémy v rodinách, špatná výchova, nezáměr o dítě, zanedbanost – nic z toho není výsadou výlučně sociálně slabší skupiny společnosti. Může se ukázat, že i navenek dobře fungující rodina, je uvnitř v rozkladu. To se často stává u rodin s hodně zaměstnanými rodiči. Mají úspěšnou kariéru, krásný dům, úžasné děti a dobře se jim daří. Tak to může vypadat na první letmý pohled. Na druhý už však vidíme, že rodiče jsou neustále v práci, na děti nemají čas, ty jsou často sami. Když rodiče přijdou domů, jsou unavení, nervózní a bez energie. Tyto navenek dobře zaopatřené a spokojené děti jsou uvnitř osamocené a nešťastné. Není ani výjimkou, že se snadno chytanou nějaké party, která o ně projevuje zájem, avšak stáhne je do drog nebo do kriminální činnosti. Vše přitom primárně pramení z nefungující rodiny.

Osvojení tvoří v systému náhradní rodinné výchovy nejdokonalejší a nejpřirozenější nástroj. Lze jím zajistit rodinné zázemí dítěti, jenž o ně z jakéhokoli důvodu přišlo. Stejně významnou roli však hraje i ve vztahu k osvojiteli a nabývá na důležitosti zejména s přibývajícím množstvím párů majících problémy s početím dítěte přirozenou cestou. Přestože dochází ke stále většímu rozvoji metod asistované reprodukce, osvojení zůstává pro řadu manželství jediným způsobem, jak si naplnit životní touhu mít a vychovávat dítě.¹¹

Ze všech těchto důvodů je nezbytné, aby osvojení byla přikládána náležitá vážnost a aby právní úprava byla co nejúplnější. Je žádoucí, aby tento životní krok, k němuž se osvojitelé rozhodnou – tedy přijetí cizího dítěte za vlastní - byl naplněn nejen fakticky, ale i právně. K tomu slouží především institut nezrušitelného osvojení,

---

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.

jímž se právně stvrzuje nový status osvojeného tím, že osvojitelé jsou zapsáni i do matricy na místo původních biologických rodičů.¹²

Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že osvojení není samospasitelné. Mnoha dětem ani tento prostředek nezajistí klidné rodinné zázemí a milující rodiče. Řada lidí má obavy z genetických dispozic odložených dětí. Roli zde hrají různé předsudky a etnický původ, rozhodující je věk dětí. Většina žadatelů má zájem o co nejmladší děti, aby se podařilo navázat úzký kontakt mezi osvojencem a osvojitelem. Malé děti jsou adaptabilnější, snáze se jim předávají nové hodnoty chování. Významná je jistě i touha adoptivních rodičů užít si s dítětem všechno to, co nemohou zažít se svým vlastním potomkem. První slova, kroky - drobnosti, které možná nevypadají důležitě, ale pro vztah dětí a rodičů jistě mají velkou váhu. S přibývajícím věkem dítěte úměrně klesá jeho šance na získání nové rodiny. Můžeme se tedy pouze dohadovat co je správné – zda zdoluhavé procedury sledující důkladné, často až ponižující prověřování osobností budoucích osvojitelů. Lhůty, které řízení o osvojení neúnosně protahují, a při nichž děti zatím čekají v kojeneckých ústavech či dětských domovech, kde stárnou a jejich šance, že se dostanou do nových rodin se zmenšují. Nebo zjednodušení a uspišení celého procesu, byť za cenu, že se sníží ochrana biologické rodiny a osvojence.¹³

2.1 Historický vývoj institutu osvojení

S osvojením jakožto právním institutem se poprvé setkáváme ve starém Římě, přibližně kolem roku 200 př. n. l. Bylo jedním ze způsobů, jímž mohla být založena otcovská moc¹⁴. *Patria potestas*, jak byla otcovská moc také nazývána, byla dá se říci naprosto neomezená. Postavení dcer a synů bylo přirovnáváno k otrokům, zejména s ohledem na bezmocnost a bezprávnost obou skupin. Gaius ve své Učebnici říká, že *patria potestas*, jak byla zavedena v Římě, neměla nikde na světě obdobu.¹⁵

---

¹² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.

¹³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.

¹⁴ Otcovská moc se skládala např. z „*potestatem vitae necisque*“ – právo nad životem a smrtí; *ius vendendi* – právo prodeje dětí; právo jmenovat dětem poručníka v poslední vůli; právo dát souhlas k zásnubám; právo ustanovit dětem dědice pro případ, že by po smrti otce zemřely v nedospělosti etc.

¹⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995. s.147.

Osvojení bylo právní jednání, kterým někdo přijímal cizího člověka za vlastního. Ve starém Římě se rozlišovaly jeho dvě formy. Toto dělení vycházelo ze vztahů a uspořádání římské rodiny, jak už jsem naznačila výše. V římském právu můžeme hovořit pouze o jedné osobě skutečně samostatné, svobodné, nepodléhající jiné rodinné moci. Tou je *pater familias*, neboli otec, hlava rodiny. Svým postavením je “osobou svého práva” a tedy *persona sui iuris*. Ostatní členové rodiny podléhají moci otcovské, jsou jí plně podřízeni a jde tedy o osoby cizímu právu podřízené, osoby cizího práva – *personae alieni iuris*. Z tohoto dělení nám vyplývá i dělení osvojení. Prvním případem byla *arrogace (adrogatio, arrogatio)*, kterou se osvojovala *persona sui iuris*. Pakliže se osvojovala osoba *alieni iuris*, jednalo se o adopci v užším slova smyslu (*adoptio*).¹⁶

Oba druhy adopce se řídily stejnou zásadou vyjádřenou v justiniánských Institucích: *Adoptio naturam imitatur* neboli osvojením se napodobuje příroda. Adoptovat někoho mohli pouze muži a byl stanoven požadavek, aby mezi adoptovaným a adoptantem byl věkový rozdíl nejméně 18 let. Nebylo možné adoptovat nemanželské dítě, ty měly být legitimovány. Stejně tak byla vyloučena adopce dětí propuštěných¹⁷ z moci otcovské. Adoptovat bylo možné jako dítě nebo jako vnuka, a to dítě i dospělého. Neplatná byla adopce s podmínkou nebo adopce s doložkou času. U *arrogace* se dále žádalo, aby *arrogator* neměl vlastní děti a dosahoval věku alespoň 60 let. Původní postupy vedoucí k osvojení byly poměrně složité a zdoluhavé a zjednodušeny byly až za doby Justiniána, kdy k adopci stačilo souhlasné prohlášení obou otců a bylo-li dítě dospělé, tak i jeho.¹⁸

V římském právu osvojení hrálo především roli v oblasti majetkové. Plnilo funkci zajištění dědice, pokračovatele rodu a následníka určitého mocenského postavení. Zachování celistvosti majetku a jména rodiny. Osvojení v té době bylo významným zejména pro osvojitele, jeho zájmy zde byly prosazovány. Pojetí, v jakém

---

¹⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 148, 58.

¹⁷ Šlo o tzv. *emancipaci (emancipatio)* - umělé rozvázání otcovské moci trojím prodejem syna a jediným prodejem dcery nebo ostatních *descendentů*. *Emancipací* zanikla otcovská moc a propuštěný podstupoval *capitisdeminuci* – proměnu právní osobnosti. Rušily se jeho dosavadní *agnátské* vztahy, trvaly nadále pouta *pokrevenská*. *Emancipace* se vztahovala pouze na propuštěného, nikoli i na jeho děti. Ty se staly přímo podřízenými otci rodiny – jejich dědovi.

¹⁸ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 147 an.

osvojení známe dnes, tedy jako určitou citovou záležitost, v té době nemělo místo a začalo převažovat až ve 20. století.

Ve středověku ztratilo osvojení oproti dobám římským na významu, stále si však zachovávalo svou úlohu mocenského opatření. Pokud se nad tím zamyslíme v kontextu doby, bylo to zcela logické. Tehdy nebyl manželský svazek vyvrcholením lásky a touhy po potomcích, ale spíše nástrojem pro nabývání statků, panství, lén a království. Na duševní život dítěte a jeho potřeby nebyl brán ohled a o jeho specifických potřebách se neuvažovalo.¹⁹

Až do 10. či 11. století bylo mnohde dáno na vůli rodičům, zda si dítě ponechají, či nikoliv. Podle starých pohanských obyčejů je mohli zcela beztrestně zabít nebo nechat zemřít, avšak ani později nebylo odložení nebo zahubení nechtěného dítěte ničím vyjímečným. Středověká společnost v naprosté většině trpěla velkou hmotnou bídou, porodnost byla vysoká a lidský život neměl velkou cenu. Již od raného středověku byly sice zřizovány nalezince, jenže byly neustále přeplněné a úmrtnost v nich často sahala až ke 100%. Z toho všeho vyplývá, že osvojení zde mělo naprosto minimální, skoro se dá říci žádný význam.²⁰

Osud dítěte se začíná pozvolna měnit až s nástupem novověku. Ve Francii byl pod vlivem Velké francouzské revoluce přijat na tu dobu nezvykle pokrokový Code civil. Schválený byl roku 1792 a když byl v letech 1800 – 1804 vyhlášen, setkal se s velkou opozicí konzervativních vrstev. Tehdy první konzul (Napoleon Bonaparte) však rozhodl v jeho prospěch. Zřejmě i z ryze osobních důvodů, kdy jako bezdětný si potřeboval opatřit dědice a svého budoucího nástupce. Zákon umožňoval pouze osvojení dospělých. Co se týče dětí, bylo zde zavedeno dobrovolné poručnictví, tzv. „*tutelle officielle*“. Šlo o opatření, které dovolovalo osvojení na podkladě poslední vůle a jenž vstoupilo v účinnost až v případě smrti poručníka. Kromě toho existovalo ještě osvojení za odměnu - „*adoption rémunératoire*“ – přípustné v případě, jestliže osvojenec zachránil osvojiteli život. Zcela zvláštního a mimořádného rázu bylo osvojení prováděné z důvodů politických. Tak tomu bylo např. za císařství Napoleonova, kdy po bitvě u Slavkova stát osvojil děti padlých důstojníků a vojáků.²¹

---

¹⁹ VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 16.

²⁰ VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 16.

²¹ VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 17.

V některých zemích bylo osvojení chápáno jako určitý prostředek, který měl umožnit uznání nelegitimního dítěte a poskytnout mu tak společenské postavení a práva dítěte vlastního. V té době byly předsudky proti nemanželským dětem zakořeněny tak silně, že bylo snazší je osvojit než přiznat k nim otcovství. V některých zemích byly děti osvojovány jen de facto, protože zákon osvojení neuznával – např. v Anglii a Skotsku byl adopční zákon vyhlášen až v roce 1926.²²

Výrazným faktorem, který ovlivnil další vývoj osvojení, byla nepochybně první světová válka. Po jejím skončení se všechny státy potýkaly s vážným problémem, a to pozůstalými sirotky. Francie napodobila Napoleonovo gesto po bitvě u Slavkova a celostátně osvojila válečné sirotky. Tento akt sám však příliš mnoho nevyřešil. Před veřejnost se čím dál naléhavěji stavěl problém opuštěných dětí a zásadní otázka jak ho řešit. Začalo se měnit postavení dítěte a celkový pohled na jeho potřeby. Všichni si uvědomovali, že pro jeho zdravý vývoj je nezbytná láska, individuální péče a atmosféra vyrovnaných vztahů v rodině. Je tedy pochopitelné, že na sebe postupné zakotvování ustanovení o osvojení do právních řádů jednotlivých států nenechalo dlouho čekat (ve Francii a Dánsku se tak stalo v roce 1923; ve Velké Británii, v SSSR a v ČSR v roce 1926).²³

Otázku válečných sirotek oživila opět druhá světová válka, která jejich počet mnohonásobně zvýšila. V té době se ocitlo velké množství dětí bez svých rodin a zároveň mnoho rodin o své děti přišlo. To mělo nemalý vliv na celkovém vzestupu poptávky po dětech vhodných k osvojení. Jejich postavení se tak definitivně změnilo. Lékařská věda zahájila úspěšný boj nejen proti dětské úmrtnosti a nemocnosti, ale i proti nepříznivým sociálním vlivům, které by mohly zdárný vývoj dítěte ohrozit. Vzestup hmotné úrovně obyvatelstva vedl mezi jiným i ke zvýšení touhy po založení rodinných svazků.²⁴

Poznatky o psychické deprivaci dětí vychovávaných v citově ochuzeném prostředí ústavů učinily dítě a jeho osud středem zájmu společnosti. Tato tendence byla součástí světového myšlenkového proudu, jenž nenastal náhle a neprojevil se všude ve stejné době. Například v Dánsku již v roce 1913 stanovil zákon zásadu, že každé osvojení má sloužit zájmu dítěte – tedy zásadu, kterou postupně přejaly i další státy.

---

²² VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 17.

²³ VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 18.

²⁴ VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 19.

V Československé republice se tak stalo přijetím zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.²⁵

2.2 Vývoj právní úpravy osvojení na našem území od roku 1918

Právní úprava osvojení v našem státě prodělala v průběhu času řadu změn. Ty jsou zejména odrazem proměn ve způsobu života manželství a rodiny, jakož i vývoje, který v přístupu k dítěti a jeho ochraně nastal v oblasti působení státních orgánů, resp. státu.

Po vzniku samostatného Československého státu v roce 1918 došlo přechodně ke vzniku právního dualismu. Na základě tzv. recepční normy č. 11/1918 Sb.²⁶ bylo na území českých zemí převzato právo rakouské, na rozdíl od Slovenska a Podkarpatské Rusi, kde platilo nadále právo uherské. Otázky náhradní rodinné péče upravovalo rodinné právo zakotvené v rakouském ABGB - Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811^{27, 28}.

Již ten stanovil, že mezi osvojitelem, osvojencem a jeho potomstvem platí stejná práva a povinnosti, jako mezi rodiči a dětmi (§ 183). Po roce 1918 bylo osvojení ryze soukromoprávní záležitostí vznikající smluvně a s právními následky především v rovině občanskoprávní. Umožnilo osvojení zletilé osoby, při němž osvojenec nepozbýval práva ve své původní rodině. Podle obecného zákoníku občanského nesměl mít osvojitel vlastní děti a musel dosahovat alespoň 40 let. Věkový rozdíl mezi ním a osvojencem musel činit nejméně 18 let.²⁹

Na Slovensku, jak už jsem uvedla výše, platilo až do roku 1928 uherské právo. Osvojení bylo pokládáno za smlouvu, jejíž platnost musela být potvrzena ministerstvem spravedlnosti. Daný stav trval až do roku 1928, kdy byl přijat zákon č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, účinný do 31.12.1949. Ten sjednotil dosavadní

---

²⁵ VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 19.

²⁶ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

²⁷ Vyhlášen 1. června 1811 patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. s platností pro všechny neuherské země císařství.

²⁸ NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha : Linde, 2004. s. 8 an.

²⁹ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s.126 a násl.

roztříštěné předpisy a jednotně upravil otázku osvojení pro celou Československou republiku.³⁰

Zákon č. 56 Sb. z. a n., ze dne 28. března 1928, o osvojení, zakotvoval obdobně, že mezi osvojitelem, osvojencem a jeho potomky později narozenými, nastává po právu týž poměr, jako mezi rodiči a manželskými dětmi (§ 4 odst. 1). V podstatě se opět recipovala úprava obsažená v římském právu. Osvojení bylo založeno na smluvním principu a jeho hlavním účelem nebylo zajištění výchovy dítěte, ale spíše zachování přechodu majetku. Ani v třicátých a následujících letech tak stále ještě není osvojení chápáno primárně jako náhradní péče o dítě.

K osvojení bylo třeba souhlasu rodičů dítěte (popř. poručníka, event. poručenského soudu). Soud mohl žádost o osvojení odepřít v případě, že nebyly splněny podmínky k osvojení dané zákonem, smlouva nebyla ku prospěchu dítěte, resp. nesvéprávného osvojence, nebo osvojení nemanželského osvojence mohlo vést k rozvratu manželství. Osvojit dítě nemohli manželé, kteří měli vlastní děti nebo děti postavené na roveň dětem narozeným v manželství. Dále také ženy, které porodily dítě mimo manželství a osoby, které nedosáhly 40 let věku, pokud se nejednalo o osvojení vlastního nemanželského dítěte. Zákon umožňoval osvojení i zletilé osoby a vdané ženy (se souhlasem jejího manžela). Osvojením nesměly být ohroženy majetkové zájmy vlastních dětí osvojitele.³¹

Zásadní přelom v právní úpravě osvojení představuje zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Osvojení upravovalo pouhých sedm paragrafů, konkrétně ustanovení § 63 až 69. Zdůraznila na našem území do té doby opomíjené osvojení především jako přijetí cizího dítěte za vlastní, do vlastní rodiny, jako institut náhradní rodinné péče. Toto je v moderní společnosti chápáno jako základní smysl osvojení deklarovaný řadou mezinárodních dokumentů.³²

Zákon přinesl řadu změn. Předně zakotvil rovnoprávné postavení mužů a žen stejně jako dětí narozených v manželství a mimo ně. Na rozdíl od prvorepublikové úpravy osvojení, která obsahovala možnost osvojit i zletilou osobu, nová právní úprava se omezuje pouze na osvojení nezletilého. Vznik osvojení nadále není smluvním

---

³⁰ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s.126 a násl.

³¹ NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha : Linde, 2004. s. 8.

³² RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s.126 a násl.

vztahem a podle ustanovení § 64 cit. zák. je jeho nezbytným předpokladem prospěch dítěte. Tato zásada je obsažena v právním řádu České republiky dosud.³³

Nová právní úprava tedy osvojení definitivně oprostila od někdejší převahy majetkových zájmů. Nadále je považováno za institut plnící především společensky důležitou funkci při výchově dětí, které ztratily své rodiče nebo o něž se rodiče nestarají. Hlavní účel je spatřován v tom, aby těmto dětem byla dána možnost vyrůst v řádné rodině a dostalo se jim stejných podmínek, jaké mají děti žijící ve standardním rodinném prostředí.

V roce 1958 byl přijat zákon č. 15/1958 Sb., který přinesl několik změn³⁴. Asi nejvýznamnější bylo zavedení nového druhu osvojení, tzv. nezrušitelného. To představuje zásadní krok ke skutečnému stmelení nové rodiny - zápis osvojitele do matrice. Novým způsobem osvojení se tedy dává možnost, aby mezi osvojitelem a osvojencem byly vytvořeny skutečně takové vztahy jako mezi rodiči a dětmi.³⁵

Toto osvojení nemohlo být zrušeno, stejně jako nemohl být fakticky zrušen pokrevní vztah mezi rodiči a dětmi.³⁶

Druhou významnou změnou bylo prolomení zásady, že s osvojením dítěte musí souhlasit jeho rodiče. Novelou byly zakotveny tři situace, kdy není souhlas rodičů (přestože jsou zákonnými zástupci dítěte) vyžadován. Těmi byly případy, kdy 1) dítě je po dobu nejméně jednoho roku v ústavní péči a rodiče o ně nejeví žádný zájem, nebo 2) rodiče o dítě neprojeví žádný zájem po dobu dvou let, nebo 3) rodiče dali přivolení k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Toto ustanovení bezpochyby usnadnilo cestu dětí z ústavů do náhradních adoptivních rodin.³⁷

Další vývoj právní úpravy se soustředil především na tuto problematiku – souhlas rodičů s osvojením. V důsledku přijetí nové ústavy v roce 1960 došlo k rozsáhlým a zásadním změnám v celém právním řádu a tedy i v právu rodinném. Koncem roku 1963 byl přijat nový zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, účinný od 1.4.1964,

---

³³ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s.127 a násl.

³⁴ Zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení, novelizoval zákon č.265/1949 Sb., o právu rodinném a též zákon č.142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

³⁵ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s.128.

³⁶ VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 30.

³⁷ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s.128.

který v novelizované podobě platí dodnes. Právní úprava podmínek osvojení provedená tímto zákonem dovršila jeho dosavadní legislativní vývoj a sjednotila roztržštěnou právní úpravu v jediné právní normě.

2.3 Prameny právní úpravy

2.3.1 Ústavní právo

Základním zdrojem právní úpravy osvojení je čl. 32 LZPS vymezující rámec ústavní ochrany rodiny a rodičovství.³⁸ Podle tohoto ustanovení je rodičovství a rodina pod zvláštní ochranou zákona. Zaručuje ochranu dětí, mladistvých a těhotných žen. Výslovně zdůrazňuje rovnoprávné postavení dětí narozených v manželství i mimo ně. V daném ustanovení se hovoří o vztahu dětí a rodičů se zdůrazněním na to, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, stejně tak jako děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů lze omezit a nezletilé děti je možné odloučit od rodičů proti jejich vůli pouze rozhodnutím soudu a to jen na základě zákona. Rodiče pečující o děti mají právo na pomoc státu.

Zmíněné ustanovení představuje základní postuláty přístupu státu k dětem a rodině. Současně se v něm promítají významné mezinárodní smlouvy považující rodinu za základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech jejích členů. Míru ingerence státu do soukromí dítěte a jeho rodiny určuje zákon, který by měl vždy plně respektovat zásady upravené v čl. 10 a čl. 32 LZPS, stejně jako závazné mezinárodní úmluvy.

2.3.2 Mezinárodní právo

Podle ustanovení čl.10 Ústavy jsou součástí právního řádu též vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána. Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, má před ním aplikační přednost.

---

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 2. vyd. Brno : Masarykova univerzita a Doplněk, 2001. s. 28.

Mezi nejvýznamnější mezinárodní úmluvy upravující problematiku osvojení a zavazující Českou republiku patří Úmluva o právech dítěte, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a Evropská úmluva o osvojení dětí.³⁹

1. Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb. Připomíná státům, které jsou její smluvní stranou, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti.⁴⁰

Ustanovení článku 7 Úmluvy konstatuje, že každé dítě má, pokud je to možné, právo znát své rodiče. Česká právní úprava osvojení dosud neobsahuje ustanovení, které by osvojiteli ukládalo jakoukoli informační povinnost. Změnu však přináší návrh nového občanského zákoníku (více viz kapitola 14.).

Článek 9 Úmluvy zakotvuje právo dítěte na to, aby nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte.

Samotné osvojení je upraveno v čl. 20 a 21 Úmluvy. Ustanovení čl. 20 pamatuje na situace, kdy je dítě dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí, nebo kdy ve vlastním zájmu nemůže být v takovém prostředí ponecháno. Členské státy jsou zde zavázány takovému dítěti v souladu s vnitrostátním zákonodárstvím zajistit náhradní péči, která by měla brát ohledy na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte, jeho etnický, náboženský, kulturní i jazykový původ.

V ustanovení čl. 21 je zdůrazněna povinnost smluvních států zabezpečit, aby o osvojení dítěte rozhodovaly jen k tomu kompetentní orgány. Dále se zavazují uznat, že osvojení v cizí zemi bude považováno za náhradní způsob péče o dítě, pokud se nenalezl jiný vhodný způsob péče o dítě v zemi jeho původu. Smluvním státům Úmluva také ukládá povinnost zabezpečit, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo

---

³⁹ NOVOTNÁ, V., ŠTASTNÁ, J. *Vybrané mezinárodní dokumenty v péči o rodinu a děti*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2000. s. 56.

⁴⁰ NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha : Linde, 2004. 159. s. 27.

stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi a dbát na to, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob. S tímto nepochybně souvisí i další ustanovení Úmluvy, zejména čl. 32 (zákaz hospodářského vykořisťování dětí), čl. 34 (zákaz sexuálního zneužívání dětí), čl. 35 (zabránění únosům, prodeji či obchodování s dětmi) a čl. 36 (zákaz ostatních forem vykořisťování). Tyto principy obsahuje též Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

2. Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení byla přijata na XVII. Zasedání Haagské konference mezinárodního práva soukromého dne 29. 5. 1993. Jménem České republiky byla podepsána dne 1. 12. 1999 a ratifikována 11. 2. 2000. Úmluva o mezinárodním osvojení vstoupila v platnost pro Českou republiku dne 1. 6. 2000 a je uveřejněna ve sbírce mezinárodních smluv jako sdělení MZV č. 43/2000 Sb. m. s.. Mezi základní postuláty, z nichž se při její tvorbě vycházelo, patří především subsidiarita osvojení do ciziny. Smluvní státy musí činit nezbytná opatření pro zabezpečení nejlepšího zájmu dítěte, jakož i opatření k předcházení únosům a obchodování s dětmi. V čl. 4 a 5 Úmluva o mezinárodním osvojení taxativně stanoví podmínky mezinárodního osvojení. Mezi ně patří např. zjištění, zda je dítě osvojitelné a zda je mezinárodní osvojení v jeho nejlepším zájmu, dále zajištění nezbytných dobrovolných souhlasů a musí být také přihlédnuto k přáním a názorům dítěte.

Při ratifikaci bylo současně učiněno oznámení České republiky, že podle čl. 23 odst. 2 Úmluvy o mezinárodním osvojení orgánem oprávněným vydat potvrzení o osvojení je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. V souladu s ustanovením čl. 13 Úmluvy o mezinárodním osvojení byl ústředním orgánem ve smyslu čl. 6 určen tento úřad.

3. Evropská úmluva o osvojení dětí

Evropská úmluva o osvojení dětí byla sjednána 24. dubna 1967 ve Štrasburku. Česká republika tuto úmluvu ratifikovala až 8. září 2000 a je uveřejněna ve Sbírce mezinárodních smluv jako sdělení MZV pod č.132/2000 Sb.m.s. Hlavním

motivem pro její přijetí byla snaha dosáhnout v členských státech Rady Evropy sblížení zásad právní úpravy osvojení.⁴¹

Úmluva o osvojení se použije pouze na osvojení dítěte, které v době, kdy osvojitel podal žádost o osvojení nedosáhlo věku 18 let, neuzavřelo sňatek a podle zákona se nepovažuje za zletilé. Současná právní úprava je s tímto ustanovením v souladu, avšak dřívější přípouštěly osvojení i zletilé osoby, a dokonce provdané⁴².

V čl. 4 a 5 je pro platné rozhodnutí o osvojení stanoven požadavek, aby o něm rozhodl soud nebo správní orgán. Zároveň je zde vyjádřena podmínka nutnosti souhlasu zákonných zástupců. Souhlas od matky se vyžaduje vždy, od otce pouze tehdy, jde-li o dítě narozené v manželství. Souhlas rodiče je požadován, i když je nezletilý. Lze ho dát a přijmout nejdříve po uplynutí šesti týdnů od narození dítěte. V případě, že otec nebo matka byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo alespoň práva udílet souhlas k osvojení, může zákon stanovit, že jejich souhlasu není třeba.⁴³

V ustanovení o požadovaném souhlasu matky a otce jen tehdy, jde-li o dítě narozené v manželství, lze spatřovat rozpor s čl. 32 odst. 3 LZPS, s čl. 2 a 7 Úmluvy o právech dítěte, ale i s Evropskou úmluvou o právním postavení dětí narozených mimo manželství. Podle těchto významných právních předpisů a mezinárodních smluv má dítě narozené mimo manželství stejná práva, jako dítě narozené v manželství, tedy má mít právo na to, aby se k jeho postavení v životě, kdy je narozeno mimo manželství, vyjadřovali oba rodiče. Navíc tato úmluva ukládá státům, které jsou její smluvní stranou, zajistit právo dítěte, pokud je to možné, znát oba rodiče. Rovněž zákon o rodině v ustanovení § 67 určuje, že k osvojení dítěte je třeba souhlasu zákonného zástupce, jenž ho dává sám za sebe, a je nepodstatné, zda jsou zákonní zástupci manželé a zda se dítě narodilo v manželství či nikoliv.⁴⁴

V čl. 6 Úmluva o osvojení požaduje, aby zákon povolil osvojení dítěte pouze v případech, že se jedná buď o dvě osoby žijící v manželském svazku, bez ohledu na to, zda osvojují současně anebo následně či o osobu jedinou. Rovněž požaduje, aby zákon nedovolil opětovné osvojení dítěte, ledaže by mělo být osvojeno manželem

---

⁴¹ HADERKA, J. Dopad norem Rady Evropy na moderní rodinné právo. *Právní praxe*. 1994, č. 9, s. 516 an.

⁴² Více viz kapitola 2.2.

⁴³ NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha : Linde, 2004. s. 45.

⁴⁴ NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha : Linde, 2004. s. 45.

osoby, která je již osvojila, nebo zemřela-li osoba, která dítě osvojila, a nebo pokud předchozí osvojení bylo zrušeno. Zákon o rodině v § 66 stanoví, že jako společné dítě mohou osvojit jen manželé. Nezrušitelné osvojení (§ 74 odst. 2) je umožněno pouze manželům, jednomu z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, anebo pozůstalému manželu po rodiči či osvojiteli dítěte. Výjimečně dovoluje takové osvojení i osamělé osobě, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit společenské poslání. Podle ustanovení § 76 ZoR může být osvojenec opětovně osvojen jen v případě, že je osvojován manželem osvojitele, osvojitel zemřel, a nebo dřívější osvojení bylo zrušeno.

Článek 7 se týká otázky věku osvojitele. Stanoví, že dítě lze osvojit pouze v případě, že osvojitel dosáhl minimální věkové hranice předepsané pro tento účel, přičemž mu nemá být méně než 21 nebo více než 35 let. K čl. 7 odst. 1 učinila ČR výhradu.

V ustanovení čl. 8 Úmluva o osvojení zavazuje příslušný orgán, aby osvojení nepovolil, pokud nebude přesvědčen, že je v zájmu dítěte. Na to reaguje § 64 odst. 1 ZoR, podle kterého se osvojiteli mohou stát pouze fyzické osoby zaručující způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.

V čl. 13 Úmluva o osvojení řeší také možnost zrušení osvojení. Požaduje, aby předtím, než osvojená osoba dosáhne zletilosti, došlo k jeho zrušení jen ze závažných důvodů pouze rozhodnutím soudu nebo správního orgánu, za předpokladu, že zrušení z tohoto důvodu je zákonem dovoleno. Ustanovení § 73 ZoR dovoluje zrušit osvojení soudem, vyjma osvojení nezrušitelného, a to jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele.

Podle čl. 17 k osvojení může dojít až tehdy, pokud dítě setrvá v péči osvojitele po dobu dostatečně dlouhou na to, aby si příslušný orgán mohl učinit přiměřený úsudek o budoucích vzájemných vztazích, pokud by takové osvojení bylo povoleno. Tento požadavek je ve shodě s § 69 ZoR, který stanoví, že před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklady (tzv. preadopční doba). Výjimky z tohoto požadavku platí pro případ, kdy se rozhodne pěstoun osvojit dítě svěřené do jeho pěstounské péče. Stejně tak, když dítě osvojuje fyzická osoba, již bylo svěřené do výchovy (§ 45 ZoR) či poručník, jenž o něj osobně pečuje.

Ustanovení čl. 20 pak zakotvuje zásadu anonymity osvojení, tj. osvojení bez odhalení totožnosti osvojitele rodině dítěte, a dále způsob vedení matričních záznamů a reprodukce jejich obsahu takovým způsobem, aby se osobám, které nemají oprávněný zájem zabránilo dozvědět se o osvojení určité osoby, anebo v případě, že se osvojení odhalí, o totožnosti dřívějších rodičů této osoby. I tento článek je plně ve shodě s českou právní úpravou. Zápisy do matrik se řídí zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů. V případě zrušitelného osvojení v rodném listu osvojence zůstávají uvedeni biologičtí rodiče osvojence. U nezrušitelného osvojení se osvojitelé na základě soudního rozhodnutí zapisují do matriky místo rodičů osvojence.

4. Další právní dokumenty

Kromě výše uvedených mezinárodních úmluv se rodinného práva dotýká celá řada dalších významných právních dokumentů, jako např. Evropská úmluva o výkonu práv dětí z roku 1993 (Sdělení MZV č. 54/2001 Sb.m.s.), Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství (Sdělení MZV č. 47/2001 Sb. m. s.), Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.) a mnoho dalších.

5. Komunitární právo

Evropská unie ponechává oblast osvojení ve výhradně samostatné působnosti jednotlivých států, což nepochybně souvisí s tím, že rodinné právo je úzce spojeno s individuálními historickými, náboženskými a společenskými hodnotami jednotlivých států a je tedy specifickou záležitostí každého státu. V rámci EU doposud nedošlo k unifikaci norem rodinného práva, jeho jednotlivých institutů, dokonce ani k harmonizaci jeho základních principů. Rodinné právo stále ještě organizačně spadá pod činnost Rady Evropy, ovšem můžeme sledovat určité sjednocovací tendence, které pomalu nabírají podobu zásad evropského rodinného práva. Ty by mohly být významné zejména při určování rozhodného práva u závazků s cizím prvkem.⁴⁵

---

⁴⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy*. 2005, č. 21, s. 769 an.

Přesto se stále časteji začíná objevovat potřeba unifikovaných norem, neboť Společenství občas zasahuje i do věcí týkajících se sociální sféry a vůbec ryze soukromého života jednotlivců.⁴⁶

2.3.3 Vnitrostátní právo

Kromě LZPS, Ústavy a jednotlivých mezinárodních úmluv mají důležité místo v právu zabývajícím se osvojením i jednotlivé zákony a další právní akty.

1. Jako první musím samozřejmě uvést zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který nabyl účinnosti k 1. 4. 1964. Hmotněprávní úprava osvojení je obsažena v jeho 2. části, IV. hlavě (§ 63 - 77). K jeho nejzásadnější změně došlo zákonem č. 91/1998 Sb., jež nabyl účinnosti 1. srpna 1998.

Zmíněnou novelou nedošlo ke změnám v principech, na nichž je osvojení postaveno, ale k důležitému zpřesnění některých zásadních otázek, procesních postupů a také k promítnutí mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána.⁴⁷

Změna se dotkla zejména úpravy souhlasu rodiče s osvojením, když bylo výslovně stanoveno, že může být dán nejdříve 6 týdnů po narození dítěte. Zároveň jako krok správným směrem vyznívá ustanovení umožňující odvolat souhlas rodiče s osvojením jen do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí příslušného orgánu do péče budoucích osvojitelů. Nově byla také založena kompetence orgánu sociálně-právní ochrany dětí rozhodovat o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů v případech, kdy je dítě v ústavu z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů. Tím se odstranila nejednotnost v tomto procesu trvající do 31. 7. 1998, v jejímž rámci dítě s nařízenou ústavní výchovou svěřoval do péče budoucích osvojitelů soud, zatímco v ostatních případech, kdy bylo dítě v ústavu, vedoucí tohoto ústavu po dohodě s okresním úřadem.

Novela dále zavedla požadavek souhlasu i rodiče, který ještě nenabyl zletilosti.

Ustanovení o nezájmu rodičů o dítě, jakožto podmínky pro rozhodnutí o osvojení i bez souhlasu rodiče, novela upravila tak, že zakotvila a) dobu nejméně

---

⁴⁶ TÝČ, V.: *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 3. vyd. Praha: Linde, 2001. 336 s.

⁴⁷ NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. s. 9.

6 měsíců, kdy rodiče soustavně neprojevili o dítě opravdový zájem nebo b) dobu nejméně 2 měsíců po narození dítěte, po níž rodiče neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoli jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka. Po uplynutí těchto lhůt není souhlas rodičů k osvojení vyžadován.

V neposlední řadě došlo také k posílení pozice domnělého otce dítěte. Bylo upraveno, že soud nemůže rozhodnout o osvojení, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci. Novelou totiž byla dána aktivní legitimace podat návrh na určení otcovství také muži, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte.

2. Významné místo v oblasti rodinného práva zaujímá zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jakožto základní předpis soukromého práva vůbec. Podle ustanovení §104 ZoR se občanský zákoník použije tehdy, nestanoví-li zákon o rodině něco jiného. Občanský zákoník je tedy ve vztahu k zákonu o rodině *lex generalis*.⁴⁸ Do jeho stran zavítáme zejména pro ustanovení I. části občanského zákoníku týkající se způsobilosti k právním úkonům, počítání času apod.

3. Jelikož osvojení má i svou procesní stránku, je nezbytným předpisem také zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zejména jeho ustanovení § 181 - 185.

4. Významný je rovněž zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Ten důkladně upravuje zprostředkování osvojení a spolupráci jednotlivých institucí, které při zprostředkování a rozhodování o osvojení působí.

5. V případech osvojení s mezinárodním prvkem bude důležitým právním předpisem zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, a to zejména jeho ustanovení § 26, 27 a 41.

---

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.

6. Se statusovou problematikou rodinného práva je úzce spojen také zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ten hraje zásadní roli zejména u osvojení nezrušitelného, kdy je osoba osvojitele zapsána do matriky jako rodič dítěte.

7. V souvislosti s uzákoněním porodů s tzv. utajenou totožností je vhodné uvést také zákon č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

8. Mezi dalšími právními předpisy upravujícími osvojení (zejména v oblasti preadopční péče) můžeme zmínit např. zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. Podstatnými jsou také zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, nebo zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (pro případné trestněprávní důsledky, které by v této oblasti mohly nastat – můžeme uvést trestné činy opuštění dítěte, zanedbání povinné výživy či vraždy novorozeného dítěte matkou).

ČÁST II. SOUHLAS S OSVOJENÍM

3. Předpoklady vzniku osvojení

Zákon o rodině rozlišuje dva základní typy osvojení. Prvním je osvojení zrušitelné (též označované jako osvojení prvního stupně, osvojení prosté či osvojení provedené bez zápisu osvojitele do matriky rodičů). Druhým je osvojení nezrušitelné (osvojení druhého stupně, spojené se zápisem osvojitele do matriky místo rodiče osvojence). U obou těchto typů jde o osvojení úplné, tedy zanikají vztahy k původní rodině dítěte. V praxi převažují nezrušitelná osvojení, což je přirozené. Uvažíme-li, že pokud se osvojitelé rozhodnou přijmout cizí dítě za vlastní, mají zájem na tom, aby se jejich poměr k nezletilému i po právní stránce v co největší možné míře přiblížil poměru pokrevního rodiče a dítěte. Tuto možnost právě nezrušitelné osvojení zajišťuje. Díky zápisu osvojitele v matrice narození na místo biologických rodičů nebude ze žádného dokladu, který bude dítěti vystaven seznatelné, že proběhlo osvojení.⁴⁹

Existující diferencovaná právní úprava dvou stupňů osvojení je opodstatněná, neboť umožňuje založit osvojení co do závažnosti jeho právních následků podle individuálních zájmů a potřeb osvojitele jako iniciujícího a rozhodujícího činitele celého procesu osvojení.⁵⁰

Podmínky osvojení dítěte

K tomu, aby mohlo být dítě osvojeno, je třeba splnit zákonem stanovené předpoklady, a to kumulativně. Pokud tedy i jen jeden ze stanovených požadavků chybí, nemůže dojít k osvojení a dítěti musí být zajištěna výchova skrze jinou formu náhradní rodinné péče.

Pro oba typy osvojení je na prvním místě bezesporu zájem dítěte, jak vyplývá např. z Úmluvy o právech dítěte nebo z ustanovení § 65 odst. 2 ZoR - osvojení musí být osvojenci ku prospěchu. Zásadním činitelem celého procesu je osoba budoucího osvojitele. Jen on může podat návrh na zahájení řízení o osvojení a na něm

---

⁴⁹ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. 227 s.

⁵⁰ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. 227 s.

záleží, zda osvojení bude úspěšné. Je třeba zkoumat jeho „touhu“ po dítěti, ale i jeho vlastnosti, osobní dispozice, motivaci a další předpoklady. Významnou otázkou je jeho zdravotní stav. Osvojitelem může být osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu a jako společné dítě někoho mohou osvojit pouze manželé. Osvojeno může být jedině nezletilé dítě a mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. Další podstatnou podmínkou je proběhnutí tzv. preadopční péče. Poslední požadavek najdeme v ustanovení § 70a ZoR - podle něj dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci.⁵¹

Ke zmíněným podmínkám shodným pro oba typy přistupují v případě nezrušitelného osvojení ještě další dvě. Za prvé - lze takto osvojit jen nezletilého staršího jednoho roku. Za druhé - mohou ho osvojit pouze manželé, jeden z manželů, jenž žije s některým z rodičů dítěte v manželství, a nebo pozůstalý manžel po rodiči či osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že osvojení bude plnit své společenské poslání. Podle ustanovení § 77 ZoR je možné i dodatečně změnit osvojení prvního typu na osvojení nezrušitelné. Podmínkou je, že osvojenec ještě nedosáhl zletilosti.

Rozhodujícím faktorem umožňujícím osvojení dítěte je souhlas jeho zákonného zástupce. V případě, že je osvojované dítě schopno posoudit dosah osvojení, zakotvuje zákon o rodině požadavek i jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.⁵²

4. Souhlas s osvojením

4.1 Náležitosti souhlasu s osvojením

Souhlas s osvojením, jakožto jeho nezbytná podmínka, je plně opodstatněný, neboť osvojení představuje mezní zásah do rodičovských práv a povinností a zároveň ovlivňuje právní status dítěte. Souhlas musí splňovat všechny

---

⁵¹ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s.131 an.

⁵² RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 137 an.

požadavky kladené občanským zákoníkem na projevy vůle jako na právní úkony podle § 104 ZoR a § 37 an. OZ.⁵³

Podle ustanovení § 37 odst. 1 OZ musí být právní úkon projeven svobodně, vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný. Musí být takto učiněn ve vztahu k osobám dítěte, osvojitele a typu osvojení.⁵⁴

Souhlas nelze vázat na splnění podmínky, zejména nelze požadovat vyplacení finančních prostředků nebo jiný majetkový prospěch (viz čl. 15 Evropské úmluvy o osvojení dětí).⁵⁵ Není možné ho ani omezit určením lhůty.

V případě tzv. blanketového souhlasu je ze zákona třeba písemná forma. Musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Nestačí tedy prohlášení např. před pracovníkem dětského domova nebo porodnice. Je také nepřípustné, aby takové přivolení bylo učiněno pouze písemně bez osobní přítomnosti rodičů. I u tohoto souhlasu bude vyžadováno, aby byl vyřčen určitě k jednomu ze dvou, či oběma, typům osvojení.⁵⁶

Podle ustanovení § 38 odst. 1 OZ je neplatný právní úkon, který učinila osoba bez způsobilosti k právním úkonům. Rovněž neplatný je právní úkon jedince jednajícího v duševní poruše činící jej k tomuto právnímu úkonu neschopným či právní úkon, jenž svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu, nebo jej obchází, anebo se přičí dobrým mravům.

V rozsudku Nejvyššího soudu⁵⁷ ze dne 24. listopadu 2005 bylo konstatováno, že *“...souhlas zákonného zástupce osvojovaného dítěte s osvojením musí vyhovovat všem požadavkům, které občanský zákoník klade na právní úkony. Souhlas musí být dán před soudem osobně, výslovně a určitě. Musí být učiněn se zřetelem k určité osobě osvojitele, musí se týkat konkrétního stupně osvojení a zákonný zástupce osvojovaného dítěte musí být poučen o právních následcích osvojení.”*

---

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 325.

⁵⁴ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 133.

⁵⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 326.

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 343.

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu č.j. 30 Cdo 415/2005.

4.2 Souhlas zákonného zástupce s osvojením

Základním ustanovením upravujícím souhlas s osvojením je § 67 odst. 1 ZoR, který říká, že k osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Kdo je zákonným zástupcem nezletilého dítěte upravuje podle § 27 odst. 1 občanského zákoníku zákon o rodině. V první řadě jsou to zletilí rodiče osvojovaného dítěte. V určitých zákonem stanovených případech jím však může být i poručník (§ 78 – 82 ZoR).⁵⁸

4.2.1 Zletilý rodič

Z důvodu právní jistoty a vůbec významnosti vztahů mezi rodiči a dětmi je nutné tyto vztahy určit a stabilizovat. Zatímco vztah mezi matkou a dítětem vzniká narozením dítěte (podle ustanovení § 50a ZoR je matkou dítěte žena, která dítě porodila), rodině-právní vztah mezi otcem a dítětem vzniká narozením dítěte ve spojení s některou z domněnek určování otcovství.

Možnost řešení případného sporného mateřství je upravena v ustanovení § 80 písm. a) OSŘ, tedy skrze samostatné soudní řízení zahájené podáním žaloby na určení či popření mateřství. Ke sporu o mateřství by mohlo dojít v případě, kdy: a) v matrice není zapsán ani otec ani matka (dítě „nalezenec“); b) v matrice jsou zapsáni oba rodiče či alespoň matka a žena, která o sobě tvrdí, že je matkou dítěte, podá žalobu k soudu na určení svého mateřství; c) dítě se narodí mimo zdravotnické zařízení (ve spojení s ustanovením § 15 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících předpisů), nebo d) v souvislosti s umělým oplodněním.

Problematika určení a popření otcovství je upravena v § 51 až 62a ZoR skrze tři vyvratitelné právní domněnky. Za splnění podmínek v § 62 a 62a je oprávněn podat návrh na popření otcovství i Nejvyšší státní zástupce, a to proti otci, matce i dítěti.⁵⁹

Souhlas rodiče je nezastupitelný, musí být dán v řízení o osvojení před soudem osobně, neboť jde o osobnostní právo. Chybějící souhlas rodiče je proto

---

⁵⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.*. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 326.

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo.* 2. vyd. Brno : Masarykova univerzita a Doplněk, 2001. s. 162 an.

nenahraditelný a není možné např. zastoupení jednoho rodiče druhým. Odmítne-li některý z rodičů dát souhlas s osvojením, tj. využije-li svého práva veta s osvojením, nelze proti jeho vůli osvojení uskutečnit (s výjimkami v § 68 ZoR).⁶⁰ Jeho souhlas nelze nahradit projevem vůle druhého rodiče v rámci zástupčího práva podle ustanovení § 21 odst. 1 a 3 ZoR. Svolení rodiče však pro osobní povahu rodičovských práv nelze nahradit ani rozhodnutím soudu, stejně jako soud není oprávněn zjišťovat důvody, které rodiče vedou k udělení či odepření souhlasu s osvojením.⁶¹

Ze zkoumání sociálního postavení rodičů, kteří nejčastěji dávají k osvojení své nezletilé dítě vyplývá, že jde o osoby se špatnou sociální úrovní, sami žijící v nevyhovujících podmínkách, s jinými zájmy než je péče o dítě, často se dopouštějící trestné činnosti, prostituce atd.⁶²

Můžeme polemizovat, zda mají rodiče vůbec právo „vzdát se“ svého dítěte. Jestliže bychom chápali „vzdání se“ dítěte jako právo dát souhlas s osvojením, pak samořejmě nelze než souhlasit. V opačném případě však je nutné říci, že dítěte se nelze platně „právně vzdát“. Nelze si představit jednostranný právní úkon rodičů či snad smlouvu mezi rodiči a zájemci o osvojení, neboť práva a povinnosti vyplývající z rodičovského statusu jsou právy absolutními, nedisponovatelnými a k osvojení tak dochází až právní mocí rozsudku ve věci samé. Institut osvojení je tedy spojen s rozhodnutím soudu, vůlí biologických rodičů dát dítě k adopci a vůlí osvojitelů dané dítě přijmout za vlastní. Ve svých důsledcích souhlas rodičů představuje jak výrazný zásah do rodičovských práv a povinností, tak i právní úkon vedoucí ke změně statusu dítěte.

Není-li některý z rodičů osvojovaného dítěte v době osvojení (§ 154 odst. 1 OSŘ) již naživu či není znám, právě tak jako je-li zbaven rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 3, 4 ZoR), byl-li mu výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven (§ 44 odst. 1 ZoR), anebo byl-li soudním rozhodnutím způsobilosti k právním úkonům zbaven či omezen (§ 10 OZ), je k osvojení třeba souhlasu pouze druhého rodiče, v jehož osobě se rodičovská zodpovědnost soustředila. Žije-li s nezletilým dítětem ve společné domácnosti nový manžel rodiče dítěte, jeho souhlas

---

⁶⁰ R VII/1967.

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 326.

⁶² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 326.

k osvojení není třeba. Je tomu tak z toho důvodu, že zákonem uložená povinnost a tomu odpovídající právo manžela, který není rodičem dítěte, podílet se na jeho výchově (§ 33 ZoR) neznamená, že manželovi vzniklo i právo vyslovovat svůj souhlas s osvojením tohoto dítěte.⁶³

Není-li naživu žádný z rodičů dítěte, stejně tak jsou-li oba jeho rodiče zbaveni způsobilosti k právním úkonům či jsou-li v ní omezeni (§ 10 OZ), anebo byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti či výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, je k osvojení třeba souhlasu poručníka ustanoveného soudem (§ 78 ZoR).

Postavení otce osvojovaného dítěte

Jak už jsem se zmínila dříve, novela zákona o rodině provedená zákonem č. 91/1998 Sb. výslovně zakotvila v ustanovení § 70a v systematickém spojení s § 54 odst. 1 ZoR, že nezletilé dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci. Tento muž by totiž v případě, že bude v zahájeném řízení zjištěno jeho otcovství k nezletilému dítěti, musel dát k jeho osvojení souhlas.⁶⁴

Aby mohlo být dítě osvojeno, je třeba zásadně souhlasu obou rodičů, pokud jsou jeho zákonnými zástupci (§ 67 ZoR). Bez splnění této podmínky nelze osvojení provést. Pokud je otec určen, dává souhlas s osvojením stejně jako matka a není možné zastoupení jednoho rodiče druhým.

Novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb. byla tedy nově upravena a posílena i práva otců, neboť v souvislosti s mezinárodními závazky České republiky byl dřívější stav neudržitelný. Ustanovení § 54 odst. 1 ZoR připouští, že pokud nedošlo k určení otcovství podle prvních dvou zákonných domněnek, může dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem navrhnout, aby otcovství určil soud (třetí domněnka otcovství). Zde se tedy oproti dřívější úpravě zlepšilo postavení domnělého otce, protože původně byli aktivně legitimováni k určení otcovství soudem pouze matka a nezletilé dítě. Dojde-li k podání návrhu tímto mužem, dítě nemůže být osvojeno jen na základě

---

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 327.

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 354.

uděleného souhlasu matky až do doby, než rozhodnutí soudu o jeho návrhu nabude právní moci. Jestliže dojde k pravomocnému určení otcovství tohoto muže, bude vzhledem ke vzniku rodičovské zodpovědnosti a zákonného zastoupení třeba jeho souhlasu k osvojení.⁶⁵

Posílení práv otce dítěte možností podat žalobu na určení otcovství však příliš nezměnilo na jeho skutečném postavení, kdy je otec stále velmi závislý na matce, resp. na jejím počínání.

Předně se může stát, že se muž vůbec nedozví, že je s ním žena těhotná. Ta ho následně neuvede jako otce v rodném listě dítěte a v případě, že dítě bude dáno do adopce, bude vyžadován pouze její souhlas. Nikdo se tedy nedozví, jak by se zachoval otec, kdyby věděl, že má dítě, popř. že je dáno k osvojení.

Realitou se může stát i situace, kdy muž o těhotenství ženy ví a na dítě se těší. V jeho průběhu se však matka rozhodne si dítě neponechat, otci svůj záměr zatají a po porodu mu oznámí, že se narodilo mrtvé. Ve skutečnosti je zdravý novorozenec předán do péče budoucím osvojitelům. Matka muže neuvede jako otce, tudíž v dalším řízení o osvojení je vyžadován pouze její souhlas. Jestliže se muž včas dozví jak se věci doopravdy mají, je oprávněn podat výše zmíněnou žalobu na určení otcovství. Nastat však může i to, že se muž o celé záležitosti nedozví, nebo až když už je příliš pozdě. Pokud bylo pravomocným rozsudkem soudu rozhodnuto o osvojení dítěte, zanikají právní postavení původních rodičů. Biologický otec tedy, ač nedal souhlas s osvojením svého dítěte a sám po něm velmi touží, nemá jakoukoli možnost s danou situací něco udělat.

V případě, že otcovství muže je určeno před či v průběhu řízení o tom, zda je třeba souhlasu rodičů s osvojením, vyvstává zde ještě otázka, jak posoudit postavení otce z hlediska toho, zda splnil či nesplnil podmínky kladené na „právně relevantní nezájem“. S touto otázkou souvisí i určité lhůty; přesný počátek lhůt ale zákon výslovně nestanoví. Varianty, jak tento nedostatek zákona překlénout, jsou v podstatě dvě. První je stanovení subjektivní lhůty, tedy takové, jenž běží od okamžiku, kdy se otec o narození dítěte dozvěděl. Druhou je určení objektivní lhůty, která u „žádného zájmu“ běží ode dne narození dítěte a u „kvalifikovaného nezájmu“ běží nezávisle na tom, zda

---

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 354.

otec o existenci dítěte ví. S ohledem na princip blaha dítěte lze vyvodit, že by v tomto případě bylo žádoucí uplatnit spíše objektivní počátek lhůty. Tomu také nasvědčuje dikce ustanovení § 68 odst. 1 písm. a) ZoR. Posouzení samozřejmě závisí na konkrétních okolnostech případu. *De lege ferenda* by tedy bylo vhodné výslovně danou problematiku upřesnit, tj. např. stanovit přesně objektivní počátek lhůty v uvedených případech.

4.2.2 Poručník osvojovaného dítěte

Poručníka soud dítěti ustanoví, jestliže jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů.

Soud ustanoví především toho, koho doporučili rodiče, leda že by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. Nebyl-li nikdo doporučen, ustanoví někoho z příbuzných či osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu. Poručníky nezletilého dítěte mohou být ustanoveni i manželé. Nemůže-li být pověřena žádná fyzická osoba, ustanoví soud orgán sociálně-právní ochrany dětí. Ten činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení dokud mu není ustanoven poručník nebo dokud ten se neujme své funkce.

Poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a podléhá jeho pravidelnému dozoru. Zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručenice a účty ze správy jeho jmění. Soud ho může povinnosti podávat podrobné vyúčtování zprostit, nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručenice.

Podle § 81 ZoR se na vztahy poručníka (poručníků) a dítěte přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Poručník se tedy stává zákonným zástupcem dítěte, nastupuje jako účastník řízení o osvojení a je oprávněn dát souhlas k osvojení. Není však oprávněn dát souhlas k osvojení sobě samému – v takovém případě by dítěti musel být ustanoven opatrovník.

Vzhledem k tomu, že jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem, můžeme předpokládat, že i otázka osvojení by spadala do této kategorie. Odmítne-li poručník dát souhlas s osvojením nezletilého dítěte, soud nemůže osvojení vyslovit. Jestliže by se však domníval, že je

takové jednání v rozporu se zájmy dítěte, může poručníka v souladu s ustanovením § 82 odst. 2 ZoR odvolat.⁶⁶

Více o souhlasu udělovaném poručníkem v kapitole 5.1.

4.3 Souhlas nezletilého rodiče

Dle ustanovení § 31 ZoR je rodičovská zodpovědnost souhrnem práv a povinností při péči o nezletilé dítě. Zahrnuje zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, dále souhrn práv a povinností při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění. Vzniká okamžikem narození a trvá do doby dosažení zletilosti. Aby rodič mohl nabýt rodičovské zodpovědnosti, vyžaduje se jeho způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Z dikce ustanovení § 9 OZ, které říká, že nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, jenž jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku vyplývá, že nezletilý rodič rodičovskou zodpovědností nedisponuje.⁶⁷

Důvodem této právní úpravy je skutečnost, že rodič, který nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, nemůže ani své dítě zastupovat při právních úkonech či spravovat jeho jmění. Na druhou stranu však zákon nezletilému nijak nezakazuje o nezletilé dítě pečovat, stýkat se s ním, zajišťovat jeho výživu a celkově se podílet na výchově. V souladu s ustanovením § 34 odst. 1 ZoR náleží rodičovská zodpovědnost oběma rodičům. Pokud jeden z rodičů nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Ten je zákonným zástupcem dítěte do doby, než druhý rodič nabyde zletilosti. Jestliže rodičovskou zodpovědnost k dítěti nemá ani jeden z rodičů, soud ustanoví dítěti poručníka.⁶⁸

Podle ustanovení § 8 odst. 2 OZ se zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se jí nabývá jen uzavřením manželství. Zákon tedy osobě starší šestnácti let umožňuje uzavřít manželství, tím nabýt zletilosti a na základě

---

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 327.

⁶⁷ LUŽNÁ, R. Rodičovská zodpovědnost nezletilého dítěte. *Právo a rodina*. 2007, č. 12, s. 3.

⁶⁸ LUŽNÁ, R. Rodičovská zodpovědnost nezletilého dítěte. *Právo a rodina*. 2007, č. 12, s. 3.

§ 8 odst. 1 OZ v plném rozsahu způsobilosti k právním úkonům, což zahrnuje i způsobilost k rodičovské zodpovědnosti.⁶⁹

Jestliže nezletilý rodič nenabude rodičovskou zodpovědnost výše popsaným způsobem, zákon o rodině umožňuje přiznat mu alespoň dílčí část rodičovské zodpovědnosti, a to péči o své dítě. Soud tak může učinit, má-li nezletilý rodič starší šestnácti let potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti (§ 34 odst. 3 ZoR). Nezletilý rodič se tedy může o dítě osobně starat, zajišťovat jeho výživu, zdravotní péči, smí za něj přijímat výživné atp. Nemůže ho však dále zastupovat v právních vztazích, jelikož sám nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.⁷⁰

K osvojení je vyžadován souhlas nezletilého rodiče, a to přestože není zákonným zástupcem nezletilého dítěte (§ 31 a násl., § 50a a násl., § 67 a násl. ZoR). Předpokládá se zde, že nezletilá matka i nezletilý otec jsou schopni posoudit dosah tohoto právního úkonu. Pro tuto úpravu je podstatným fakt, že v zájmu dítěte není, aby bylo osvojeno proti vůli vlastního rodiče, i když ten sám je nezletilý. Toto bylo do zákona o rodině včleněno až novelou č. 91/1998 Sb., do té doby se k osvojení dítěte vyžadoval souhlas pouze zákonného zástupce dítěte. Soudy k názoru nezletilého sice přihlížely, přesto zmíněná novela zohlednila skutečnost, že osvojení představuje významný zásah do rodičovských vztahů a posílila v tomto ohledu postavení i nezletilého rodiče.⁷¹

4.4 Souhlas opatrovníka

Podle ustanovení § 68b ZoR v případech uvedených v § 68 odst. 1 a 68a ZoR je třeba k osvojení souhlasu opatrovníka, který byl dítěti ustanoven v řízení o osvojení. Tento požadavek reaguje na fakt, že ve zmíněných situacích není vyžadován souhlas rodičů, ačkoli jsou zákonnými zástupci dítěte. Tím pádem nejsou ani účastníky řízení o osvojení a aby byla zajištěna potřebná ochrana zájmů dítěte, zákon výslovně upravil další hmotněprávní podmínku osvojení – souhlas opatrovníka. Je nutno zdůraznit, že tento opatrovník není kolizním opatrovníkem dle ustanovení § 37 odst. 3 ZoR. Rozsah jeho práv a povinností soud vždy vymezí z hlediska účelu,

---

⁶⁹ LUŽNÁ, R. Rodičovská zodpovědnost nezletilého dítěte. *Právo a rodina*. 2007, č. 12, s. 4.

⁷⁰ LUŽNÁ, R. Rodičovská zodpovědnost nezletilého dítěte. *Právo a rodina*. 2007, č. 12, s. 4.

⁷¹ LUŽNÁ, R. Rodičovská zodpovědnost nezletilého dítěte. *Právo a rodina*. 2007, č. 12, s. 4.

pro který byl ustanoven. V daném případě půjde konkrétně o oprávnění udělit souhlas s osvojením. Souhlas musí být srozumitelný, jasný a určitý.⁷²

Více o jednotlivých případech souhlasu dávaném opatrovníkem v kap. 5.2.

4.5 Osvojení dítěte manželem rodiče

Pokud z jakéhokoli důvodu vyrůstají děti pouze s jedním rodičem (ať už proto, že s druhým nikdy v kontaktu nebyly nebo např. z důvodu úmrtí), nabízí se varianta, aby dítě osvojil nový manžel rodiče a došlo tak k vytvoření kompletní rodiny. V souladu s ustanovením § 74 ZoR mohou nezrušitelně osvojit dítě pouze manželé, jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, a nebo pozůstalý manžel po rodiči či osvojiteli dítěte.

Je to klasický případ náhradního rodičovství. Dítě vyrůstá ve stejné rodině, jaká byla vytvořena jedním z rodičů. Nemění se mu rodinné prostředí, pouze dojde k významné změně právních vztahů co se týče druhého rodiče. Ten okamžikem právní moci rozhodnutí o osvojení právně přestává být rodičem a do jeho postavení s plnou rodičovskou zodpovědností vstupuje osvojitel.⁷³

Jak už bylo zmíněno dříve, k osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Těmi jsou v první řadě oba rodiče. Můžeme však předpokládat, že zásadní bude v tomto případě zejména souhlas od toho, který by v důledku něj měl přijít o své rodičovské postavení. Jestliže jde totiž o osvojení dítěte manželem některého rodiče, dá se očekávat, že ten bude s osvojením souhlasit. Základní podmínka – že osvojení bude ku prospěchu dítěte – se v těchto případech jeví jinak, než u osvojení dětí, kterým se zabezpečuje náhradní rodina. Soudy posuzují zejména stabilitu manželského svazku rodiče dítěte a manžela, který chce dítě osvojit.⁷⁴

Výjimku ze zásady požadavku souhlasu rodiče k osvojení tvoří ustanovení § 68 ZoR. Pokud tedy nebude možné získat souhlas k osvojení od druhého rodiče, je možné podat návrh na zahájení řízení o určení, že k osvojení není takového souhlasu třeba. Podle § 68b ZoR tak bude nutný souhlas opatrovníka, který bude dítěti ustanoven.

---

⁷² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 343.

⁷³ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 130.

⁷⁴ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 133.

V případě, že bude druhý rodič zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo jeho způsobilost k právním úkonům bude omezena, bude dítěti taktéž ustanoven na základě § 83 ZoR opatrovník, který bude oprávněn udělit souhlas k osvojení.

4.6 Souhlas ve vztahu ke konkrétním osvojitelům

Souhlas ve vztahu ke konkrétnímu osvojiteli představuje zvláštní případ, který se rozvinul zejména v praxi Fondu ohrožených dětí. Tzv. přímá adopce, někdy nazývaná též "otevřená", je adopce, při níž dítě do preadopční péče svěřují konkrétním osvojitelům sami rodiče, popř. jiní zákonní zástupci. Česká republika tento typ osvojení nezprostředkovává - ustanovením § 20 ZoSPOD bylo vyňato z kompetence orgánů sociálně-právní ochrany dětí.⁷⁵

Ministerstvo práce a sociálních věcí zastává názor, že tzv. přímou adopci si mohou mezi sebou dohodnout pouze sami biologičtí rodiče a budoucí osvojitelé, pokud se navzájem znají. Nikdo prý, ani osoba pověřená výkonem sociálně-právní ochrany dětí, nemůže rodičům vhodnou prověřenou rodinu doporučit.⁷⁶

Fond ohrožených dětí je občanské sdružení zaměřující se na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem s působností na území celé České republiky. Se zprostředkováním adopcí začal v roce 1995. Poslední zveřejněné číslo na jeho webových stránkách je 46 – tolik bylo ke dni 1. 8. 2003 zprostředkováno tzv. přímých adopcí.⁷⁷

Kolik jich je doopravdy můžeme jenom spekulovat. Ministerstvo práce a sociálních věcí s praxí Fondu ohrožených dětí dlouhodobě nesouhlasí, což dokazuje mj. udělená pokuta v roce 2001. Na základě rozkladu podaného Fondem ohrožených dětí byla zrušena a řízení z procesních důvodů zastaveno. Další pokuta, opět za neoprávněné zprostředkování osvojení, mu byla udělena v roce 2008. Ve své činnosti nicméně nadále pokračuje, s poukazem na to, že je v zájmu ochrany dítěte před deprivací, aby k osvojitelům přešlo pokud možno hned z porodnice.⁷⁸

Hlavní rozdíly mezi tzv. přímou adopcí a běžným procesem osvojení jsou následující. Předně dítě přichází k novým rodičům co možná nejdříve, ve stáří několika

---

⁷⁵ *Fond ohrožených dětí* [online]. 1998 [cit. 2009-07-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.fod.cz/>>.

⁷⁶ *Fond ohrožených dětí* [online]. 1998 [cit. 2009-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.fod.cz/>>.

⁷⁷ *Fond ohrožených dětí* [online]. 1998 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.fod.cz/>>.

⁷⁸ *Fond ohrožených dětí* [online]. 1998 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.fod.cz/>>.

dnů. Děje se tak na základě protokolu o předání dítěte do faktické preadopční péče, sepsaného zpravidla na Fondu ohrožených dětí. Rodiče a budoucí osvojitelé se podle svého přání mohou, ale také nemusejí setkat. Nechtějí-li, zajišťuje předání dítěte pracovník Fondu ohrožených dětí. Rodiče mohou svůj souhlas odvolat až do právní moci rozhodnutí o osvojení, v úvahu by pak mohlo přicházet i svěření do výchovy nebo do pěstounské péče potencionálních osvojitelů. Anonymitu tzv. přímé adopce lze zajistit několika způsoby: udělením tzv. anonymního souhlasu bez vztahu k určitým osvojitelům, kdy rodiče nejsou účastníky řízení, vlastním návrhem na zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo tím, že se rodiče v případě konkrétního souhlasu nechají v řízení zastupovat a k jednání se omluví až do právní moci rozhodnutí o osvojení (které lze provést nejdříve po uplynutí tříměsíční preadopční péče).⁷⁹

Na webových stránkách Fondu ohrožených dětí se můžeme dočíst hned několika případů zprostředkování tzv. přímé adopce. Z nich a z dopisů šťastných osvojitelů můžeme snadno nabýt dojmu, že toto je nejlepší, co institut osvojení vůbec kdy mohlo potkat. Jenže nic není pouze černé anebo bílé. Když odhlédneme od faktu, že uvedená praxe se děje bez zákonného podkladu, je důležité nezapomínat na to, že zatímco se jedněm rodičům takto zprostředkuje tzv. přímá adopce, je někde jinde jiný bezdětný pár, který je třeba již několik let v pořadníku žadatelů o osvojení a ten byl momentálně “přeskočen”. Na své vytoužené dítě tak čekají dál, přestože kdyby nedošlo ke zmíněné tzv. přímé adopci, ale postupovalo by se podle seznamu žadatelů, získali by ho oni. Také je nutné počítat s možným rizikem, že rodiče si své rozhodnutí rozmyslí a budou požadovat vrácení svého dítěte. Rodinněprávní vztah mezi dítětem a jeho biologickými rodiči zůstává totiž i po předání do péče budoucím osvojitelům zachován a mohou ho tedy kdykoli žádat zpět. Přestože se tak prý v praxi téměř nestává, nemůžeme takovou situaci vyloučit se zdůrazněním na to, že nestabilita rodinného prostředí dítěti rozhodně neprospívá.

4.7 Souhlas bez vztahu ke konkrétním osvojitelům

Souhlasem bez vztahu ke konkrétním osvojitelům nazýváme tzv. blanketový souhlas, který zákon o rodině upravuje v ustanovení § 68a a více o něm uvedu v kapitole 5.2.3.

---

⁷⁹ *Fond ohrožených dětí* [online]. 1998 [cit. 2009-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.fod.cz/>>.

4.8 Souhlas osvojovaného dítěte

Na základě ustanovení § 67 ZoR, je-li dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.

Procesní práva dítěte⁸⁰ jsou zakotvena v ustanovení § 100 odst. 4 OSŘ. To říká, že v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě schopné formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byly dostatečně zjištěny. Při tom přihlíží k jeho věku a rozumové vyspělosti.

Stejně tak můžeme podobné ustanovení najít v ZoSPOD. Jeho § 8 odst. 2 říká, že dítě schopné formulovat své vlastní názory má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající věku a rozumové vyspělosti tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.

V Úmluvě o právech dítěte se této otázce věnuje článek 12. Ve svém bodě 1. říká, že státy, jenž jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti schopnému formulovat své vlastní názory právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Přesto je úloha názoru dítěte v opatrovnických řízeních stále často velmi podceňována a dítě je stavěno do role pouhého objektu. Věková hranice odkdy je schopné rozpoznat dosah osvojení a formulovat svůj názor, není stanovena a je na pečlivé úvaze soudu, aby zhodnotil jeho rozumovou vyspělost. Zjišťování názoru dětí starších dvanácti let by však mělo být nepsaným pravidlem, od něhož se soud pouze v odůvodněných případech odchýlí.

---

⁸⁰ KRISTKOVÁ, V. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*. 2005, č. 11, Via Iuris IV/2005. s. 77, 78.

4.9 Souhlas druhého manžela (osvojení pouze jedním z manželů)

Jako společné dítě mohou někoho osvojit pouze manželé. Je-li osvojitel manželem, může k osvojení dojít jen se souhlasem toho druhého. Souhlasu není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům, nebo je-li jeho opatření spojeno s překážkou těžko překonatelnou (§ 66 ZoR). Zákon tedy připouští, aby dítě osvojil jen jeden z manželů a druhému k takovému osvojení nevznikly žádná práva či povinnosti.⁸¹

Souhlas druhého manžela k osvojení je třeba i tehdy, nežijí-li manželé ve společné domácnosti. Potřebný naopak není od rozvedeného manžela.⁸²

V případě, že oba rodiče nezletilého dítěte dali souhlas k jeho osvojení jedním manželem – osvojitelem, ztratili v důsledku osvojení oba svou rodičovskou zodpovědnost, která jako taková, resp. obdobná, přešla za účelem péče o zdraví nezletilého dítěte, o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, na osvojitele. V takových případech bude proto souhlas k osvojení druhým manželem osvojitele udělovat jako zákonný zástupce již osvojitel – manžel. Tento souhlas se bude krýt s jeho souhlasem jako manžela podle ustanovení § 66 odst. 2 ZoR, protože v tomto případě ho bude dávat jednak jako zákonný zástupce dítěte a jednak jako manžel budoucího osvojitele. Jelikož nezrušitelné osvojení nebrání tomu, aby osvojenec mohl být opět osvojen (§ 76), budou v těchto výjimečných případech zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, a tedy i osobami uděluujícími souhlas, původní osvojitelé.⁸³

4.10 Souhlas s mezinárodním osvojením

Mezinárodní osvojení⁸⁴ představuje řešení situace, kdy se ať už dětem vhodným k osvojení nebo žadatelům nepodaří osvojení zprostředkovat v České republice.

Ustanovení § 26 odst. 1 ZMPS říká, že úprava osvojení v mezinárodním kontextu se řídí právem státu, jehož příslušníkem je osvojitel, případně osvojitelé (jde-li

---

⁸¹ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 133.

⁸² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 323.

⁸³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 328, 323.

⁸⁴ WESTPHALOVÁ, L. Osvojení v mezinárodním kontextu. *Právo a rodina*. 2006, č. 4, s. 4.

o manžele). Jestliže mají různou státní příslušnost, je nutné splnit podmínky pro osvojení stanovené právními řády obou států, aby následně mohlo být osvojení v obou státech uznáno.

V procesu osvojení je však nutné použít i právo státu osvojovaného dítěte, a to z důvodu posouzení, zda k osvojení je třeba souhlasu buď samotného dítěte nebo dalších osob a orgánů. K osvojení dítěte do ciziny je vždy třeba souhlasu Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

Osvojení ve vztahu k cizině vychází z Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Podle ní je každý stát povinen určit ústřední orgán, který bude zajišťovat výkon povinností stanovených touto úmluvou. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí proto spolupracuje s orgány a jinými subjekty, jenž jsou obdobnou činností pověřeny v cizině.⁸⁵

Blíže o procesu osvojení s mezinárodním prvkem v kapitole 11.

5. Výjimky ze zásady souhlasu rodiče s osvojením

Ze zásady, že k osvojení je třeba souhlasu rodičů dítěte, stanoví zákon dva okruhy výjimek. První tvoří situace, kdy rodič přestane být zákonným zástupcem osvojovaného dítěte a souhlas s osvojením dává soudem ustanovený poručník. To se týká případů, kdy rodiče dítěte nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, rodičovská zodpovědnost jim nenáleží ze zákona, anebo byli rodičovské zodpovědnosti zbaveni (§ 44 odst. 3 a 4 ZoR). Druhý okruh výjimek představují situace, kdy souhlas s osvojením dává soudem ustanovený opatrovník, který se však nestává zákonným zástupcem osvojovaného dítěte (zákonnými zástupci dítěte v řízení o osvojení zůstávají rodiče).

5.1 Úloha poručníka

Již dříve bylo řečeno, že k udělení souhlasu je třeba způsobilosti rodičů k právním úkonům v plném rozsahu (§ 8 a násl. OZ). Ta vzniká zletilostí, a tedy dovršením osmnácti let. Před dovršením tohoto věku lze nabýt způsobilost pouze uzavřením manželství, to je však možné nejdříve nabytím šestnácti let věku (§ 13 ZoR). Soud povolí uzavření tohoto manželství jen z důležitých důvodů a je-li to v souladu

---

⁸⁵ WESTPHALOVÁ, L. Osvojení v mezinárodním kontextu. *Právo a rodina*. 2006, č. 4, s. 5, 6.

se společenským účelem manželství. Souhlas nezletilého rodiče s osvojením byl do zákona o rodině zaveden novelou zák. č. 91/1998 Sb.

Fyzická osoba může být soudem zbavena způsobilosti k právním úkonům, jestliže pro duševní poruchu, která není jen přechodnou, není vůbec schopna činit právní úkony. Způsobilost k právním úkonům jí může být i omezena, pokud pro duševní poruchu, jenž není jen přechodná, anebo pro nadměrné užívání alkoholických nápojů, omamných prostředků či jedů, je schopna konat jen některé právní úkony. V tomto případě soud v rozhodnutí určí rozsah omezení. V důsledku tohoto soudního rozhodnutí rodiče ztrácí svou rodičovskou zodpovědnost.

Rodič však může být zbaven rodičovské zodpovědnosti aniž by předtím ztratil způsobilost k právním úkonům. Dle ustanovení § 44 odst. 3 ZoR soud rodičovské zodpovědnosti rodiče zbaví, pokud ji zneužívá nebo závažným způsobem zanedbává. Dopustí-li se rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, soud je vždy povinen posoudit, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 4 ZoR). Pokud by takové důvody byly splněny, rodič by byl soudním rozhodnutím rodičovské zodpovědnosti zcela zbaven.

Ve výroku rozsudku o zbavení rodičovské zodpovědnosti není třeba uvádět, kterých práv se rodiče zbavují, protože obsah jejich rodičovských práv vyplývá ze zákona o rodině. Je však vždy třeba přesně identifikovat dítě, jehož se zbavení rodičovské zodpovědnosti týká.

Institut zbavení rodičovské zodpovědnosti (popř. zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům) může být využit také proto, aby se dítě stalo „právně volným“. Pak se totiž souhlas rodiče s osvojením nahrazuje souhlasem poručníka ustanoveného soudem. Tím však nelze říci, že by zbavení rodičovské zodpovědnosti mělo být cestou k osvojení. Lze je spíše chápat jako výjimku z nutnosti získat souhlas s osvojením od rodiče, nikoli tedy od zákonného zástupce obecně.

K zárukám pro rodiče zabraňujícím případnému zneužívání patří, že toto rozhodnutí může vyslovit pouze soud (§ 42 ZoR). Musí být naplněny hmotně-právní požadavky zákona a další související záruky. V této souvislosti nelze opomenout ustanovení § 68 a 68a ZoR, která stanoví jako podmínku pro případy, kdy není třeba souhlasu, existenci rodiče – zákonného zástupce dítěte. To by už nebylo možné

po zbavení rodičovské zodpovědnosti, takže po právní moci rozhodnutí o zbavení rodičovské zodpovědnosti už není režim § 68 a 68a ZoR použitelný.

Právo udělit souhlas naopak rodiči náleží, pokud byla jeho rodičovská zodpovědnost pouze omezena nebo pozastavena, protože omezení nebo pozastavení se týká jen jejího výkonu. Soud výkon rodičovské zodpovědnosti může pozastavit, brání-li rodiči v jejím výkonu závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte (§ 44 odst. 1 ZoR). Kritérii pro omezení rodičovské zodpovědnosti je zájem dítěte a to, že rodič nevykonává řádně povinnosti z ní vyplývající. Soud přitom vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na něž se omezení vztahuje (§ 44 odst. 2 ZoR).

5.2 Úloha opatrovníka

5.2.1 Tzv. kvalifikovaný nezájem

Podle ustanovení § 68 odst. 1 písm. a) ZoR pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že ho pravidelně nenavštěvovali, neplnili k němu pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě.

Zákonodárce termínem „opravdový zájem o dítě“ má na mysli společensky akceptované jednání. Takové, které rodič plní i v případě, že dítě nemá u sebe. Dlouhou dobu bylo diskutováno, jak má být tento pojem vykládán. V sociální praxi i v praxi různých dětských zařízení, bylo uváděno, že aby byl projeven opravdový zájem, stačí, když rodiče pošlou jeden korespondenční lístek. Odborná právnícká literatura i soudní praxe však dávno zastávala názor opačný, který se ostatně později stal i podkladem pro nynější výklad. Podle něj, důležitá není pouze charakteristika opravdového zájmu a lhůta, jak dlouho takový zájem nebyl proječován. Podstatné je i to, aby skutečnosti uvedené v zákoně o rodině byly náležitě prokázány, protože odnětí práva souhlasu rodiče s osvojením zasahuje hluboce jak do lidských práv rodiče tak i samotného dítěte.⁸⁶

---

⁸⁶ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 138.

Soudní praxe došla k závěru, že zákon o rodině nevyžaduje, aby rodič byl na právní důsledky nezájmu (ať kvalifikovaného či žádného) o dítě předem upozorněn. Při střetu těchto dvou zájmů – tedy zájmu nezletilého dítěte na zajištění urychleného náhradního rodinného osvojeneckého prostředí a zájmu pokrevních rodičů na uznání a respektování jejich rodičovských práv - je třeba za stavu, kdy rodiče postupují vůči vlastnímu dítěti krajně neodpovědně, dát s ohledem na čl. 3 Úmluvy o právech dítěte přednost kvalitativně a funkčně vyššímu zájmu nezletilého dítěte. Tento závěr však platí pouze za předpokladu, že u rodičů byly uvedené nedostatky ve výkonu rodičovské zodpovědnosti spolehlivě zjištěny ve spravedlivém procesu.⁸⁷

Je třeba uvést, že stanovenou dobu šesti měsíců lze považovat za dostatečně dlouhou k tomu, aby v ní řádní rodiče, jejichž rodičovská práva je třeba jako základní sociální a právní hodnotu společensky i právně uznávat, respektovat a garantovat, mohli projevit o své dítě soustavný opravdový zájem. Pokud tak nečiní, je to důvod k tomu, aby nezletilé dítě, které se zpravidla nachází v ústavní kolektivní péči, přešlo do vhodné náhradní osvojenecké rodiny. Podle moderních poznatků dětské psychologie i praktických zkušeností platí, že čím rychleji se dítě za těchto okolností do osvojenecké rodiny dostane, tím snáze lze předejít vzniku jeho nežádoucích citových deprivací. Lépe se také přizpůsobí novému rodinnému prostředí a rozvine své osobní vlohy, vlastnosti a schopnosti, čímž může být v příznivém smyslu ovlivněn i jeho dědičný základ.⁸⁸

Existence soustavně projevovaného opravdového zájmu rodičů o dítě předpokládá fungující psychickou, zejména citovou vazbu mezi rodičem a nezletilým, která mezi nimi zpravidla zcela přirozeně vyplývá z biologického poměru rodiče a dítěte. Jelikož tato citová vazba z povahy věci existuje pouze ve vnitřní sféře rodiče a nezletilého dítěte, lze na její existenci, resp. neexistenci, spolehlivě usuzovat jen z různých forem navenek projevovaného chování rodiče k nezletilému dítěti, ale i k orgánům ve věci jednajících. Proto se právní teorie i právní praxe za účinného spolupůsobení řady neprávních disciplín již v předchozím období pokoušela vytypovat určité konkrétní projevy chování rodiče k nezletilému dítěti, z nichž by bylo možné v jejich komplexu usuzovat na existenci, resp. neexistenci, fungující psychické, zejména

---

⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 332.

⁸⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář..* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 332.

citové vazby mezi rodičem a nezletilým dítětem, a tím zprostředkovaně i na existenci, resp. neexistenci, soustavně projevovaného opravdového zájmu rodiče o toto dítě.⁸⁹

Prvním z typických projevů nezájmu podle ustanovení § 68 odst. 1 písm. a) ZoR je, že rodiče dítě pravidelně nenavštěvují, to se zejména týká dětí umístěných v ústavní péči. Zákon výslovně nestanoví, co znamená „pravidelně navštěvovat“. Je tedy nutné postupovat vždy individuálně případ od případu. Prvotně je myšlen samozřejmě osobní styk s dítětem, ale za určitých okolností lze za projev opravdového zájmu považovat i soustavný styk písemný. Rodič se např. o dítě zajímá, o jeho školní prospěch, zdravotní stav, je v pravidelném styku s pracovníky ústavu, kde je umístěno.⁹⁰

Vše se musí posuzovat vzhledem ke konkrétní situaci – je nutné zohlednit např. ztíženou pozici rodiče, který má zdravotní potíže, popř. má bydliště daleko od ústavu. Přesto i zde existuje možnost, jak své dítě kontaktovat (písemně, telefonicky). Je nutné zabývat se skutečnostmi bránícími rodičům v projevení opravdového zájmu o dítě, zda se jedná o překážky objektivní povahy (např. zdravotní stav), nebo subjektivní povahy či zda ojedinělý zájem o dítě má pouze spekulativní povahu s cílem zabránit jeho možnému osvojení. Je třeba zdůraznit, že by měly být zkoumány i tendence a snahy rodičů, tedy zda si skutečně upravují své poměry osobní, rodinné, sociální, bytové apod. tak, aby mohli osobně o dítě pečovat. Za projevy zájmu o dítě je třeba považovat i opětovné návrhy rodičů u soudu, aby jeho ústavní výchova nebyla nařizována, aby byla zrušena a aby jim bylo dítě svěřeno do výchovy.

Druhou formou „kvalifikovaného nezájmu“ je skutečnost, že rodiče neplní dobrovolně a pravidelně vyživovací povinnost k dítěti. Ta však musí být v mezích jejich možností.⁹¹ Zakotvena je v ustanovení § 85 ZoR. Rodič je povinen plnit vyživovací povinnost i v případě, že je dítě umístěno v ústavu. Neplacení výživného má pro rodiče důsledky i v trestněprávní rovině (§ 196 TZ).

Třetí formou „kvalifikovaného nezájmu“ je to, že rodiče neprojevují snahu upravit si v mezích možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně

---

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 333.

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 333.

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 333.

ujmout péče o dítě. To znamená, že rodiče nevyvíjí potřebné úsilí a aktivity k tomu, aby s nezletilým opět začali společně žít, aby o něj mohli dennodenně pečovat a obnovit tak soustavný styk.⁹²

Posuzování kvalifikovaného nezájmu bylo léta značně problematické, neboť neexistovalo zvláštní soudní řízení, kde by se výlučně zkoumalo, zda je k osvojení třeba souhlasu rodičů či nikoli a zda jsou či nejsou rodiče účastníky vlastního řízení o osvojení. Změnu přinesla novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb., která zavedla tzv. incidenční řízení, jenž je obligatorní a předchází vlastnímu řízení o osvojení (viz kapitola 10.2.4). Aby došlo ke skutečně spravedlivému procesu, musí soud vždy naplnění jednotlivých forem zmíněného chování rodičů vůči nezletilému posuzovat se zřetelem k dané situaci a poměrům, v nichž se nacházejí. Rodiči nelze přičítat k tíži okolnosti, které mu, objektivně posuzováno, tj. bez zřetele na jeho vlastní subjektivní počínání a snahu, znemožnily projevit soustavný opravdový zájem o nezletilé dítě⁹³.

Posouzení opravdového zájmu se uplatní i vůči rodiči nezletilému.

Pro názorné vysvětlení předchozího výkladu uvádím rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. I. ÚS 669/02⁹⁴.

Konkrétně Ústavní soud rozhodoval ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů E.W., J.W. a jejich pěti nezletilých dětí, proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích.

Řízení v uvedené věci bylo zahájeno k návrhu Okresního úřadu v Táboře v roce 2001. Svůj rozsudek tehdy odůvodnil tím, že jsou splněny podmínky ustanovení § 68 odst. 1 písm. a) ZoR, protože rodiče neprojevili opravdový zájem o děti po dobu šesti měsíců, zejména děti pravidelně nenavštěvovali. Matka uskutečnila jednu nezdařenou návštěvu, kdy přišla neohlášeně, děti měly karanténu a tudíž je neviděla. Rodiče se o ně zajímali pouze telefonicky, jiná forma jejich zájmu nebyla zaznamenána. Svě děti nenavštívili, neposkytli jim žádné dárky, nezaslali jim gratulace k svátkům, narozeninám či Vánocům. Ani jeden z rodičů k nim neplnil svou vyživovací povinnost, i když otec byl v uvedeném období zaměstnán. Po odebrání dětí matka ztratila nárok na

---

⁹² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 333.

⁹³ Viz R 5/77.

⁹⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 28. ledna 2004, sp.zn. I. ÚS 669/02, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, Svazek 32, Nález č. 11, str. 97.

rodičovský příspěvek a další sociální dávky a nedokázala si uspořádat své sociální poměry. Nezaevidovala se jako uchazečka o zaměstnání, a tudíž jí nevznikl žádný nárok na sociální dávky. Otec ukončil svůj pracovní poměr z důvodu manka a neuhrazených poplatků za telefon. Rodiče se nesnažili dostatečným způsobem zajistit si vhodné bytové podmínky, matka nevyužila možnosti ubytování v azylovém domě pro matky s dětmi.

Krajský soud se s uvedenými zjištěními okresního soudu ztotožnil a dne 22. srpna 2002 potvrdil rozsudek, jímž bylo rozhodnuto, že k osvojení nezletilého J.W. a nezletilé M.W. není třeba souhlasu rodičů.

Ústavní soud zkoumal, zda byly v konkrétním případě naplněny podmínky ustanovení § 68 odst. 1 písm. a) ZoR. Ty musí být splněny již ke dni podání návrhu, což znamená, že v řízení podle § 68 odst. 3 ZoR musí soud především objektivně zjistit počátek uvedené šestiměsíční lhůty. Tj. určit, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, od které skutečnosti, události či data začít odpočítávání uvedené lhůty. Počátek musí být najisto postaven. V řízení podle ustanovení § 68 odst. 3 ZoR soud rozhoduje o tom, zda rodiče neprojevovali po dobu šesti měsíců soustavný opravdový nezájem o dítě, a soustřeďuje se tedy pouze na zjišťování existence této zákonné podmínky. V přezkoumávaném případě obecné soudy vzaly za počátek zmíněné šestiměsíční lhůty umístění dětí do dětského domova. Vzhledem ke skutečnosti, že rozhodnutí podle § 68 odst. 3 ZoR je výrazným zásahem do vztahu mezi rodiči a dětmi a do rodičovské zodpovědnosti stěžovatelů, musí být podmínky stanovené v § 68 odst. 1 písm. a) ZoR splněny bezezbytku. Nesmí existovat nejmenší pochybnost o tom, že v konkrétním případě naplněny nejsou. Z textu uvedeného ustanovení vyplývá, že obecný soud musí zjišťovat, zda je u rodičů dítěte dán opravdový nezájem o dítě a musí vždy přihlížet ke snaze rodičů a k mezím jejich možností. Při rozhodování o neexistenci opravdového zájmu rodičů o děti musí soud především posoudit, zda, popř. jaký, mají rodiče skutečný vnitřní vztah k dětem. Soud se tedy musí zabývat i hodnocením vnějších projevů rodičů vůči dětem, vůči orgánům ve věci rozhodujícím apod. To vše s přihlédnutím k jejich snaze a možnostem, k sociálním poměrům, schopnosti sociální orientace, stupni inteligence a jejich vzdělání.

V přezkoumávaném případě rodiče po celou dobu řízení projevovali nesouhlas s ústavní výchovou a požadovali vrácení dětí. Celým řízením se táhl základní

problém, tj. nedostatek vhodného bydlení pro tak početnou rodinu a neschopnost odpovídající bydlení zajistit.

Pokud jde o vnější projevy rodičů osvědčující jejich zájem o děti, lze vyjít ze zjištění, že matka podala po umístění dětí do dětských domovů odvolání proti usnesení Okresního soudu, jímž bylo vydáno předběžné opatření o umístění dětí do ústavní výchovy. Další odvolání podala matka proti rozsudku, jímž byla nařízena ústavní výchova u všech jejích dětí. Zpráva dětského domova také potvrzuje, že matka jim pravidelně telefonovala.

Již tento zestručněný průběh případu ukazuje na skutečnosti, že v přezkoumávané věci lze mít o splnění podmínek ustanovení § 68 odst. 1 písm. a) ZoR při nejmenším pochybnosti.

Rovněž další aktivity rodičů svědčí spíše v jejich prospěch a prokazují jejich zájem o děti. Matka uzavřela nájemní smlouvu, na základě které jí byl pronajat byt, v němž připravila dobré hygienické podmínky a vybavení pro děti. Dále podala trestní oznámení na dětský domov. V tomto podání vyjadřuje matka nespokojenost s jednáním sociálních pracovníků domova a nesouhlasí s eventuální budoucí adopcí svých dětí.

Podle názoru Ústavního soudu právní následky předvídané v ustanovení § 68 odst. 1 ZoR mohou nastat jen tehdy, je-li v řízení podle § 68 odst. 3 ZoR beze zbytku a bez všech pochybností prokázáno naplnění podmínek § 68 odst. 1 písm. a) ZoR. Pokud naplnění těchto podmínek prokázáno není, jako je tomu v konkrétním případě, došlo napadeným soudním rozhodnutím k porušení základního práva stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS. Zároveň byl porušen čl. 8 odst. 2 ÚOLPZS, protože soud, jako státní orgán, zasáhl do práva stěžovatelů na respektování rodinného života v rozporu s ustanovením § 68 odst. 1 písm. a) ZoR⁹⁵.

5.2.2 Tzv. žádný zájem

Podle ustanovení § 68 odst. 1 písm. b) ZoR pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže po dobu nejméně dvou

---

⁹⁵ Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva ve věcech zásahu do práva na rodinný život můžeme dovodovat jednotlivé závěry: 1) důvody, o které se opírá konkrétní posuzovaný státní zásah, musí být relevantní a dostatečné; 2) nad všemi zájmy dominuje nezpochybnitelný zájem dítěte; 3) žalovaný stát musí dokázat, že před opatřením, které učinil, zvážil i jiné alternativy, méně zasahující do života dítěte i jeho rodičů, ale tyto se zdály jako nedostatečné; 4) rodiče musí mít v řízení dostatečné postavení na to, aby mohli hájit své zájmy. – viz MARTINKOVÁ, J. Rešpektovanie rodinného života podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach. *Právnik*. 2005, č. 4, s. 360 an.

měsíců po narození dítěte o něj neprojeví žádný zájem (nenavštívili je, telefonicky ani písemně nebyli ve styku se zařízením, kam bylo umístěno, neplnili vyživovací povinnost, neusilovali o to vzít si ho k sobě atd.), ačkoliv jim v tom nebránila závažná překážka.

Dané ustanovení znamená poměrně významný zásah do rodičovských práv, vysvětlený požadavkem ochrany dítěte, jeho blaha a nejlepšího zájmu.⁹⁶ Zkrácení doby v těchto krajních případech, kdy je nezletilé dítě ihned po svém narození rodiči zcela opuštěno, na dva měsíce umožňuje, aby mohlo být ve svém zájmu co nejdříve umístěno do individuální náhradní rodinné výchovy formou osvojení.⁹⁷

Na tomto místě považuji za vhodné zmínit se o tzv. anonymním porodu a porodu s utajenou totožností matky. V prvním případě, kdy matka dítěte není vůbec známa, např. ho odložila do babyboxu, jde o dítě nezjištěné totožnosti, které může být následně zařazeno do seznamu dětí vhodných k osvojení. Ve druhém jsou údaje matky známy, jsou však zapečetěny v obálce zdravotnického zařízení, kde proběhl porod. V těchto situacích, kdy je matka podle ustanovení § 50a ZoR známa, je třeba zahájit před osvojením řízení podle § 68 odst. 3 ZoR a zjišťovat míru nezájmu matky.⁹⁸ Toto je i případ, kdy matky při odložení dítěte do babyboxu u něj zanechají jeho rodný list a další doklady. Jistě dobře myšlené počínání, aby se vědělo o jaké dítě vlastně jde a jak se jmenuje, mu vlastně paradoxně uškodí, protože čeká delší dobu, než se dostane do náhradní rodiny.

I zde, podobně jako u tzv. kvalifikovaného nezájmu, je nutno hledět vždy na konkrétní případ. Zákon totiž jako poslední podmínku stanoví, že rodičům v projevení zájmu nebránila závažná překážka. Tou může být např. mimořádně nepříznivý zdravotní stav nebo jiné psychiku ovlivňující faktory, tedy okolnosti, které znesnadňují či téměř znemožňují projevení zájmu vůbec – jsou tedy závažné.

Posouzení, zda rodič (typicky matka) neprojevil po porodu dva měsíce žádný zájem o dítě se týká i nezletilého rodiče.

---

⁹⁶ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 138.

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 335.

⁹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 335.

5.2.3 Tzv. blanketový souhlas

V souladu s ustanovením § 68a ZoR souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže ho dají předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Blanketový souhlas tak představuje zvláštní formu souhlasu s osvojením. Může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte a odvolat ho lze toliko do doby, než je umístěno na základě rozhodnutí soudu do péče budoucích osvojitelů.

Z výše uvedeného vyplývají některé významné důsledky. Předně – platnost souhlasu je podmíněna tím, že byl vysloven po uplynutí šestitýdenní lhůty od narození dítěte. Podle dřívější právní úpravy bylo možné, aby matka dala souhlas třeba těsně po narození dítěte, a to i ústně. Odpůrci dnešní koncepce – zejména některé nevládní organizace – zdůrazňují její negativní následky, a to zejména fakt, že i v situaci, kdy je zjevné, že žena o dítě nemá zájem, musí čekat dva měsíce v kojeneckém ústavu na to, zda o něj nebude zájem projeven (§ 68 odst. 1 písm. b) ZoR).

Úprava, dle níž může být dán blanketový souhlas nejdříve šest týdnů po porodu dítěte, byla podmínkou ratifikace Evropské Úmluvy o osvojení, která v čl. 5 odst. 4 stanoví tuto minimální dobu od narození dítěte, aby se předešlo neuváženým rozhodnutím matky v době šestinedělí. Současně však jde i o posílení ochrany novorozeného dítěte a zdůraznění jeho práva vyrůstat ve své přirozené rodině. Je totiž nutné nezapomínat na to, že žena se po porodu může nacházet ve zvláštním psychickém stavu, v němž není schopna reálně uvažovat o všech právních důsledcích svého souhlasu. Psychologové v této souvislosti hovoří o tzv. poporodní psychóze.⁹⁹

Blanketový souhlas dle ustanovení § 68a ZoR mohou dát pouze rodiče, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte. Nedošlo-li k určení otcovství, vyžaduje se souhlas pouze matky. Pokud jde o nezletilého rodiče, je třeba i bez výslovné úpravy § 68a ZoR vycházet ze zásady stanovené v § 67 odst. 2 ZoR a soudit, že za splnění zákonných podmínek § 68a by i on mohl dát svůj souhlas s osvojením předem bez vztahu k určitým osvojitelům.¹⁰⁰

---

⁹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 340an.

¹⁰⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 342.

Aby osvojované dítě neutrpělo ztrátu citových vazeb v nově vytvořeném prostředí, může rodič odvolat blanketový souhlas jen do doby, než bude svěřeno do preadopční péče. Tento stav výrazně posiluje stabilitu nově se vytvářejících vazeb v rodině budoucích osvojitelů, neboť jak dítě, tak i osvojitelé potřebují k vytvoření hlubších citových vztahů pocit stálosti a perspektivy. Přesto je i v této úpravě stále spatřován rozpor s Úmluvou o právech dítěte, jelikož vztah rodiče a dítěte zaniká až pravomocným rozsudkem o osvojení. Z dřívější praxe však byly zjištěny poznatky, že dítě bylo umístěno do preadopční péče, v nové rodině si zvyklo, navázalo citové vazby a v průběhu řízení o osvojení vzali rodiče svůj souhlas zpět. Osvojení tak nebylo možno realizovat. Proto bylo nyní zákonem výslovně stanoveno, že souhlas s osvojením lze odvolat pouze do doby umístění dítěte do péče budoucích osvojitelů.¹⁰¹

6. Lhůty pro udělení souhlasu s osvojením

Co se týče tzv. přímého souhlasu zákon o rodině nestanoví žádnou lhůtu, od kdy by bylo možné souhlas s osvojením udělit. Rodiče tak mohou předat dítě k osvojení třeba ihned po narození. Je dáno do tzv. faktické preadopční péče budoucím osvojitelům a ti mohou po uplynutí tří měsíců podat návrh na zahájení řízení o osvojení. Až při něm dávají rodiče osvojovaného dítěte souhlas s osvojením.

V případě blanketového souhlasu zákon o rodině v § 68a výslovně stanoví, že může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Tato doba se všeobecně považuje za nutnou vzhledem ke stavu matky po porodu, a tedy k zamezení ukvapených rozhodnutí.

Jestliže bylo uvedeno, kdy je možné dát poprvé souhlas s osvojením, je nutné se zmínit i kdy tyto lhůty končí. Z podstaty věci, že osvojit lze jen dítě nezletilé, vyplývá, že lhůty končí dovršením osmnácti let věku dítěte. Podmínkou je, že nezletilost trvá ještě v době vyhlášení rozsudku (§ 154 OSŘ).

Zbývá dodat, že zákon o rodině neobsahuje přesnější pravidla pro počítání lhůt. Proto použijeme podle § 104 ZoR občanský zákoník, konkrétně jeho ustanovení § 122.

---

¹⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.*. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 342.

7. Odvolání souhlasu s osvojením

Jde-li o odvolání platného souhlasu s osvojením, je velmi složité říci, zda toto právo rodiče mají anebo ne, neboť ani zákon o rodině, ani občanský zákoník „odvolání právního úkonu“ obecně výslovně neupravují. V odborné literatuře se názory na problematiku odvolání souhlasu s osvojením různí.

Až do účinnosti novely zákona o rodině provedené zákonem č. 91/1998 Sb. jednoznačně převládal názor, že rodič jako zákonný zástupce osvojovaného dítěte může udělený souhlas odvolat až do doby, než rozsudek o osvojení nabude právní moci, jelikož až tímto okamžikem zaniká vztah rodiče a dítěte. To znamená, že rodič tak může učinit i v průběhu probíhajícího odvolacího řízení. Soud je povinen k této skutečnosti přihlídnout, aniž by se zabýval důvodem odvolání souhlasu. Argumentalo se mj. tím, že jde o dispozici s osobním právem a je tedy třeba takovou širokou volnost připustit.¹⁰²

Zmíněná novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb. však s přesně vymezenými případy v § 68a ZoR stanovila, že rodič může odvolat svůj souhlas s osvojením daný předem bez vztahu ke konkrétním osvojitelům jen do doby, než je nezletilé dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu do péče budoucích osvojitelů. V praxi vznikla otázka, zda se tato nová úprava možnosti odvolání uděleného souhlasu vztahuje pouze na specifické případy § 68a ZoR, anebo zda novelou zákon o rodině nezakotvil obecný princip, který by se měl uplatnit pro odvolání souhlasů daných zákonnými zástupci i v ostatních případech.¹⁰³

Soudní praxe se přiklonila k názoru, že dané ustanovení se týká pouze případů, kdy rodiče dají souhlas s osvojením dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům. Nelze tedy toto ustanovení zobecňovat i na případy, kdy rodiče vzali zpět svůj již udělený souhlas, avšak směrem ke konkrétním osvojitelům. Vychází se zde z toho, že rozšiřující názor nemá oporu v zákoně a že je to zpravidla sám rodič, který dítě svěřuje budoucím osvojitelům, neboli v těchto případech není dítě umístěno do preadopční péče na základě rozhodnutí.¹⁰⁴

---

¹⁰² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 326, 327.

¹⁰³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 326, 327.

¹⁰⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 326, 327.

Podle judikatury Nejvyššího soudu České republiky¹⁰⁵ jsou tak rodiče oprávněni vzít svůj souhlas s osvojením, udělený ve vztahu ke konkrétním osvojitelům, zpět až do doby právní moci rozsudku o osvojení.

“Čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zakotvuje obecné právo na respektování rodinného života. Ten je představován i vztahy mezi rodiči a dětmi navzájem. Proto právní následky předvídané ustanovením § 67 ZoR spočívající v osvojení dítěte po předchozím souhlasu zákonných zástupců (resp. rodičů) s tímto osvojením uděleným ve vztahu ke konkrétním osvojitelům, mohou nastat výlučně tehdy, je-li beze zbytku a bez všech pochybností prokázáno naplnění podmínek mimo jiné tohoto ustanovení¹⁰⁶. Zmíněné ustanovení úpravu, která by byla obdobná úpravě ustavní § 68a ZoR, neobsahuje, přičemž s ohledem na odlišnost výchozích předpokladů i systematického zařazení v zákoně, je třeba mezi nimi diferencovat. Proto případný souhlas s osvojením podle ustanovení § 67 ZoR, jako jedna ze základních podmínek osvojení, může být zákonným zástupcem dítěte (jeho rodičem) odvolán, a to až do doby, než případný rozsudek o osvojení dítěte nabude právní moci.”

8. Náhradní neboli surogátní mateřství - exkurs

Náhradní neboli také surogátní mateřství¹⁰⁷ představuje šanci pro ženy, které mají závažné zdravotní problémy, pro které nemohou donosit vlastní dítě. V případě, že se žena nesmíří s adopcí cizího dítěte a touží po svém biologickém, naskýtá se zde z lékařského hlediska poměrně snadné řešení. Žena poskytne vajíčko, muž spermii, ve zkumavce dojde k oplodnění, a pak stačí pouze najít matku nositelku a oplodněné vajíčko jí vpravit do dělohy. Geneticky je tak dítě muže a ženy, od nichž vajíčko a spermie pocházejí.

Takto jednoduché to však již není z hlediska různých právních a etických aspektů, kvůli kterým je u nás tato praxe na hranici zákona. Legislativní úprava

---

¹⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky č.j. 30 Cdo 415/2005.

¹⁰⁶ Srov.j nález Ústavního soudu České republiky ze dne 28. ledna 2004, sp.zn. I. ÚS 669/02, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, Svazek 32, Nález č. 11, str. 97.

¹⁰⁷ K dané problematice srov. např. *Náhradní mateřství* [online]. 2008 [cit. 2009-09-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahradni-materstvi.webnode.cz/>>. *Tn.cz* [online]. 2009 [cit. 2009-09-01]. Dostupný z WWW: <<http://tn.nova.cz/magazin/zena/zdravi-a-zivotni-styl/on-line-ptejte-se-na-umele-oplodneni.html>>.

neexistuje, nicméně Klinika reprodukční medicíny a gynekologie ve Zlíně¹⁰⁸ takto ročně pomůže několika neplodným párům toužících po vlastním potomkovi.

Kamenem úrazu je zejména ustanovení § 50a ZoR, podle něhož je matkou dítěte žena, která jej porodila. V tomto případě je to tedy náhradní rodička nosící dítě, byť veškerý genetický základ pochází od páru, který si toto náhradní rodičovství domluvil. Neexistuje žádný právní nárok genetických rodičů na narozené dítě. Pokud si náhradní matka v průběhu těhotenství nebo po porodu rozmyslí, že dítě genetickým rodičům nepředá, nemají šanci její rozhodnutí ovlivnit, natož soudně vymoci. Vše se děje na bázi důvěry mezi náhradní rodičkou a daným párem. Jakákoli předchozí úmluva o předání dítěte po porodu by byla naprosto irelevantní.

Jako etický problém můžeme spatřovat fakt, že se zde rozhoduje o dítěti jako o věci, kterou, řečeno v nadsázce, si u někoho objednáme a za devět měsíců si ji vyzvedneme. Je otázka, jak se takové dítě bude cítit, až se jednou dozví, jak klikatou cestou vlastně přišlo na svět.

Lékaři dále poukazují na vysoce stresující situaci, které se vystavují náhradní matky, jenž dítě devět měsíců nosí, porodí ho, jsou k němu citově připoutáni a pak ho mají odevzdat genetickým rodičům. Tyto ženy nezdědkakdy propadají silným poporodním depresím.

Ve všech případech, pokud si to matka nerozmyslí a dítě předá žadatelům, následuje procedura osvojení vyžadující její souhlas. Jestliže by tato žena byla svobodná, nabízí se možnost, aby genetický otec určil své otcovství k dítěti podle ustanovení § 53 ZoR. V tomto případě by ho osvojovala pouze genetická matka a genetický otec by zde již vystupoval v roli rodiče dítěte dávajícího souhlas s osvojením.

Pokud by však matka byla vdaná (např. v rámci rodiny matka donosí dítě své dcery), nastupuje zde prvotně určení otcovství podle první domněnky, podle níž je za otce dítěte považován manžel ženy. V tomto případě by se k osvojení tedy vyžadoval souhlas matky i jejího manžela¹⁰⁹ a dítě by osvojovali oba genetičtí rodiče.

---

¹⁰⁸ *IVF Czech Republic s.r.o.* [online]. 2006 [cit. 2009-09-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.crmzlin.cz/page/100.uvodni-stranka/>>.

¹⁰⁹ Vycházíme-li z předpokladu, že manžel své otcovství v souladu s ustanovením § 57 odst. 1 ZoR nepopřel. Pokud by se tak stalo, mohlo by opět dojít k určení otcovství genetického otce souhlasným prohlášením učiněným s matkou dítěte.

Ačkoli právní úprava této problematiky není, v praxi se přesto uskutečňuje. V zákonodárném sboru proto vždy jednou za čas proběhne diskuze, zda tuto metodu přeci jen nějak legálně neupravit. Jako největší problém je spatřována úprava mateřství ženy, která by musela být změněna tak, aby bylo možné mateřství založit i jinak než pouze samotným porodem jako je tomu nyní. Zda se takové změny dočkáme, ukáže čas.

9. Komparace se zahraniční právní úpravou - exkurs

A. Slovenská republika

Náhradní (rodinná) péče ve slovenské právní úpravě do jisté míry koresponduje s pojetím v právu českém. Základním právním předpisem je zákon č. 36/2005 Z.z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zkráceně "ZR")¹¹⁰. Byl vyhlášen ve Zbierke zákonov 19.1.2005 a účinnosti nabyl z části ke dni vyhlášení a z části k 1. 5. 2005. Problematika osvojení je upravena v jeho ustanoveních § 97 až 109.

Osvojit nezletilé dítě mohou manželé, jeden z nich žijící s některým z rodičů dítěte v manželství, a nebo pozůstalý manžel po rodiči či osvojiteli nezletilého. Výjimečně se osvojitelem může stát i osamělá osoba, pokud jsou splněny předpoklady, že osvojení bude v zájmu dítěte. Jako společné dítě mohou nezletilého osvojit pouze manželé. Jestliže je osvojitel manželem rodiče nezletilého, může k osvojení dojít jen se souhlasem druhého manžela. Takový souhlas není potřebný v případě, že druhý manžel pozbyl způsobilosti k právním úkonům, a nebo je získání takového souhlasu spojeno s těžce překonatelnou překážkou.

Co se týče souhlasu rodičů dítěte s osvojením, § 101 ZR říká, že je potřebný vždy, nestanoví-li zákon jinak. Stejně tak to platí i u nezletilého rodiče. Odvolání uděleného souhlasu je možné pouze do doby, než je dítě na základě rozhodnutí soudu umístěno do péče budoucích osvojitelů.

Jestliže jeden z rodičů zemřel, není známý, pozbyl způsobilosti k právním úkonům, anebo byl zbavený výkonu rodičovské zodpovědnosti, vyžaduje se souhlas jen druhého rodiče. V případě, že způsobilost k právním úkonům jednoho rodiče byla omezena, jeho souhlas k osvojení se vyžaduje, pouze když je způsobilý posoudit

---

¹¹⁰ Elektronická zbierka zákonov [online]. 1999-2009 [cit. 2009-07-21, 2009-07-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.zbierka.sk/>>.

důsledky osvojení. Pokud oba rodiče nezletilého dítěte zemřeli, nejsou známi, byli zbaveni výkonu rodičovských práv a povinností, byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům, a nebo nejsou schopni posoudit důsledky osvojení, vyžaduje se souhlas poručníka, který byl dítěti ustanovený. Souhlasu osvojovaného dítěte je třeba, jestliže je schopné posoudit dosah osvojení.

Výjimky ze zásady souhlasu rodiče s osvojením stanoví § 102 ZR. Podle něj se souhlas rodiče osvojovaného dítěte ani souhlas nezletilého rodiče nevyžaduje v případě, že

- a) po dobu nejméně šesti měsíců neprojevovali skutečný zájem o nezletilé dítě, zejména tím, že jej nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost a nevynaložili úsilí upravit si své rodinné a sociální poměry tak, aby mohli vykonávat péči o nezletilé dítě, pokud jim v projevení takového zájmu nebránila závažná překážka, nebo
- b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte o něj neprojevili žádný zájem¹¹¹, pokud jim v projevení takového zájmu nebránila závažná překážka, nebo
- c) dali souhlas s osvojením předem bez vztahu ke konkrétním osvojitelům.

Osobní souhlas rodiče podle § 102 odst. 1 písm. c) ZR musí mít písemnou formu a musí být učiněn před soudem či orgánem sociálněprávní ochrany, a nebo před pověřeným zaměstnancem orgánu sociálněprávní ochrany ve zdravotnickém zařízení, kde se dítě narodilo. Odvolání souhlasu je možné pouze do doby, kdy je dítě na základě rozhodnutí soudu umístěno do péče budoucích osvojitelů.

V případech, kdy není vyžadován souhlas rodičů s osvojením, dává takový souhlas opatrovník, jenž byl nezletilému dítěti ustanoven. Zda-li jsou naplněny podmínky uvedené v ustanovení § 102 odst. 1 ZR, rozhodne soud na návrh orgánu sociálněprávní ochrany, a nebo i bez návrhu.

---

¹¹¹ Tzv. žádným zájmem o dítě je situace, kdy rodič neplní žádnou činností vyjmenovaných v § 102 odst. 1 písm. a) ZR, které jsou chápány jako tři naprosto základní, přirozené pro rodiče, který má zájem o své dítě. Viz FICOVÁ, S., CIRÁK, J. Účastníci konania o osvojenie v slovenskej právnej úprave. Právní rozhledy. 2009, č. 8, s. 281.

B. Spolková republika Německo

Právní úprava osvojení je ve Spolkové republice Německo¹¹² komplexně upravena v občanském zákoníku – Bürgerliches Gesetzbuch, a to v jeho čtvrté knize § 1741 – 1772. Německý občanský zákoník je v platnosti od 1.1.1900; od té doby došlo k mnoha novelizacím.

Německá úprava je velmi podobná úpravě České republiky. Stejně jako na našem území směřovala tendence německé právní úpravy od vzniku osvojení na smluvním principu ke vzniku na základě soudního rozhodnutí (platné od novelizace německého občanského zákoníku v roce 1977).¹¹³

Základním rozdílem české a německé úpravy je to, že německý občanský zákoník umožňuje osvojení zletilé osoby (to je nyní mj. také obsaženo v návrhu nového soukromoprávního kodexu). Další odlišnost se týká souhlasu rodičů a dítěte k osvojení, který je dle německého občanského zákoníku vyžadován ve formě notářského zápisu, jakož i notářsky sepsaného návrhu na zahájení řízení o osvojení. Souhlas musí být dán osobně před soudem, bez jakýchkoli podmínek a neodvolatelně. Účinky ztrácí pouze v případech, kdy je návrh na zahájení řízení o osvojení vzat zpět, nebo je zamítnut. K osvojení je nutný souhlas dítěte, jeho rodičů a příp. manžela osvojitele.

Souhlas dítěte je vyžadován, pokud je starší čtrnácti let a není nezpůsobilé z důvodu duševní poruchy. Německý občanský zákoník k tomu současně vyžaduje přivolení jeho zákonného zástupce, protože do 18 let má dítě omezenou způsobilost k právním úkonům. V případech, kdy není způsobilé k vyslovení souhlasu, je nutný souhlas jeho zákonného zástupce (rodičů, poručníka, popř. orgánu péče o mládež). Toto právo však zákonný zástupce nemá, pokud byl jeho souhlas nahrazen soudním rozhodnutím nebo když souhlas učinil předem. Jestliže poručník nebo opatrovník odepře bez pádného důvodu souhlas s osvojením nebo přivolení k souhlasu dítěte, může ho nahradit poručenský soud. Následný souhlas poté dává Úřad pro ochranu mládeže – i tento souhlas může být soudně nahrazen. Do okamžiku právní moci rozhodnutí o osvojení může dítě souhlas odvolat, a to i bez přivolení zákonného zástupce.

---

¹¹² *Adoption.de - Das Informationsportal rund um Adoption* [online]. 1997 [cit. 2009-08-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.adoption.de/>>.

¹¹³ MACHÁČKOVÁ, L. Právní úprava osvojení v Německu a srovnání s ČR. *Právo a rodina*. 2001, č. 8, s. 11 an.

Dle § 1747 BGB je k osvojení dítěte nutný souhlas rodičů. Postavení otce je v tomto ustanovení řešeno tak, že otec určený dle některé z domněnek otcovství dává souhlas stejně jako matka. Souhlas se nevyžaduje, pokud rodič dítěte není trvale schopen takový souhlas poskytnout nebo je neznámého pobytu. V § 1747 odst. 2 BGB je stanoveno, že dítě musí být v okamžiku udělení souhlasu starší 8 týdnů. Jednou udělený souhlas je neodvolatelný. Pokud se však osvojení neuskuteční do 3 let od jeho udělení, souhlas ztrácí platnost.

Německý občanský zákoník umožňuje tzv. „Inkognito – Adoption“ tj. rodiče nemusí znát osvojitele, ale ti v okamžiku udělení souhlasu musí být již pevně dáni, jinak je souhlas neplatný. Nepočítá naopak s tzv. „Blanko – Adoption“ (souhlasem k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům).¹¹⁴

Souhlas rodičů může být nahrazen rozhodnutím poručenského soudu v případech kdy: rodiče neustále hrubě porušují povinnosti ve vztahu k dítěti, nebo svým jednáním dávají najevo, že je jim lhostejné. V tomto případě musí orgán péče o mládež o možnosti nahrazení souhlasu předem rodiče poučit, od tohoto poučení musí uplynout alespoň 3 měsíce. Pokud je však pobyt rodiče neznámý a ani po přiměřeném tříměsíčním pátrání nebyl orgánem péče o mládež zjištěn, není tohoto poučení třeba. Dalším případem je situace, kdy rodiče porušili povinnosti sice nikoli trvale, ale zvláště hrubě a dítě pravděpodobně nebude moci být svěřeno nadále jejich dohledu (§ 1748 odst. 1) např. pro trestný čin proti dítěti. Jinou skutečností je, že ani jeden z rodičů z důvodu zvláště těžké psychické nemoci není schopen o něj pečovat, a to by bez adopce nemohlo vyrůstat v příznivém rodinném prostředí (§ 1748 odst. 3).

Nahrazení souhlasu otce, pokud se o dítě starala sama matka, je možné v případě, že mu hrozí bez osvojení neúměrná újma. Tento otec však může uplatnit právo veta, může podat žádost o samostatnou péči o dítě a tím osvojení zabránit.

V okamžiku udělení souhlasu přechází rodičovská zodpovědnost na poručníka. Toho dítě buď již má nebo je jím ustanoven orgán péče o mládež. Pokud by se souhlas stal neúčinným a je-li to v souladu se zájmy dítěte, poručenský soud přenesse rodičovskou zodpovědnost zpět na rodiče.

---

¹¹⁴ *Bundesministerium der Justiz* [online]. 2009 [cit. 2009-08-08]. Dostupný z WWW: <<http://bundesrecht.juris.de/>>.

C. Polská republika

V Polsku oblast osvojení upravuje ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹¹⁵. Osvojitelem může být osoba s plnou způsobilostí k právním úkonům a představující záruku, že bude řádně plnit své povinnosti vyplývající z osvojení. Mezi ním a osvojencem by měl být vhodný věkový rozdíl.

Osvojení vzniká na základě rozhodnutí soudu. Je k němu zapotřebí souhlasu osvojovaného dítěte staršího třinácti let. Soud by měl vyslechnout i jedince, který ještě nedosáhl tohoto věku, ale je schopný pochopit význam osvojení. Ve výjimečných případech může rozhodnout o osvojení i bez souhlasu osvojovaného, a to když není schopen vyjádřit souhlas, porozumět dané situaci, nebo jestliže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.

Pokud byli rodiče zbaveni rodičovských práv, nejsou známi nebo komunikovat s nimi znamená obtížné překonávání překážek, je nutný souhlas opatrovníka osvojovaného dítěte. Soud může z důvodu zvláštních okolností schválit osvojení, a to i přes absenci souhlasu rodičů, je-li jejich způsobilost k právním úkonům omezena nebo v případě, že odmítnutí souhlasu k osvojení je zjevně v rozporu s dobrem a zájmy dítěte.

Rodiče mohou udělit souhlas k osvojení i bez vztahu ke konkrétní osobě osvojitele. Tento souhlas jsou oprávněni odvolat svým prohlášením učiněným před soudem péče o dítě, nejpozději však před zahájením případného osvojení.

Souhlas rodičů k osvojení dítěte nemůže být vyjádřen dříve než 6 týdnů po narození dítěte. Mezi osvojitelem a osvojeným vzniká takový vztah jako mezi rodiči a dětmi. Osvojený nabyl práv a povinností vyplývajících z těchto vztahů i ve vazbě na příbuzné osvojitele a jeho rodinu.

---

¹¹⁵ *Adoptuj.pl Adopcja - porady, akty prawne, ośrodki adopcyjne*. [online]. 2000-2009 [cit. 2009-08-02]. Dostupný z WWW: <http://www.adoptuj.pl/images/stories/prawo/kodeks_rodzinny_i_opiekunczy_2009.pdf>.

ČÁST III. PROCESNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA SOUVISEJÍCÍ S PROBLEMATIKOU SOUHLASU S OSVOJENÍM

10. Vnitrostátní osvojení

Osvojení vzniká soudním rozhodnutím. Má tedy konstitutivní povahu a jeho následky (resp. následky osvojení) nastávají okamžikem, kdy nabude právní moci.

10.1 Účast správních orgánů na vzniku osvojení

10.1.1 Sociálně–právní ochrana dětí

Vymezení toho, co se rozumí sociálně–právní ochranou dětí, najdeme v ustanovení § 1 ZoSPOD. Podle něj tím chápeme především ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále ochranu jeho oprávněných zájmů, včetně jeho jmění a konečně působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. V konkrétní rovině jde nejen o zajištění práva dítěte na život, příznivý vývoj, rodičovskou péči, identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, vzdělání, zaměstnání, ale zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.¹¹⁶

Ve výše uvedeném názorně vidíme, že sociálně–právní ochrana dítěte tvoří jeden velký ucelený komplex jeho různorodých práv a oprávněných zájmů. Jsou upravena v řadě zákonů, jelikož není z podstaty věci možné, aby vše zahrnul jenom výše uvedený ZoSPOD. Ten tvoří pouze základní právní nástroj, ale k němu je nutné dohledat řadu dalších norem, zejména z oblasti práva rodinného, sociálního, školského, zdravotního, daňového, občanského, ale také trestního a mnoha jiných.¹¹⁷

10.1.2 Orgány sociálně–právní ochrany dětí

Sociálně–právní ochranu zajišťují orgány sociálně–právní ochrany dětí, kterými jsou podle § 4 ZoSPOD krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou

---

¹¹⁶ NEDOROST, L., VĚTROVEC, V. Sociálně–právní ochrana dětí. Učitel'ské noviny [online]. 2003, č. 41 [cit. 2009-07-13]. Dostupný z WWW:

<http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=41&rok=03&odkaz=socialne.html>.

¹¹⁷ NEDOROST, L., VĚTROVEC, V. Sociálně–právní ochrana dětí. Učitel'ské noviny [online]. 2003, č. 41 [cit. 2009-07-13]. Dostupný z WWW:

<http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=41&rok=03&odkaz=socialne.html>.

působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Kromě nich také obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. Těmto osobám se pak pevně vymezí rozsah jejich pověření. Orientují se zejména na: vyhledávání dětí, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje; pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě; poskytování nebo zprostředkování poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené či např. pořádání přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou. Výraznou roli však mají i ve zprostředkování osvojení.¹¹⁸

10.1.3 Řízení o zprostředkování

Řízení o zprostředkování osvojení je upraveno v hlavě IV. ZoSPOD. Podle ustanovení § 19a ZoSPOD spočívá zejména ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení, ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli, v odborné přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny, ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem konkrétního dítěte, jemuž se osvojení zprostředkovává a v zajištění osobního seznámení dítěte s touto osobou. Zprostředkování osvojení nesmí provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí uvedené v § 4 odst. 1 ZoSPOD.

Podle ustanovení § 20 odst. 1 ZoSPOD se osvojení v České republice a osvojení dětí z ciziny do České republiky zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Zprostředkování osvojení v České republice zajišťují krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky zajišťuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (kapitola 11.).

---

¹¹⁸ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2009 [cit. 2009-07-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/984>>.

Zprostředkování osvojení se neprovádí v případě, že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům. Dále, podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči či osvojiteli dítěte. Řízení o zprostředkování také nepřichází v úvahu, dochází-li k přeměnám jiných institutů náhradní rodinné péče na osvojení, a rovněž jde-li o osvojení manželem rodiče.

10.1.4 Řízení o preadopční péči

Preadopční péče je upravena v ustanovení § 69 ZoR, které říká, že před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklady. O svěřením dítěte, jenž je v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, do péče budoucích osvojitelů rozhodne orgán sociálně-právní ochrany dětí. Platí zde obdobně ustanovení § 67 až 68b ZoR řešící otázku souhlasu s osvojením.

Rozhodne-li se pěstoun osvojit dítě svěřené mu do pěstounské péče, preadopční péče se nevyžaduje, pokud pěstounská trvala alespoň po tuto dobu. Stejně tak to platí v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě svěřené mu do výchovy jiná fyzická osoba než rodič podle § 45 ZoR nebo poručník, který o ně osobně pečuje.

Dítě může být umístěno do preadopční péče na základě následujících rozhodnutí.

1. Správní rozhodnutí

V ustanovení § 69 odst. 2 ZoR je založena kompetence orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě nacházející se v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů do preadopční péče. Sociálně-právní orgán ochrany dětí je dle § 69 odst. 2 ZoR povinen se řídit ustanoveními § 67 až 68b.

Rodiče budou účastníky správního řízení tehdy, pokud by byli účastníky následného řízení o osvojení u soudu. Rodiče dávají souhlas s umístěním dítěte do preadopční péče. Pokud však tento souhlas nedají, je možné, aby se dítě dostalo do preadopční péče jinou cestou. Vzhledem k tomu, že jde o výrazný zásah do rodičovské zodpovědnosti, lze v souvislosti s ustanovením § 68 odst. 3 ZoR vyvodit, že je zde nutné rozhodnutí soudu. O splnění podmínky, za které není třeba souhlasu rodiče s umístěním dítěte do preadopční péče, tedy rozhoduje v souladu s § 180a OSŘ soud v tzv. incidenčním řízení,

a to ke dni podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany jako opatrovníkem dítěte. Až právní mocí tohoto rozhodnutí lze dítě svěřit do preadopční péče.

2. Rozhodnutí soudu,
tj. v případech, kdy je dítě umístěno mimo ústav.
3. Rozhodnutí rodičů,
kteří sami svěřili dítě do péče budoucích osvojitelů nebo kdy se někdo ujal opuštěného dítěte a pečoval o něj bez rozhodnutí příslušných orgánů. Podstatné je, zda pobyt dítěte v péči této osoby nebyl vyvolán protiprávním jednáním, trval potřebnou dobu a splňoval účel preadopční péče.
4. Rozhodnutí Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
pokud jde o osvojení dítěte do ciziny nebo z ciziny.

10.2 Účast soudních orgánů na vzniku osvojení

10.2.1 Řízení o zbavení, omezení nebo pozastavení rodičovské zodpovědnosti

Rodičovská zodpovědnost je tvořena souhrnem práv a povinností, které mají rodiče vůči svému dítěti. Podle čl. 32 odst. 4 LZPS práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Konkrétně se bude jednat o ustanovení § 44 odst. 3 ZoR, které říká, že zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví.

Za závažné zanedbávání rodičovských povinností je konstantní judikaturou (srov. např. R 41/1976) považováno zejména dlouhodobé neplnění rodičovské zodpovědnosti k nezletilému. Dále trvalé ponechání dítěte ve výchovném zařízení spojené s nezájmem o toto dítě a s neprojevením snahy převzít je do rodinné výchovy, nemorální způsob života rodičů, soustavné neplnění vyživovací povinnosti k dítěti, trestní postih pro zanedbávání povinné výživy podle ustanovení § 196 TZ apod.¹¹⁹

Zbavení rodičovské zodpovědnosti je zásadním zásahem do vztahu mezi rodičem a dítětem a nejtvrděší sankcí, kterou zákon o rodině zná. Aby tento zásah byl odůvodněný, nestačí jen ojedinělé vybočení nebo opomenutí rodičovské péče, ale zneužívání či zanedbávání rodičovské zodpovědnosti musí být takového stupně,

---

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. srpna 2006 sp. zn. 30 Cdo 2873/2005.

že její zbavení je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte. Předpokladem pro zbavení rodičovské zodpovědnosti je, že rodič neplní své povinnosti, ač by je plnit mohl. Současně však judikatura připouští, že opatření podle ustanovení § 44 ZoR lze zrušit a rodičovské právo obnovit, odpadnou-li důvody, pro které došlo k jeho zbavení (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu z 24. 11. 1964, Cz 48/64).¹²⁰

V těchto věcech rozhoduje rozsudkem příslušný soud péče o nezletilé, v jehož obvodu má nezletilý bydliště (§ 176 a násl. OSŘ). Účastníky řízení jsou děti zastoupené opatrovníkem a oba rodiče bez ohledu na to, zda návrh směřuje jen proti jednomu z nich nebo proti oběma. Pokud to vyžaduje povaha omezení, soud po právní moci rozsudku o omezení rodičovských práv ustanoví nezletilému dítěti opatrovníka dle § 83 odst. 1 ZoR. Při zbavení obou rodičů jejich rodičovských práv je soud povinen ustanovit dítěti opatrovníka v souladu s § 73 odst. 1 ZoR. Řízení o způsobilosti rodičů k právním úkonům se řídí ustanovením § 186 a násl. OSŘ.

10.2.2 Řízení o ustanovení poručníka

Hmotněprávní úprava institutu poručenství je zakotvena v § 78 až 82 ZoR, procesněprávní v § 192 a 193 OSŘ. Poručník se dítěti ustanovuje v případě, že jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo jim byla rodičovská zodpovědnost pozastavena, anebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník má taková práva a povinnosti, které jsou obsahem rodičovské zodpovědnosti, byť s určitým omezením daným § 80 odst. 4 ZoR.

Řízení o ustanovení poručníka zahájí soud i bez návrhu (*ex lege*), jakmile z vlastní činnosti zjistí tuto potřebu nebo mu je dán podnět zejména orgánem péče o děti, orgánem obce nebo jinou institucí. Podle § 88 písm. c) OSŘ je místně příslušný okresní soud, v jehož obvodu má dítě bydliště. Před rozhodnutím soud provede šetření okolností, pro něž rodiče nemohou rodičovská práva a povinnosti vykonávat. Zjistí názory orgánu sociálně-právní ochrany dětí a orgánu obce, popř. nezletilého a provede šetření o osobě poručníka (zejména plná způsobilost k právním úkonům, dostatečné záruky pro řádné plnění své funkce). K ustanovení poručníka je třeba jeho souhlasu.

Zánik poručenství je upraven v § 82 ZoR (ze zákona, zproštěním nebo odvoláním). Rozlišuje se zánik absolutní – zánik potřeby poručníka vůbec (smrtí

---

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. srpna 2006 sp. zn. 30 Cdo 2873/2005.

poručenice, nabytí zletilosti poručenice apod.) a relativní – zánik funkce konkrétní osoby, aniž by pominuly důvody, které vedly k jejímu ustanovení (smrt poručníka, zproštění poručenství na návrh poručníka apod.).

10.2.3 Řízení o ustanovení opatrovníka

Právní úpravu tohoto řízení najdeme v § 192 a 193 OSŘ. Opatrovník je podle § 83 ZoR soudem ustanoven v případě, že by mohlo dojít ke střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§ 37 odst. 1 OSŘ). Dále v situacích ohrožení majetkových zájmů dítěte (§ 37b OSŘ), omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2 OSŘ), řízení o osvojení (§ 68b OSŘ), popř. tam, kde je to v zájmu dítěte třeba z jiných důvodů.

Opatrovníka ustanoví soud usnesením, v němž zároveň určí rozsah práv a povinností, která namísto rodičů bude vykonávat. Opatrovníkem může být ustanovena fyzická osoba splňující zákonem stanovené podmínky a která se svým ustanovením souhlasí. Je však možné jím ustanovit i orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí – ty jsou povinny funkci opatrovníka přijmout.

Pokud jsou splněny podmínky § 68 odst. 1 a 68a ZoR, soud usnesením ustanoví opatrovníka a ten dává souhlas s osvojením nezletilého dítěte. Na rozdíl od poručnictví, opatrovník se zde nestává zákonným zástupcem dítěte, ale těmi zůstávají nadále jeho rodiče. V řízení o osvojení je tak třeba vždy dítěti ustanovit kolizního opatrovníka, a to vzhledem k tomu, že by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a rodiči (§ 37 ZoR).

Soud ustanoví opatrovníka i v případě, že nelze zjistit pobyt účastníků řízení o osvojení (§ 29 odst. 2 OSŘ) a dále vede řízení s tímto opatrovníkem (např. matka zanechá dítě po porodu ve zdravotnickém zařízení a nelze zjistit místo jejího pobytu).

10.2.4 Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení

Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, neboli incidenční řízení je upraveno v ustanovení § 180a OSŘ.

Účastníky řízení jsou dítě a jeho rodiče, jsou-li jeho zákonnými zástupci; nezletilý rodič je účastníkem řízení, i když zákonným zástupcem dítěte není.

Má v tomto řízení procesní způsobilost a ustanovení § 23 OSŘ¹²¹ lze použít jen tehdy, nedosáhl-li věku 16 let.

Podle § 68 ZoR pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže:

- a) po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, nebo
- b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

Obdobně to platí i v případě, že rodič je nezletilý.

O splnění výše zmíněných podmínek rozhoduje ke dni podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníkem dítěte, popřípadě rodičem, soud. Je povinen přednostně a s největším urychlením rozhodnout o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení.

Na základě ustanovení § 180b OSŘ pravomocný rozsudek, kterým bylo určeno, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu rodičů, soud na návrh zruší, změní-li se poměry. Návrh lze podat nejdříve po uplynutí jednoho roku od právní moci rozsudku. To však neplatí, bylo-li dítě již osvojeno, bylo-li zahájeno řízení o jeho osvojení či dítě bylo svěřeno do péče budoucího osvojitele, anebo bylo-li zahájeno řízení o svěřeni dítěte do péče budoucího osvojitele.

10.2.5 Řízení o osvojení

Vlastní řízení o osvojení je upraveno v ustanovení § 181 OSŘ. Účastníky řízení jsou osvojované dítě, jeho rodiče, příp. poručník, osvojitel a jeho manžel. Rodiče osvojovaného dítěte nejsou účastníky řízení o osvojení tehdy, jestliže

- a) jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, nebo
- b) byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům, popř. byli v této způsobilosti omezeni, nebo
- c) dali souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům, anebo
- d) soud pravomocně rozhodl, že k osvojení dítěte není třeba jejich souhlasu.

Manžel osvojitele není účastníkem řízení, není-li k osvojení třeba jeho souhlasu.

---

¹²¹ § 23 OSŘ: Vyžadují-li to okolnosti případu, může předseda senátu rozhodnout, že fyzická osoba, která nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, musí být v řízení zastoupena svým zákonným zástupcem, i když jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně.

Osvojované dítě soud vyslechne, jen jestliže je k osvojení třeba jeho souhlasu.¹²² Nemá-li být osvojované dítě vyslechnuto, nepředvolává se k jednání. Ostatní účastníky musí soud vždy vyslechnout, a to podle možnosti osobně. V rozsudku, jímž se vyslovuje osvojení, uvede soud i příjmení, které osvojenec bude mít.

O zrušení osvojení přiměřeně platí výše řečené, návrh však může podat i osvojenec.

11. Mezinárodní osvojení

Úpravu pravomoci českých soudů ve věcech osvojení řeší ustanovení § 41 ZMPS. Pravomoc českých soudů je podle něj dána v případě, že osvojitel je českým občanem. Jsou-li osvojitelé manželé, postačí, je-li českým občanem jeden z nich a má-li v České republice bydliště.

Není-li osvojitel, nebo ani jeden z osvojujících manželů českým občanem, je pravomoc československého soudu dána:

- a) má-li zde osvojitel nebo alespoň jeden z osvojujících manželů pobyt a může-li být rozhodnutí soudu uznáno v domovském státě osvojitele nebo osvojujících manželů, nebo
- b) má-li osvojitel nebo alespoň jeden z osvojujících manželů v České republice pobyt delší dobu.

11.1 Zprostředkování mezinárodních osvojení do ciziny

Zprostředkovat osvojení dítěte z České republiky do ciziny¹²³ je oprávněn pouze Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. O zprostředkování osvojení mohou žádat jak manželské páry, tak osoby, které žijí samy. Společné dítě mohou osvojit pouze manželé. Osvojení páry stejného pohlaví není dovolené.

Žadatelé se s žádostí o zařazení do evidence obracejí na Úřad prostřednictvím ústředního orgánu přijímajícího státu. Řízení je písemné, žadatel má právo požádat o zasílání dokumentů elektronickou poštou při zachování podmínek používání elektronického podpisu. Jako přílohy musí žadatelé předložit řadu dokladů

---

¹²² § 67 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., ve znění zákona č. 91/1998 Sb. - K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.

¹²³ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. 2009 [cit. 2009-07-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.umpod.cz/zprostredkovani-mezinarodnich-osvojeni-do-ciziny>>.

týkajících se jejich osobního a majetkového stavu a podmínek osvědčujících možnost stát se žadatelem o osvojení. Častým nedostatkem žádostí o zařazení žadatelů do evidence je neúplný nebo nedostatečně podrobný psychologický posudek.

Na základě dokumentace dítěte a žadatelů provede Úřad tzv. matching, čili výběr konkrétních žadatelů pro konkrétní dítě. O výběru informuje žadatele prostřednictvím ústředního orgánu příslušného přijímajícího státu, který ho posoudí.

V případě, že po důkladném zvážení má žadatel zájem o seznámení se s dítětem, sjedná Úřad po dohodě se zařízením, v němž je dítě umístěno, termín interakce žadatelů. Základní doba, kterou je žadatel povinen strávit s dítětem při kontaktu je 7 až 10 dnů. Tato doba může být podle okolností delší. Po seznámení s dítětem je žadatel povinen sdělit, zda má v úmyslu převzít navrhované dítě do péče se záměrem ho v budoucnu osvojit. Dítě se do předadopční péče budoucích osvojitelů umísťuje na základě rozhodnutí Úřadu. Jednou z podmínek vydání takového rozhodnutí je souhlas ústředního orgánu přijímajícího státu.

Jakmile rozhodnutí o svěřeni do péče budoucích osvojitelů nabude právní moci a dítě má vystavený cestovní doklad, je možné ho vyzvednout ze zařízení, v němž je umístěno, a vycestovat s ním do přijímajícího státu. Po svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů jsou povinny ústřední orgány, příp. pověřené organizace přijímajícího státu zasílat Úřadu zprávy o situaci dítěte v rodině (tzv. follow-up reports). Osoba pověřená v přijímajícím státě k vypracování takových zpráv navštíví rodinu a provede šetření, a to konkrétně po 1, 3, 6, 9, 12, 18, 24, 36 a 48 měsících.

Po šesti měsících od umístění dítěte v přijímajícím státě a po předložení tří zpráv mohou osoby, jimž je dítě svěřeno do předadopční péče, podat Úřadu žádost o rozhodnutí o souhlasu s osvojením dítěte do ciziny. Tento souhlas je podmínkou osvojení dítěte.

O vlastním osvojení je vedeno řízení v přijímajícím státě. Jakmile dojde k osvojení dítěte v cizině, přijímající stát o této skutečnosti uvědomí stát původu tím, že zašle předepsaný doklad potvrzující, že k osvojení došlo v souladu s Úmluvou.

11.2 Zprostředkování mezinárodních osvojení z ciziny

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je oprávněn zprostředkovat také mezinárodní osvojení pro žadatele z České republiky¹²⁴. Žadatelem o mezinárodní osvojení se může osoba stát dvěma způsoby. Buď může výslovně žádat přímo zprostředkování mezinárodního osvojení, nebo může dát souhlas k zařazení do evidence Úřadu v případě, že mu nebude zprostředkováno osvojení v České republice.

Když je žádost o osvojení zařazena do evidence Úřadu, začíná, podle přání žadatelů, proces zprostředkování mezinárodního osvojení. Žadatelé musejí sdělit specifikaci dítěte, které by chtěli osvojit, tj. věk, rasu, zdravotní stav, pohlaví a příp. zemi, z níž má dítě pocházet. Následně probíhá proces zprostředkování osvojení v konkrétním vybraném státě. Měl by žadatelé vybrat dítě a zaslat jeho materiály Úřadu, jenž je dál postoupí žadatelům.

Pokud žadatelé budou souhlasit s vybraným dítětem, postupuje Úřad v proceduře komunikace s ústředním orgánem státu jeho původu. Tato procedura se liší v závislosti na individuálních podmínkách různých států.

Osvojení dětí z ciziny se prozatím prakticky nezprostředkovává, a to zejména z důvodu malého zájmu českých žadatelů a obtíží ze strany států původu.

---

¹²⁴ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. 2009 [cit. 2009-07-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.umpod.cz/zprostredkovani-mezinarodnich-osvojeni-z-ciziny>>.

ČÁST IV. PRAKTICKÉ OTÁZKY SOUVISEJÍCÍ S OSVOJENÍM

12. Utajené porody a tzv. babyboxy

O možnosti anonymního porodu nebo anonymního odložení dítěte se u nás začalo více hovořit v roce 1998. Diskuze nad babyboxy nabraly intenzity v roce 2004, kdy právní oddělení Všeobecné fakultní nemocnice v Praze obdrželo návrh smlouvy na zřízení a provozování schránky pro odložené děti. Nadační fond Statim tím odstartoval existenci Baby schránek, Toren, či Baby klappen v České republice.

12.1 Utajené porody

12.1.1 Porody s utajenou totožností matky vs. anonymní porody

Utajované a anonymní porody, nebo-li snaha o zdárné řešení mnohdy nelehké situace, kdy žena neplánovaně a nechtěně otěhotní. V českém zákonodárství se otázka o jejich zakotvení začala nejintenzivněji řešit po roce 2000. Výsledkem bylo přijetí zákona č. 422/2004 Sb.¹²⁵, který nabyl účinnosti 1. 9. 2004. Tímto předpisem byla do české právní úpravy definitivně zakotvena možnost porodu s utajením totožnosti matky. Problematickým se jeví fakt, že zmíněným zákonem nebyl novelizován zákon o rodině, konkrétně jeho ustanovení § 50a, které říká, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Na rozdíl od jiných států, kde je zakotvena i možnost založit mateřství uznáním mateřství rodičkou, tedy nejen samotným porodem, u nás tato situace není. Přes jistě chvályhodnou snahu a myšlenku poslanců, kteří návrh zákona ve sněmovně prosadili, nelze zavírat oči před problémy, které zavedení možnosti takových porodů přinese. Na jedné straně se tak prosazuje snaha snížit počet interrupcí či usmrcených novorozenců, na druhé však narážíme na jednotlivé kontroverzní právní otázky.¹²⁶

Na začátku je potřeba objasnit určité pojmy. Předně je nutno rozlišovat mezi porodem s utajenou totožností matky a tzv. anonymním porodem. Porodem s utajenou

---

¹²⁵ Zákon č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

totožností matky se rozumí praxe, kdy žena po porodu požádá o utajení své totožnosti. Její totožnost je tedy známá, ale údaje o ní jsou zapečetěny v obálce a uloženy ve zdravotnickém zařízení, kde žena rodila. Na základě ustanovení §50a ZoR vzniká rodiněprávní vztah mezi matkou a dítětem, ovšem těžko určit právní status dítěte.¹²⁷

Naproti tomu anonymním porodem se chápe situace, kdy totožnost matky vůbec známa není. Matka své dítě odloží nebo zanechá ve zdravotnickém zařízení a údaje o sobě uvede buď falešné nebo vůbec žádné. Takové dítě má status nalezence. Následné šetření a zjišťování původu dítěte provádí policie. Zda se podaří vypátrat jeho pravou matku či nikoli má vliv na to, jestli mu zůstane status nalezence. Zápis takového dítěte do matriky upravuje ustanovení § 17 odst. 2, 3 a 4 zákona o matrikách¹²⁸.

12.1.2 Utajené porody

Jelikož je skutečně anonymních porodů v České republice jen velmi málo, následující výklad je zaměřen na problematiku porodů s utajenou totožností matky (zkráceně jen “utajené porody”).

Zákon č. 422/2004 Sb. přinesl řadu změn. Předně došlo ke změně zákona o péči a zdraví lidu¹²⁹, kde o záležitostech utajení totožnosti matky hovoří ustanovení § 67b odst. 20. Právo na zvláštní ochranu svých osobních údajů má neprovdaná žena s trvalým pobytem na území České republiky, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem. Zdravotnické zařízení je v takovém případě povinno vést zdravotnickou dokumentaci v rozsahu péče související s těhotenstvím a porodem, jejíž součástí jsou osobní údaje této ženy nezbytné ke zjištění anamnézy a údaje uvedené v § 67b odst. 2 písm. b). Jméno a příjmení ženy je vedeno odděleně od zdravotnické dokumentace spolu s písemnou žádostí, datem narození a datem porodu. Po skončení hospitalizace se zdravotnická dokumentace o tyto údaje doplní a zapečetí. Otevření takto zapečetěné zdravotnické dokumentace je možné jedině na základě rozhodnutí soudu. Lékaři a příslušníci zdravotnického personálu, kteří v rámci výkonu lékařské péče přišli do styku s osobními údaji dané ženy, jsou povinni o nich zachovávat mlčenlivost.

---

¹²⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

¹²⁸ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

¹²⁹ Zákon č. 20/1966 SB., o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Otázkou zůstává, na základě jakého podnětu, resp. které osoby by se řízení o rozpečetění obálky mohlo vést. Evidentně půjde o žalobu a tedy o řízení sporné. Můžeme odhadovat, že by se ho mohlo dožadovat nezletilé dítě, zastoupené kolizním opatrovníkem, poručníkem či osvojitelem. Ovšem také se nabízí varianta jednání samotného osvojitele či poručníka, jakožto zákonných zástupců dítěte. Na soud se může obrátit i samotné dítě po dosažení zletilosti. Nebo zdravotnické středisko, pokud by šlo o akutní zdravotní problém dítěte a sami zákonní zástupci by se neměli k činu. Lze jen spekulovat, jelikož z dikce zákona se nám jasné odpovědi nedostává. Otázkou také je, zda by bylo vyžadováno vyjádření matky. Ve Francii je k odtajnění totožnosti nutný souhlas dotyčné ženy, ovšem v naší právní úpravě toto zřejmé není. Tudiž by nejspíš k odtajnění došlo i proti její vůli. Soud by nejspíš musel důkladně zvažovat důvody, pro něž je rozpečetění žádáno a poměřovat to s přáním ženy zachovat svou totožnost utajenou. Jak by to znamenalo její život? Popřípadě život samotného dítěte? Odtajněním totožnosti ženy vyvstane otázka koho považovat za matku – opět se zde dostáváme k již několikrát zmiňovanému ustanovení § 50a ZoR, podle něhož je matkou dítěte žena, která ho porodila. Skutečnost, že žena dítě porodila v režimu tzv. utajeného porodu a není jako matka zapsána v matrice v knize narození, nemění nic na určení jejího mateřství. Tato žena zůstává matkou dítěte jak po faktické, tak i po právní stránce. Z právního hlediska může žena rodící v režimu tzv. utajeného porodu ztratit postavení matky pouze pravomocným rozhodnutím soudu o osvojení dítěte, na jehož základě zanikají právní vztahy mezi dítětem a původní rodinou a nastává zákonná fikce, podle níž jsou za rodiče dítěte považováni osvojitelé.¹³⁰

12.1.3 Utajené porody a určení otcovství

Zajímavá otázka ohledně utajených porodů se naskýtá také v souvislosti s určením otcovství a vůbec s právy biologického otce. Ta jsou totiž poměrně zásadním způsobem omezena. Právní úprava zcela potlačuje právo otce na určení jeho otcovství. Vzhledem k tomu, že otcovství je možné určit pouze k dítěti, u kterého je zároveň zapsáno matrikově mateřství, tak to logicky vylučuje prohlášení otcovství k dítěti, u něhož matka požádala o utajení své totožnosti. Nedá se zde tedy použít

---

¹³⁰ NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 6, s. 6.

§ 52 odst. 3 ZoR¹³¹ umožňující za určitých okolností prohlášení otcovství bez souhlasného prohlášení matky. Matka v tomto případě není právně zapsána v matrice, a proto se na případ dané ustanovení nevztahuje.¹³²

Domnělý otec tak má jedinou možnost, pokud chce k dítěti prohlásit své otcovství. Tou je tzv. třetí domněnka otcovství podle § 54 ZoR, podle níž muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte může sám podat u soudu žalobu na určení otcovství. V souladu s ustanovením § 70a ZoR dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci.¹³³

12.1.4 Utajené porody a právo dítěte znát svůj původ

V souvislosti s utajenými porody se setkáváme s další problematickou záležitostí – a to rozporem mezi jednotlivými zájmy, kdy na jedné straně vystupuje právo matky na utajení své totožnosti a na druhé se o slovo hlásí právo dítěte znát svůj původ. Toto právo vyplývá konkrétně z čl. 7 Úmluvy o právech dítěte¹³⁴. Uvádí, že každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, státní příslušnost a pokud to je možné i právo znát své rodiče. Podle čl. 10 Ústavy jsou součástí právního řádu také vyhlášené mezinárodní smlouvy, které Parlament ratifikoval a jimiž je Česká republika vázána. Pokud mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, má aplikační přednost a národní předpis se nepoužije. Zákonem 422/2004 Sb. je výše zmíněný 7. článek porušován. Dítě nejen, že není řádně registrováno hned od narození, nemá jméno a z hlediska matrice ani své rodiče, ale také své rodiče nezná a nejspíš nikdy znát nebude¹³⁵.

Zákonem 422/2004 Sb. je dále porušován čl. 32 odst. 3 LZPS. Ten říká, že děti narozené v manželství i mimo něj mají stejná práva. Zde však dochází k rozporu,

---

¹³¹ Prohlášení matky není třeba, nemůže-li pro duševní poruchu posoudit význam svého jednání, nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

¹³² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

¹³³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

¹³⁴ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb, Úmluva o právech dítěte.

¹³⁵ Obdobně práva dětí, narozených v manželství i mimo něj, znát svůj původ a žít se svými biologickými rodiči upravují Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení č. 54/2001 Sb. m. s.), Evropská úmluva o osvojení dětí (sdělení č. 132/2000 Sb. m. s.) a Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství (sdělení č. 47/2001Sb. m. s.).

jelikož dítě narozené v manželství své rodiče zná. Matkou dítěte je žena, která jej porodila a za otce se považuje manžel matky (první domněnka otcovství), pokud své otcovství nepopře. Vdaná matka ani nemá možnost utajeného porodu. Narozdíl od toho dítě, které se narodí ženě žádající o utajený porod matku sice pochopitelně právně má také, ale není zapsána v matrice. Formálně tedy neexistuje a otcovství k takovému dítěti se prokazuje jen velmi složitě (srov. 12.1.3). Přesto se dítěti s ohledem na jeho výše zmíněné právo znát svůj původ, nedá upírat právo domáhat se určení mateřství a otcovství u soudu. Právo domáhat se určení otcovství je ostatně zakotveno přímo i v zákoně o rodině v ustanovení § 54, v němž je dítě explicitně označeno jako oprávněné k podání návrhu na určení otcovství soudem.¹³⁶

12.1.5 Utajené porody a problematika následného osvojení

Přijetí zákona č. 422/2004 Sb. bylo vedeno nepochybně dobrým záměrem, ovšem s ne úplně povedeným výsledkem. Snaha zamezit častým potratům či zbytečným úmrtím novorozenců a zároveň urychlit cestu dítěte do nové rodiny měla za následek, že zákon vytvořil jakýsi právní status nalezence, který ovšem v našem právním řádu nemá obdoby. Stále totiž nesmíme zapomínat na již tolikrát zmíněné ustanovení § 50a ZoR. Fakt, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila, je neoddiskutovatelný. Při následném osvojení dítěte je tedy nutné si klást otázku, zda je nutný souhlas i jeho matky. Je třeba mít na paměti, že zde nemáme dočinění se skutečným nalezencem, s nímž do jisté míry počítá zákon o sociálně-právní ochraně dětí¹³⁷, ale s pouhou fikcí vytvořenou pro účely zákona.¹³⁸

V rámci řízení o osvojení je tedy nutné myslet na to, že dítě matku má a pouze je utajena její totožnost. Podle § 67 ZoR je k osvojení třeba souhlasu jeho zákonného zástupce a toto právo není upřeno ani nezletilému rodiči. Bez souhlasu rodiče je možné osvojit dítě za předpokladu tzv. žádného zájmu, v tomto konkrétním případě půjde o ustanovení § 68 odst. 1 písm. b) ZoR. Zjišťování onoho žádného zájmu bude předmětem tzv. incidenčního řízení podle § 180a OSŘ. V rámci něho bude

---

¹³⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

¹³⁷ Srov. § 20 z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

pravděpodobně soud moci rozpečetit obálku s údaji matky. Až pokud se totiž zjistí, že dítě je osvojitelné, může být zahájeno samotné řízení o osvojení.¹³⁹

Matka může také v souladu s ustanovením § 68a ZoR po šesti týdnech od narození dítěte udělit tzv. blanketový souhlas k osvojení dítěte bez vztahu ke konkrétním osvojitelům. Důsledkem toho je, že matka již není dále účastníkem řízení o osvojení dítěte a její souhlas s osvojením se neověřuje.¹⁴⁰

Je však nutné zamyslet se nad tím, že přes záměr zákonodárce, aby se dítě co nejrychleji ocitlo v nové rodině, jistě ne všechny děti takové štěstí mít budou. Stačí, že se dítě narodí s nějakým handicapem, bude tělesně postižené nebo z etnika pro osvojitele nežádoucího. Takové dítě třeba nikdy osvojeno nebude a bude žít se statutem uměle vytvořeného nalezence. Zároveň se nesmí zapomínat na to, že nezrušitelně lze osvojit dítě starší jednoho roku a tedy celý rok nebude mít zapsané rodiče v rodném listě. Až s nezrušitelným osvojením se totiž váže zápis rodičů do matričních údajů dítěte. A jistou roli bude celá tato z hlediska práva rozporuplná záležitost znamenat i v otázce určení poručníka. Podmínky pro jeho ustanovení upravuje § 78 ZoR. Jde zejména o okolnosti úmrtí rodičů dítěte, jejich zbavení rodičovské zodpovědnosti, pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti nebo omezení rozsahu jejich způsobilosti k právním úkonům. Zákonodárce s největší pravděpodobností předpokládal, že poručník by se ustanovil i dítěti narozenému z utajeného porodu. Jenže v případě utajeného porodu dítě matku podle § 50a ZoR právně má, pouze nezná její totožnost. Řešením by bylo ustanovení dítěti kolizního opatrovníka v souladu s § 83 ZoR, který toto předpokládá pro případ střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte. Matku by bylo nutno následně zbavit rodičovské zodpovědnosti a až poté by bylo možné dítěti ustanovit poručníka. Řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti by bylo pravděpodobně dalším z řízení, kdy by mohla být rozpečetěna obálka s údaji o matce.¹⁴¹

Nedostatkem právní úpravy utajených porodů je absence vymezení podmínek, za kterých může žena žádat o zrušení zvýšené ochrany údajů o své osobě.

---

¹³⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

¹⁴⁰ NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 6, s. 8.

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.

Není ojedinělé, kdy si matka po čase své rozhodnutí rozmyslí a chce se ke svému dítěti plně přihlásit a vykonávat rodičovskou zodpovědnost. Pokud se dostaví na matriční úřad a požádá o to, aby byla zapsána jako matka dítěte do knihy narození a byl jí vystaven rodný list dítěte s uvedením jejího jména a příjmení, matriční úřad by měl nejprve prověřit totožnost ženy podle údajů v zapečetěné obálce ze zdravotnického zařízení, kde poběhl utajený porod. Jestliže se údaje shodují s totožností ženy, nic nebrání v tom, aby byla jako matka dítěte zapsána.¹⁴²

12.1.6 Utajené porody v praxi

Utajené porody představují bezesporu variantu řešení nelehké situace nechtěného těhotenství. Jsou případy, kdy náhlé otěhotnění je pro ženu takovým zásahem do soukromí, že je nucena ho přede všemi tajit. Právě pro tyto ženy je možnost utajeného porodu šancí, jak svou situaci vyřešit, a zároveň pomocnou rukou, která má ochránit novorozence od smrti těsně po porodu, jejíž cílem je zakrýt stopy těhotenství.

Utajený porod nemůže podstoupit vdaná žena a stejně tak rozvedená, pokud od rozvodu neuběhlo více než 300 dní¹⁴³. V rámci praxe s utajenými porody je nastávajícím matkám nabízena široká předporodní péče. Dá se totiž předpokládat, že ve snaze utajení svého těhotenství nenavštěvují pravidelné gynekologické prohlídky, nedostatečně se stravují a nalézají se v neustálém stresu z odhalení, což samozřejmě nepříspěvá vývoji plodu. Například v dětském domě v Aši¹⁴⁴ je proto matkám nabízen pobyt po dobu těhotenství za symbolickou částku a v případě špatné finanční situace dokonce zadarmo. Nastávající rodičky tak mají možnost těhotenství strávit v místě odlišném od jejich bydliště. Je jim zajištěna strava, pravidelné lékařské prohlídky a zároveň sociálně-právní pomoc při vyřizování jejich složité situace. Po porodu se dítě co nejrychleji předává k osvojení a matka se vrací do místa svého bydliště. Veškeré údaje, které byly o matce za dobu jejího pobytu získány, podléhají utajení.

Je naprosto nepochybné, že právní úprava utajených porodů vyvolává mnoho rozporů. Zejména se zde střetávají dva základní zájmy – matky a dítěte. Dítě má

---

¹⁴² NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 6, s. 9.

¹⁴³ *Nemocnice České Budějovice, a.s.* [online]. 2007 [cit. 2009-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.nemcb.cz/cz/page/57/Utajeny-porod.html?detail=438>>.

¹⁴⁴ *Rodina Online - o rodičích, dětech a jak být spolu...* [online]. 1999-2009 [cit. 2009-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=872>>.

právo vyrůstat ve své biologické rodině, ta je chráněna mnoha mezinárodními dokumenty. Pouze pokud z vážných důvodů není dítěti umožněno vyrůstat ve své vlastní přirozené rodině, má být hledáno řešení v podobě náhradní rodinné péče. Přesto se zkrátka stávají situace, kdy je nechtěné. Vidíme, že ač z hlediska práva nejsou utajené porody ničím báječným, z hlediska faktického - každé takto zachráněné dítě dokazuje, že to celé má smysl.

12.2 Babyboxy

12.2.1 Obecně o babyboxech

Babyboxy představují další východisko pro ženy a dívky, které otěhotněly, ale dítě si z jakéhokoli důvodu nemohou nebo nechtějí nechat. Jde o jeho anonymní odložení do schránky umístěné u zdravotnického zařízení. Po vložení dítěte se rozezná signál upozorňující zdravotnický personál. Od prvních myšlenek o zavedení babyboxů v České republice a otevření první schránky 1. června 2005 nepřestávají dohady o jejich prospěšnosti. Objevují se názory, že díky nim poroste počet odložených dětí. Že se tím nevychová v budoucích rodičích zodpovědnost, že tím později trpí jak sami rodiče tak dítě, které se těžko sociálně začleňuje. Jako argument proti babyboxům je uváděno i právo dítěte znát svůj původ, což u anonymního odložení logicky není možné. Přesto je zde jeden nesporný argument odůvodňující existenci těchto schránek. A to, že zachraňují životy novorozencům, kteří by jinak třeba zemřeli a nedostali by šanci najít milující rodinu.¹⁴⁵

Odkládání dětí je známé v celé historii lidstva. V antickém Římě byly nechtěné děti legálně zanechávány na tržnicích. Křesťanství se k odkládání dětí od 4. století stavilo negativně a již ve středověku byly nalezené děti nejčastěji vychovávány v křesťanských rodinách a byly pod ochranou církve. V 5. století se ve Francii objevují u chrámů mísy, kam mohou být nechtěné děti odloženy. V roce 787 byl v Miláně zřízen dům zvaný Xenodochium. Šlo o první instituci oficiálně se zabývající nechtěnými dětmi. Další následovaly v Římě a jiných italských městech. Příští vývoj přinesl zařízení, které se už velmi podobalo dnešním babyboxům. Šlo o otočné zařízení, které se montovalo na brány nebo zdi nemocnic, klášterů a domů

---

¹⁴⁵ *Babybox – Statim* [online]. 2004 [cit. 2009-7-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.babybox.cz/>>.

pro nalezence. Matka tam dítě položila, otočením zařízení ho přesunula do prostoru dotyčného objektu a případně ještě mohla zvonkem upozornit personál.¹⁴⁶

V současné době je nejlepší situace týkající se péče o odložené děti v Německu, kde se touto problematikou začali zabývat již ve 14. století. Pro nalezené či odložené děti se v němčině vžily dva pojmy – konkrétně „Findelkind“ a „Findling“.¹⁴⁷ Pro označení schránky, do níž je možné dítě odložit, termín „Babyklappe“, „Babyfenster“, „Babykörbchen“, „Babywiege“ a „Babynest“¹⁴⁸. V dnešní době je zřízeno 67 míst, kde je možné dítě anonymně zanechat. Existují i zařízení, která anonymně přejímají děti po telefonické domluvě nebo kde mohou matky dočasně bydlet spolu s dítětem, než si rozmyslí zda si ho ponechají či nikoli. Jsou zde umožňovány také anonymní porody. První „Babyklappe“ byla zřízena 5. dubna 2000. Počet dětí, které díky nim byly zachráněné, se blíží stovce.¹⁴⁹

Obdobné schránky vznikají i v Rakousku, Švýcarsku, Belgii, Jihoafrické republice, Itálii, v Maďarsku či na Slovensku. Právě na Slovensku je pro tyto schránky používán velmi příznačný název vystihující jejich hlavní význam, tedy záchranu dítěte - „Hniezda záchrany“. Naopak jsou státy, které odkládání dětí netolerují a schránky podobné babyboxům bychom u nich hledali marně. Takovou zemí je např. Francie, která původně schránky měla, ale na začátku 20. století byly zrušeny. Nyní mají budoucí matky možnost pouze anonymně porodit a dítě nechat v porodnici k adopci. V Holandsku se o otázce schránek živě diskutovalo a měly být zavedeny v roce 2003. Nevole veřejnosti však způsobila jejich odmítnutí. Odkládání dětí zde bylo postaveno mimo zákon. Ve Velké Británii je situace podobná – zde je trestné opustit dítě mladší dvou let. Poměrně rozšířené jsou však adopce a tak matka, která si dítě nechce ponechat, ho může nabídnout k osvojení. Ve Spojených státech amerických schránky na odložené děti nefungují. Dlouho bylo opuštění novorozенého dítěte trestným činem. V roce 1999 ve státě Texas došlo k prolomení této zásady a matky nadále nejsou trestány. Na ochranu opuštěných dětí se zřizují tzv. „bezpečná útočiště“ na úřadech

---

¹⁴⁶ *Babybox – Statim* [online]. 2004 [cit. 2009-7-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.babybox.cz/>>.

¹⁴⁷ V Itálské pak slovo „trovarello“, ve španělštině „esposito“, ve francouzštině „enfant trouvé“ a v Anglii „foundling“ či „abandoned child“.

¹⁴⁸ V itálské „culla per la vita“ (kolébka pro život); v japonštině „kolébka čápů nebo dětská pošta“, v Portugalsku a Brazílii Roda dos expostos (kola pro bezmocné a nahé, kola pro neviňátka).

¹⁴⁹ *Babybox – Statim* [online]. 2004 [cit. 2009-7-09]. Dostupný z WWW: <http://www.babybox.cz/zprava_o_babyboxech.php>.

sociální péče, při nemocnicích, policejních služebnách a hasičských stanicích. Zde může matka své nechtěné novorozené dítě odložit. Následně má 30 dní na to, aby případně změnila své rozhodnutí a o dítě se znovu přihlásila. Neučiní-li tak, může být dáno k adopci.¹⁵⁰

Na asijském kontinentu se snaha napomoci nechtěným dětem objevila v Pakistánu, kde Abdussattár Édhí ve 40. letech 20. století otevřel v Karáčí bezplatnou kliniku pro lidi z nejhudších vrstev. V rámci činnosti jeho nadace je dodnes po celé zemi před každou jeho kanceláří umístěna kovová kolébka s nápisem „Nezabíjejte své dítě“. Do těchto schránek mohou matky odkládat své nechtěné děti, aniž by se jich kdokoli na něco ptal. Jejich počet se stále zvyšuje.¹⁵¹

Jak už jsem zmínila výše, v České republice se historie babyboxů začala psát 1. 6. 2005 – příznačně na Mezinárodní den dětí. Úřadem průmyslového vlastnictví bylo 6. srpna 2008 babyboxu vystaveno osvědčení o zápisu ochranné známky a do dnešního dne se jich podařilo zprovoznit 32. Můžeme jen doufat, že další budou přibývat. Při počátečních úvahách se zamýšlelo zřídit 20 babyboxů. Současné plány jsou již u čísla sedmdesát. Je totiž logické, že v tak obtížné životní situaci, v jaké se matka, která se dítěte chce zbavit nachází, nebude jezdit k babyboxu vzdálenému desítky kilometrů.¹⁵²

Základním problémem vyskytujícím se kolem babyboxů je jejich právní úprava, respektive že právní úpravu nemají. Momentálně fakticky existují, ale jejich samotné působení není nijak zakotveno v právním řádu České republiky. Na zasedání vládního výboru 7. září 2007 se mj. probírala i otázka právního souladu fungování babyboxů s právním řádem ČR a dále s Úmluvou o právech dítěte. Bylo předloženo stanovisko Ústavu státu a práva, které uvádí jejich vzájemný soulad. Kromě toho zde na obranu babyboxů vystoupily Ing. Zuzana Baudyšová z Nadace Naše dítě a JUDr. Marie Vodičková z Fondu ohrožených dětí. Ozývají se hlasy navrhuující upravit babyboxy v rámci zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zvažuje se i varianta jejich

---

¹⁵⁰ Babybox – Statim [online]. 2004 [cit. 2009-7-09]. Dostupný z WWW: <http://www.babybox.cz/zprava_o_babyboxech.php>.

¹⁵¹ Babybox – Statim [online]. 2004 [cit. 2009-7-09]. Dostupný z WWW: <http://www.babybox.cz/zprava_o_babyboxech.php>.

¹⁵² Babybox – Statim [online]. 2004 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <http://www.babybox.cz/zprava_o_babyboxech.php>.

zakotvení do věcného záměru zákona o kojeneckých ústavech a dětských centrech.¹⁵³ Nepochybné však je, že nejsou použitelná pravidla občanského zákoníku ani jiných soukromoprávních předpisů. Jedná se totiž o záležitost sociálně-právní ochrany dětí, a tedy záležitost veřejnoprávní.¹⁵⁴

Sociálně-právní ochranu dětí v České republice smí vykonávat pouze ten, kdo je k ní pověřen podle ZoSPOD. Zde se dostáváme k problému spojenému s babyboxy. Aby mohl někdo zřídit a provozovat baby schránku, musí být pověřenou osobou sociálně-právní ochrany dětí ve smyslu ustanovení § 4 odst. 2 písm. d) ZoSPOD. Pokud pověřenou osobou nebude, bude tak činit v rozporu s právními předpisy. Žádná osoba takto pověřena být nemohla, protože ze zákona je možné pověřit výkonem konkrétní osobu pouze k úkonům taxativně vyjmenovaných v § 48 odst. 2 ZoSPOD. Zřízení a provozování baby-schránek mezi nimi uvedeno není, tudíž ani není možné tímto úkolem někoho pověřit.¹⁵⁵ Babyboxy tedy fakticky existují, po právní stránce jsou však provozovány bez právního podkladu.

Dalším problémem se jeví konfrontace s čl. 7 Úmluvy o právech dítěte, který stanoví, že dítě má být registrováno ihned po narození a od svého narození má právo na své jméno. To je v případě odložení dítěte do babyboxu pochopitelně nemožné. Dítě má dále právo znát svůj původ a stát má učinit vše pro to, aby se o svém původu dozvědělo a aby mohlo být v péči svých rodičů. Nesmí klást jakékoli překážky, které by tomu mohly zabránit, nebo by takové poznání mohly zcela vyloučit.¹⁵⁶

Babyboxy mají za cíl snížit počet usmrcených novorozenců. Je otázka, zda-li matka po porodu, jenž se chce dítěte urychleně zbavit, bude uvažovat dostatečně racionálně na to, aby se sebrala a s dítětem jela k babyboxu. Tím spíš, že se může jednat o poměrně dlouhou cestu. Problémem se mi jeví i nedostatečná informovanost o existenci a umístění jednotlivých baby-schránek. O nově otevřeném babyboxu se vždy

---

¹⁵³ Babybox – Statim [online]. 2004 [cit. 2009-7-09]. Dostupný z WWW: <http://www.babybox.cz/zprava_o_babyboxech.php>.

¹⁵⁴ ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *IPrávník* [online]. 2005 [cit. 2009-06-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_13/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schranek.aspx>.

¹⁵⁵ ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *IPrávník* [online]. 2005 [cit. 2009-06-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_13/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schranek.aspx>.

¹⁵⁶ ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *IPrávník* [online]. 2005 [cit. 2009-06-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_13/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schranek.aspx>.

jen v krátké zprávě dozvíme ve večerní zpravodajské televizní relaci či v novinách, ovšem lze jistě pochybovat, že každý sleduje aktuální dění. Aby se babyboxy staly běžnou součástí života, bylo by nutné na jejich podporu uspořádat celostátní kampaň, v níž by se lidé dozvěděli bližší informace o jejich fungování a umístění. V 90. letech, když začínala svůj provoz Linka bezpečí, jsme mohli ve všech školách a snad na každé telefonní budce vidět její číslo. Myslím, že nebyl člověk, který by si ho nepamatoval, což se bohužel někdy projevovalo i tím, že její číslo lidé zneužívali. Tato masová kampaň však splnila svůj účel – vryla lidem do paměti, že linka bezpečí existuje a že se na ni mohou obracet. V současné době si myslím, že podobná akce by byla nutná i pro rozšíření povědomí lidí ve vztahu k babyboxům. Prvním krokem by mohly být např. informační letáky ve všech lékařských zařízeních a lékárnách.

Za zmínku stojí ještě otázka, zda policie má či nemá právo pátrat po rodičích dětí odložených do babyboxu. Babyboxy nespádají do kompetence Policie ČR a policisté tedy nejsou oprávněni pátrat po rodičích dětí, které jsou do nich odloženy. Výjimkou jsou pouze případy, kdy to Policii ČR ukládá zákon. Takovými budou zejména situace, při nichž se policie dozví, že na těle odloženého dítěte jsou známky násilí a vznikne podezření, že se dítě mohlo stát obětí trestného činu.¹⁵⁷

12.2.2 Babyboxy a souhlas s osvojením odloženého dítěte

Osvojení je dalším aspektem problematiky baby-schránek. Je nutné mít na paměti, že pokud matka, popř. oba rodiče, odloží své dítě do babyboxu, nejedná se o dítě nalezené. Dítě má po právní stránce matku, pouze je momentálně neznámá. Stejně tak může mít i otce (jestliže je žena, která dítě odložila provdána nebo bylo k dítěti určeno otcovství souhlasným prohlášením rodičů). Matka může s právními účinky dát souhlas s osvojením nejdříve šest týdnů po porodu. Může se také domáhat vrácení dítěte, popř. zapsání údajů do matriky, pokud se prokáže, že je jeho matkou. Jestliže bude dítě odloženo později, než bezprostředně po porodu, neběží dvouměsíční lhůta nezájmu, ale šestiměsíční.¹⁵⁸

---

¹⁵⁷ *Fond ohrožených dětí* [online]. 1998 [cit. 2009-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.fod.cz/>>.

¹⁵⁸ ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *IPrávník* [online]. 2005 [cit. 2009-06-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_13/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schranek.aspx>.

U odloženého dítěte není známo, zda-li má právně jistého otce, tedy zda existuje další osoba, která by musela dát souhlas k osvojení. Nelze však vyloučit, že se např. v průběhu řízení o osvojení objeví muž tvrdící o sobě, že je otcem osvojovaného dítěte.¹⁵⁹

Problematickým se jeví i případ, kdy dítě do babyboxu odloží nezletilá matka. Zde se setkáváme nejen s otázkou nezpůsobilosti k úkonu s právně statusovými následky, ale také s problémem ochrany matky – dítěte.¹⁶⁰

Pro usnadnění situace bylo Ministerstvem práce a sociálních věcí vypracováno metodické doporučení, jak se má postupovat po odložení dítěte do babyboxu. Předně se dítěti poskytně odborná zdravotní péče a zdravotnické zařízení, u něhož je babybox zřízen, je povinno neprodleně kontaktovat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.¹⁶¹

Jestliže je známa totožnost dítěte, např. byl přiložen rodný list, orgán sociálně-právní ochrany dětí kontaktuje rodiče a snaží se pomoci při hledání řešení obtížné situace. Nepodaří-li se mu zajistit dítěti péči ve vlastní rodině, pokusí se získat souhlas rodičů s osvojením podle § 67 a 68a ZoR. Pokud ani toto nebude možné, je nutné vyčkat, zda-li rodiče nebudou o dítě projevovat zájem a následně postupovat v souladu s ustanovení § 68 odst. 3 ZoR.¹⁶²

Jiná situace nastává v případě neznámé totožnosti dítěte. Orgán sociálně-právní ochrany dětí dá podnět k soudu a zažádá o předběžné opatření podle § 74 an. příp. § 76 an. OSŘ. V návrhu označí fyzickou osobu, které má být dítě svěřeno, nebo příslušné zařízení specializující se na děti potřebující okamžitou pomoc. Dítěti bude ustanoven poručník a do té doby jeho úkoly plní orgán sociálně-právní ochrany

---

¹⁵⁹ ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *IPrávník* [online]. 2005 [cit. 2009-06-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_13/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schranek.aspx>.

¹⁶⁰ ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *IPrávník* [online]. 2005 [cit. 2009-06-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_13/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schranek.aspx>.

¹⁶¹ NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Právo a rodina*. 2009, č. 5, s. 3.

¹⁶² NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Právo a rodina*. 2009, č. 5, s. 3.

děti. Ten zároveň vyhledá z evidence žadatelů o osvojení vhodné osoby ke svěření dítěte do péče, zkontaktuje je a probere s nimi možnost svěření dotyčného dítěte.¹⁶³

13. Osvojení a registrované partnerství

13.1 Obecný úvod do problematiky registrovaného partnerství

Zavedení registrovaného partnerství do našeho právního řádu bylo dlouhou dobu tématem zaměstnávajícím široké vrstvy společnosti. Z národy českého národa, který nemá rád cokoli nového a jiného než zná, plyne jistá antipatie i k vyznávání odlišných rodinných forem, než je tradiční rodina. Homosexuální páry nikdy neměly jednoduchou situaci. Úměrně tomu jaká váha se vždy přikládala rodině a heterosexuálnímu svazku zajišťujícímu reprodukci, se stejně silně vystrkovaly homosexuální páry na okraj společnosti. Byly symbolem něčeho špatného, zvrhlého, nepřirozeného. I v době přijímání zákona o registrovaném partnerství jeho projednávání vyvolalo řadu nepokojů a demonstrací. Účastnily se jich i zcela malé děti, které tomu těžko mohou rozumět. Říkám si, proč taková hysterie? Ano, základním úkolem lidstva má být reprodukce, jinak bychom zde pochopitelně už ani nebyli. Na druhou stranu již mnohokrát bylo vědecky prokázáno, že homosexualitu si člověk nevybírám. Zkrátka se s ní narodí, stejně jako jiní se narodí s tím, že jsou heterosexuální. Tudíž považují za krajně nevhodné takové lidi jakkoli odsuzovat.

Myšlenky na zavedení registrovaného partnerství se objevovaly již od roku 1992 a první návrh zákona, který se do poslanecké sněmovny dostal, byl v roce 1998 zamítnut. Následovaly další snahy, ale vždy neúspěšně. Až do 1. 7. 2006, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Od jeho přijetí do 1. 7. 2009 možnost legalizovat svůj svazek využilo 780 gay a lesbických párů¹⁶⁴. Přestože se stále najdou silné skupiny nesouhlasící s uzákoněním registrovaných svazků, já se plně ztotožňuji se sloganem, který doprovázel kampaň na podporu přijetí zákona o registrovaném partnerství – “Někomu pomůže, nikomu neublíží”^{165 166}.

---

¹⁶³ NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Právo a rodina*. 2009, č. 5, s. 4.

¹⁶⁴ *GAY.INICIATIVA.CZ* [online]. c2001-2002 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php>>.

¹⁶⁵ Billboardová kampaň na podporu registrovaného partnerství zpracovaná společností BigBoard Praha v roce 2002 – srov. např. *ECONNECT - zpravodajství - zprávy* [online]. 2002 [cit. 2009-07-10]. Dostupný z WWW: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?apc=zzgx1-1954724&x=103855>

13.2 Registrované partnerství vs. osvojení dítěte

V Evropě můžeme nalézt tři modely právní úpravy nesezdaného soužití. Prvním je tzv. francouzský model, podle něhož je partnerství jistým paktem suverenity. Mohou ho uzavřít jak homosexuální, tak i heterosexuální páry a základní význam má v daňovém právu a v otázkách bydlení. Skandinávský model staví partnerství na roveň manželství, a to včetně možnosti osvojení dětí. Problémy, které vznikají s označením rodičů při osvojení, jsou řešeny označováním rodičů jako rodič č. 1 a rodič č. 2. Třetím modelem je model registrovaného partnerství, u něhož jednotlivé státy umožňují registraci buď jen homosexuálním, nebo i heterosexuálním dvojicím. Česká právní úprava se kloní k variantě registrací pouze homosexuálních párů.¹⁶⁷

V důvodové zprávě k zákonu o registrovaném partnerství nalezneme myšlenku, že vztahy osob stejného pohlaví vykazují tytéž znaky a plní tytéž funkce jako dlouhodobé partnerské soužití osob pohlaví rozdílného. JUDr. Miloš Holub však ve svém příspěvku pro Právní rozhledy vyjadřuje názor, že není možné souhlasit s tím, že by mohly plnit tytéž funkce a odkazuje na ustanovení § 1 odst. 2 ZoR¹⁶⁸. Stejnou úlohu dle něj nepochybně zastane i dlouhotrvající soužití heterosexuálního páru. Ovšem nelze očekávat, že by tyto funkce mohlo plnit, byť sebeharmoničtější, soužití homosexuální dvojice.¹⁶⁹

Stejný pohled na danou problematiku sleduje i zákon o registrovaném partnerství svou úpravou otázky osvojení. V ustanovení § 13 odst. 2 ZoRP se říká, že trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte. Toto pojetí odpovídá i většině zahraničních právních úprav a je ovlivněno ryze právními i neprávními okolnostmi. Předně jde o otázku matričních zápisů. Dítě může mít pouze jednu matku a pouze jednoho otce. Z dikce právní úpravy vyplývá, že je vyloučeno jak společné osvojení¹⁷⁰ či osvojení dítěte druhého partnera¹⁷¹, tak i samotné osvojení cizího dítěte jedním z partnerů, u kterého by nebyl ani problém s matričním zápisem. V tom se odráží pohled společnosti na problematiku homosexuality a požadavek

---

¹⁶⁶ *Britské listy* [online]. 2001-2003 [cit. 2009-07-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/15254.html/>>.

¹⁶⁷ KOVÁŘOVÁ, D. Právní úprava registrovaného partnerství. *Právo a rodina*. 2006, č. 7, s. 7 an.

¹⁶⁸ § 1 odst. 2 ZoR : Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.

¹⁶⁹ HOLUB, M. Registrované partnerství? Ani ryba ani rak. *Právní rozhledy*. 2006, č. 9, s. 313 an.

¹⁷⁰ Podle §66 odst. 1 ZoR je umožněno pouze manželům.

¹⁷¹ V §74 odst. 2 ZoR taxativně vypočteno kdo může založit nezrušitelné osvojení.

preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem, jak to vyplývá z důvodové zprávy k § 13 ZoRP. Na druhou stranu je ale nutno dodat, že není vyloučeno svěření dítěte jednomu z partnerů buď do výchovy na základě § 45 ZoR nebo do pěstounské péče podle § 45a a násl. ZoR. Svéření do společné péče partnerů je zde opět pojmově vyloučeno, protože takové je umožněno pouze manželům.¹⁷²

Diskuze nad touto problematikou neustává. Ze strany odpůrců můžeme nejčastěji slyšet argument: “Jak by se asi cítilo dítě, kdyby mělo mít dva tatínky nebo dvě maminky?”. Já osobně bych se tomu až tak nebránila. Přijde mi stále lepší mít dva milující rodiče stejného pohlaví, než nemít vůbec žádného. Koneckonců v návrhu nového soukromoprávního kodexu se počítá se souhlasem osvojovaného dítěte, tudíž proč mu nedat možnost aby se samo k dané věci vyjádřilo.

---

¹⁷² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.*. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.

ČÁST V. NAVRHOVANÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA V PŘIPRAVOVANÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

14. Návrh nového soukromoprávního kodexu

Dne 27. 4. 2009 vláda schválila průlomovou a zásadní změnu v soukromoprávní oblasti, kterou připravilo ministerstvo spravedlnosti. Takto rozsáhlá rekodifikace nemá v moderních dějinách České republiky obdoby a úprava osvojení je dle ní zařazena v II. hlavě návrhu zákona.¹⁷³

Nová právní úprava se dá charakterizovat především zesílením ochrany dítěte a jeho zájmů, posílením ochrany rodičů i dalších rodinných příslušníků a příbuzných.¹⁷⁴

Osvojení napříště nemá být chápáno výlučně jako forma náhradní rodinné péče. Vedle osvojení nezletilého se nově do českého rodinného práva opět zavádí institut osvojení zletilého, podobně jako tomu bylo v období první republiky.¹⁷⁵

14.1 Osvojení zletilého

Jsou zde zakotveny dva případy. První se týká situace, kdy je zájem na stmelení rodiny, sourozenců a osvojuje se již zletilý jedinec (osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého). To nastává v situaci, kdy osvojitelé již osvojili např. jednoho ze sourozenců a osvojují druhého, návrh na zahájení řízení o osvojení byl podán v době, kdy osvojovaný byl ještě nezletilý nebo osvojitel osvojuje dítě svého manžela. Druhým případem je osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého a které zasahuje pouze do majetkoprávní oblasti. Tento institut je především pro osamělé osoby bez potomků nebo které je sice mají, ale pro své životní zkušenosti chtějí, aby po nich dědil někdo jiný. Na statusu osvojovaného se nic nemění. Zůstává ve své rodině,

---

¹⁷³ *Úvodní stránka - Občanský zákoník* [online]. c2009- [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/uvodni-stranka.html>>.

¹⁷⁴ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

¹⁷⁵ KOVÁŘOVÁ, D. Rodinné právo v připravované rekodifikaci občanského práva (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 3, s. 19.

zachovává si tam všechna práva i povinnosti.¹⁷⁶ Vyživovací povinnost k osvojovanému však napříště plní osvojitel.¹⁷⁷

Následky tohoto vztahu jsou tedy několikeré – předně osvojovaný se stává dědicem osvojitele, dědí v první dědické skupině.¹⁷⁸ Osvojitel přebírá vyživovací povinnost. Pouze pokud ji nemůže plnit, může osvojovaný žádat výživné od svých předků a potomků. Následky se však dotýkají nejen osvojovaného a budoucího osvojitele, ale i původních dědiců osvojitele, kteří se nyní musí o dědictví dělit s další osobou. Statusově však nedochází k žádné změně a pouze osvojovaný nabývá nová dědická práva u osvojitele. Nedochází ke vzniku nových rodinných vazeb mezi osvojencem a jeho potomky a mezi osvojitelovou rodinou. Osvojitelova manželka nezískává osvojením dalšího potomka, osvojitelovy děti nezískávají sourozence. Nedochází tedy ke změně osobního statusu tak, jako je tomu u osvojení zletilého, jehož cílem je sjednocení rodiny nebo u osvojení nezletilého.¹⁷⁹

14.2 Osvojení nezletilého

Úprava osvojení nezletilého se vyznačuje zejména zesílením ochrany nezletilého a jeho biologických rodičů. Nově zákon poskytuje přímou definici osvojení, kterou uvádí ve svém ustanovení § 736 jako přijetí cizí osoby za vlastní. Dosud tato definice byla pouze předkládána odbornou veřejností.¹⁸⁰

K osvojení má docházet až ve chvíli, kdy je naprosto zřejmý prospěch dítěte – podle § 737 musí jít o soulad s jeho zájmy. To značí situaci, kdy dítě již zcela objektivně nemůže od svého rodiče nic očekávat. Je zde kladen zásadní důraz na zachovávání biologické rodiny, jakožto předpokladu nejvhodnějšího výchovného prostředí dítěte. Podmínkou osvojení je *“přesvědčení o prospěchu dítěte, který se musí jevit jako vysoce pravděpodobný, protože mezi osvojitelem a osvojencem se (již) vytvořil*

---

¹⁷⁶ Např. si plně zachovává dědická práva ve své biologické rodině. Stejně je zachována jeho vyživovací povinnost k předkům a potomkům, ale jen pokud zde nejsou jiné osoby, které by takovou vyživovací povinnost měli a mohou ji plnit.

¹⁷⁷ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

¹⁷⁸ V první dědické skupině dědí manžel, partner, děti.

¹⁷⁹ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

¹⁸⁰ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 20, korigováno s: *Vládní návrh* [online]. 2009- [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf>.

vztah, jaký obvykle bývá mezi rodičem a dítětem, nebo se alespoň (již) vytvořily základy takového vztahu”.¹⁸¹

Nově se tedy dikce zákona, co se týče vztahu jaký je mezi rodiči a dětmi, mění – oproti současnému “osvojením vzniká” na “mezi osvojitelem a osvojencem se musí vytvořit”. Tím je naprosto jasně řečeno co je materiálním základem osvojení. Vztah mezi osvojitelem a osvojencem musí existovat de facto a nikoli pouze de iure.¹⁸²

Souhlasové povinnosti jsou v návrhu občanského zákona vymezeny negativně. Podle ustanovení § 747 nemůže být o osvojení rozhodnuto

- a) bez souhlasu dítěte,
- b) bez souhlasu rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče,
- c) bez souhlasu manžela osvojitele.

Positivně je naopak upraveno osvojení z nebo do ciziny, k němuž je nutný souhlas příslušného státního orgánu. Dosud toto rozhodnutí bylo nutné pouze při osvojení do ciziny a vydával ho Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Nově se bude vyžadovat i při osvojení z ciziny.¹⁸³

V návrhu občanského zákoníku dochází k zesílení pozice samotného osvojovaného. K osvojení dítěte staršího dvanácti let je vyžadován jeho osobní souhlas. Vzhledem k tomu, že i souhlas dítěte je volným projevem zvláštní povahy, i o něm tedy musí platit, že ho může odvolat, a to do doby, kdy soud o osvojení rozhodne. Pokud dítě ještě nedosáhlo dvanácti let, dává souhlas opatrovník, který mu byl soudem ustanoven.¹⁸⁴

Jestliže jsou rodiče dítěte známy, jsou naživu a nejsou stíženi nějakou z taxativně vypočtených skutečností, vyžaduje se vždy jejich souhlas. Vyžaduje se také v případě, že rodič nenabyl plné svépravnosti a větší ochrana se poskytuje i nezletilému rodiči. Ten je oprávněn dát souhlas s osvojením po dosažení šestnácti let věku. Rodič,

---

¹⁸¹ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an., korigováno s: *Vládní návrh* [online]. 2009- [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf>.

¹⁸² SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 20.

¹⁸³ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 22.

¹⁸⁴ KOVÁŘOVÁ, D. Rodinné právo v připravované rekodifikaci občanského práva (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 3, s. 19.

jemuž byla svéprávnost soudem omezena, může dát souhlas s osvojením pouze v tom rozsahu, v němž svéprávnost nebyla omezena. Souhlas rodiče se dává ve formě osobního prohlášení vůči soudu, které musí splňovat obecné podmínky právního jednání. Musí být časově neomezený a bezpodmínečný, jinak se k němu nepřihlíží.¹⁸⁵

Nově jsou upraveny i lhůty, v nichž lze dát souhlas, resp. kdy nikoli. Souhlas matky nemůže být dán dříve než šest týdnů po narození dítěte. Souhlas otce může být dán nejdříve při narození dítěte. Dřívější souhlasy jsou nerozhodné a nepřihlíží se k nim.¹⁸⁶

Negativním vymezením je v návrhu občanského zákoníku rozšířen katalog situací, za nichž není souhlas rodiče vyžadován. Oproti stávající úpravě se nově přidaly případy, kdy rodič není schopen projevit svou vůli nebo není schopen rozpoznat následky svého jednání nebo své jednání ovládnout, anebo není-li známo místo, kde se zdržuje a nepodaří-li se toto místo zjistit.¹⁸⁷

Stejně jako nyní není třeba souhlasu rodiče, jestliže je zbaven rodičovské zodpovědnosti a práva dát souhlas s osvojením. V těchto případech je nutný souhlas poručníka, popř. opatrovníka ustanoveného dítěti soudem. Souhlasu k osvojení dále není třeba od rodiče, který

- a) zjevně nemá o dítě zájem¹⁸⁸,
- b) bezdůvodně odmítá dát souhlas k osvojení, a nebo
- c) se mu opakovaně nedaří doručit výzvu soudu, aby se k osvojení vyslovil.¹⁸⁹

V návrhu zákona došlo také k posílení ochrany dalších příbuzných dítěte. Osvojení nelze rozhodnout, i když není třeba souhlasu rodiče s osvojením, pokud je zde jiný blízký příbuzný dítěte, který je ochoten a schopen o dítě pečovat a projeví o to

---

¹⁸⁵ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 22.

¹⁸⁶ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 22.

¹⁸⁷ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 22.

¹⁸⁸ § 762: Rodič zjevně nemá o dítě zájem, neprojevuje-li o dítě opravdový zájem, a tím trvale porušuje své povinnosti rodiče. To neplatí, je-li zřejmé, že se rodič dostal do značné nouze nebo tísně, které si sám nepřivodil, a lze-li důvodně předpokládat, že tento stav překoná.

¹⁸⁹ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 23, korigováno s: *Vládní návrh* [online]. 2009- [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf>.

zájem. V takovém případě se dá přednost tomuto postupu před osvojením dítěte. Podá-li osoba, která tvrdí, že je blízkým příbuzným osvojovaného dítěte, návrh na svěřeni dítěte do péče podle ustanovení § 894, nelze o osvojení rozhodnout, dokud o tomto návrhu nebude rozhodnuto.¹⁹⁰

Odvolání souhlasu s osvojením je možné do tří měsíců (v určitých případech i později), ode dne, kdy byl vydán. V této době je tedy nutné vyčkat, protože nelze bez dalšího (ani z chování osoby, která souhlas udělila) dovodit, že tento souhlas nebude vzat zpět.¹⁹¹ Po uplynutí této doby je odvolání možné, jestliže dítě ještě nebylo předáno do péče budoucího osvojitele.¹⁹² Ustanovení § 758 také nově zavádí omezenou dobu platnosti souhlasu k osvojení – pokud k osvojení nedojde do tří let ode dne, kdy byl souhlas dán, pozbude účinnosti.

Po uplynutí tříměsíční lhůty pro udělení souhlasu k osvojení se pozastavuje výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti. Soud jmenuje poručníkem osvojovaného dítěte orgán sociálně-právní ochrany dětí a budoucí osvojitel může podat návrh soudu na svěřeni dítěte do preadopční péče.¹⁹³

Minimální doba preadopční péče se v návrhu občanského zákoníku prodlužuje – oproti nynějším třem měsícům na šest. Soud může podle svého uvážení dobu prodloužit.¹⁹⁴

Zpřísňují se i požadavky na osobu osvojitele. Kromě osobních vlastností žadatele a způsobu jeho dosavadního života se nyní bude klást důraz i na motivaci k osvojení. Má se tím předejít situacím, kdy se např. manželé nacházejí v krizi a domnívají se, že dítě jejich vztah zachrání. Proto se např. požaduje, aby vztah manželů, kteří dítě osvojují, nebyl ohrožen rozvodem.¹⁹⁵

Nově je v návrhu občanského zákoníku upravena otázka informovanosti jedince o osvojení. Má osvojený právo znát svůj původ? Návrh občanského zákona

---

¹⁹⁰ *Vládní návrh* [online]. 2009- [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf>.

¹⁹¹ KOVÁŘOVÁ, D. Rodinné právo v připravované rekonstrukci občanského práva (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 3, s. 19.

¹⁹² SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 23.

¹⁹³ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 22.

¹⁹⁴ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

¹⁹⁵ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

se přiklání k tomu, že ano. Na základě ustanovení § 779 je osvojitel povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však při zahájení školní docházky. Po dosažení plnoletosti má být osvojenému zpřístupněn spis, který byl veden v rámci řízení o jeho osvojení.¹⁹⁶

Je otázka, zda je nutné vázat povinnost informovat dítě na určitou věkovou hranici. Každé dítě je jiné, jedno sdělení unese, jiné je v tomto věku nemusí zvládnout. Nehledě na různé životní okolnosti, kvůli nimž nemusí být vhodné tyto otázky řešit právě v danou chvíli. V zákoně je navíc zakotveno zpřístupnění spisu po dosažení osmnácti let, tudíž dotyčný si údaje stejně může opatřit sám. Sporná je také otázka, jak by mohlo být sankcionováno, že rodiče informační povinnost před dovršením dvanáctého roku nesplnili.¹⁹⁷

Zrušení osvojení je možné pouze z důležitých důvodů. Po vzoru slovenské právní úpravy dochází k automatické konverzi zrušitelného osvojení na nezrušitelné, a to uplynutím tří let. Zrušením osvojení zanikají existující a obnovují se původní rodinné vztahy. Opětovné osvojení je možné, bylo-li dřívější zrušeno; má-li být osvojenec osvojen pozdějším manželem osvojitele poté, co předchozí manžel, který byl společným osvojitelem, zemřel; anebo zemřel-li ten, kdo byl jediným osvojitelem či společnými osvojiteli.¹⁹⁸

Návrh občanského zákoníku v mnohém vychází z dřívější úpravy a spíše ji zpřesňuje. Za zásadní změnu je možno považovat otázku překlenutí souhlasu rodiče dítěte s osvojením, naopak výraznou chybou je opominutí souhlasu manžela osvojitele, který se k osvojení nepřipojí, když je upravena pouze povinnost jeho souhlas získat.¹⁹⁹

Trochu skepticky se stavím ke ztížení celé procedury osvojení, k prodloužení jednotlivých lhůt a k ještě podrobnějšímu zkoumání konkrétních žadatelů. Plně se ztotožňuji s tím, že je možné dítě svěřit pouze dokonale prověřené rodině, na druhou stranu mám pocit, že to se v pořádku děje již nyní. A je otázka, jak dlouho můžeme nároky zvyšovat a postup osvojení ztěžovat, než překročíme onu mez, za kterou již lidé

---

¹⁹⁶ *Vládní návrh* [online]. 2009- [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW:

<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce->

[storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf](http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf)>.

¹⁹⁷ FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

¹⁹⁸ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 24.

¹⁹⁹ SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 24.

nebudou ochotni jít, nebudou chtít vše podstupovat a naopak takto více dětí bude zůstat bez rodiny.

Závěr

Souhlas s osvojením představuje zajímavou problematiku tohoto institutu. Pro platné osvojení dítěte je jednou ze základních podmínek, ne-li tou nejdůležitější. V kojeneckých ústavech, dětských domovech a dalších zařízeních pomáhajících opuštěným dětem je stále mnoho jedinců čekajících na rodičovskou náruč a láskyplné zacházení. Osvojení znamená možné řešení jak těmto dětem zajistit to, co jim neposkytnou biologičtí rodiče. Významné je však nejenom pro ně, ale i pro dospělé, kteří po dětech touží, avšak ze zdravotních důvodů je nemohou mít.

Je obtížné říci, jaká právní úprava problematiky osvojení, resp. udělení souhlasu s osvojením dítěte, je ta správná. Co je vlastně správné? To může být v různé době pro každého z nás něco jiného. Proto i nalézt úpravu osvojení, proti níž by se nenašel žádný odpůrce, je asi nad síly zákonodárce.

Základní otázka, již je nutné se zabývat v souvislosti s udělením souhlasu rodiče s osvojením, je čí zájem chceme prioritně hájit. Zda je to zájem matky, která své dítě nechce, odloží ho a chce utajit svou totožnost. Nebo zájem nezletilého dítěte, jenž má právo znát své biologické rodiče, svůj původ a minulost. Zda je zájmem dítěte jeho rychlé osvojení, či spíše čas poskytnutý matce, aby neudělala ukvapené rozhodnutí. Je složité odpovědět, zda má pro dítě větší význam vyrůstat v rodině, z níž pochází či v rodině, která nemůže mít vlastní dítě a chce dát lásku cizímu. Zda je lepší čekat a doufat, že se dostane zpět ke svým biologickým rodičům, anebo ho co nejdříve umístit do adoptivní rodiny, což mu umožní snažší začlenění a adaptaci v novém prostředí.

To vše jsou velmi komplikované otázky, na něž se příliš neodvažují odpovědět. Z mého současného pohledu bezdětné osoby se domnívám, že pro dítě je nejdůležitější láska a nikoli biologické pouto. O něm neví, zato lásku vnímá každodenně. Jistě není náhodou, že adoptovaní jedinci často žijí dlouhou dobu ve sladké nevědomosti o svém původu. Milují svou rodinu a zdá se, že vše je tak, jak má být. Najednou se dozví, že jejich biologickým rodičem je někdo jiný a následuje šok, že celou dobu žijí vlastně s úplně cizími lidmi. Přijde mi to absurdní. Jestliže celou dobu cítili rodičovskou lásku, jejich osvojitelé se o ně starali, vychovávali je jako vlastní a dítě samo nepoznává, že by to neměli být jeho rodiče, je to vše podstatnější než stejný genetický základ. Myslím si, že biologické pouto není víc než vztah, který se buduje

mnoho let. Dokazují to mj. i případy biologických rodičů a dětí, kdy přesto, že mezi nimi není žádné soudní rozhodnutí, vztahy nefungují a děti mají blíže k jiným osobám. Není zde sporu o tom, kdo je biologický rodič, síla biologického pouta však nefunguje a dítě má bližší vztah k cizí osobě. Ta mu dá lásku, kterou nedostal od vlastního rodiče.

Podobně se stavím k otázce lhůt, v nichž dítě čeká, zda o něj rodiče neprojeví opravdový či žádný zájem. Mezinárodními dokumenty bylo stanoveno, že souhlas s osvojením dítěte může matka udělit nejdříve 6 týdnů po narození dítěte. Snaží se zamezit ukvapeným rozhodnutím ovlivněným rozrušením z porodu. Stejně tak šestiměsíční lhůta pro projevení kvalifikovaného zájmu, je určená, aby si rodiče v jejím průběhu stihli změnit svůj život a připravit jej na příchod dítěte do rodiny. Obě lhůty jsou nepochybně vedeny dobrým záměrem – ochranou biologické rodiny a biologických rodičů. Ovšem nemyslím si, že je tato ochrana úplně namístě. Pokud rodiče budou mít o své dítě opravdu zájem, projeví ho, i kdyby neměli šest měsíců, ale třeba jen dva.

Přesto všechno, jak už jsem uvedla výše, převažujícím mezinárodně uznávaným názorem je, že primárně podporujeme biologickou rodinu. Dítě má vyrůstat ve své původní, ta pro něj má být tím nejlepším výchovným prostředím.

Je však důležité nezapomínat na to, co všechno jsou zájemci o osvojení nuceni podstoupit, aby byli vůbec zařazeni mezi vhodné osvojitele - dlouhé hodiny psychologických pohovorů, testů, prověřování a zkoumání. Myslím, že pouze skutečná touha po dítěti pomáhá člověku to všechno překonat. Proto mi přijde nespravedlivé tyto lidi předem stavět do pozice horší varianty rodičů pro dítě, než jsou jeho biologičtí, kteří se o něj sice vůbec nezajímají, avšak z pozice biologického pouta jsou chráněni zákonem.

Osvojení a vůbec problematika opuštěných dětí je často na okraji zájmu společnosti. Pak se nemůžeme divit, že je stále ještě mnoho těch, kteří marně čekají na nový domov. Je důležité snažit se, aby se osvojení stalo něčím přirozeným. Stejně tak je třeba postupně změnit rozšířený názor, že “osvojený” znamená něco méně než “biologický”.

Seznam zkratek

ABGB	Všeobecný občanský zákoník (Allgemeines bürgerliches
BGB	Německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch) Gesetzbuch) z roku 1811, ve znění pozdějších předpisů.
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
ÚOLPZS	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. z roku 1896, ve znění pozdějších předpisů.
ZMPS	Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
ZoRP	Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
ZoSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam použité literatury

Právní předpisy

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
2. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Lisitny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších.
9. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
13. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

16. Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů.
17. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
18. Zákon č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, ve znění pozdějších předpisů.
19. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů.
20. Zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení.
21. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.
22. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.
23. Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.
24. Sdělení MZV č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.
25. Sdělení MZV č. 47/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství.
26. Sdělení MZV č. 43/2000 Sb. m.s., Úmluva o ochraně dětí a mezinárodní spolupráci při mezinárodním osvojení.
27. Sdělení MZV č. 34/1998 Sb., Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.
28. Zákon č. 36/2005 Z.z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
29. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., Kodeks rodzinny i opiekuńczy.
30. Bürgerliches Gesetzbuch 1896.

Judikatura

1. Nález Ústavního soudu (I. senátu) ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. I. ÚS 669/02.
Dostupný z WWW:
<<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=15472&pos=1&cnt=1&typ=result/>>.
2. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 415/2005. Dostupný z WWW:
<http://www.ipravnik.cz/cz/judikatura/rozhodnuti-civilni/art_4901/nalezitosti-souhlasu-zakonneho-zastupce-ditete-s-osvojenim.aspx/>.

3. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 8. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005. Dostupný z WWW:
<<http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=31538&searchstr=30+Cdo+2873%2F2005/>>.
4. R VII/1967
5. R 5/77

Odborné publikace

1. ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Linde, 2001. 302 s.
2. HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 586 s.
3. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 2. vyd. Brno : Masarykova univerzita a Doplněk, 2001. 384 s.
4. KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995. 386 s.
5. NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha : Linde, 2004. 159 s.
6. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999. 227 s.
7. ŠVESTKA, J., KNAPPOVÁ, M., DVOŘÁK, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné 3. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. 344 s.*
8. VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967.
9. WINTEROVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 5. vyd. Praha : Linde, 2008. 751 s.

Odborná periodika

1. FICOVÁ, S., CIRÁK, J. Účastníci konania o osvojenie v slovenskej právnej úprave. *Právní rozhledy*. 2009, č. 8, s. 280 an.
2. FRINTA, O. Osvojení (nejen) v návrhu nového občanského zákoníku. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961 an.

3. HADERKA, J. Dopad norem Rady Evropy na moderní rodinné právo. *Právní praxe*. 1994, č. 9, s. 516 an.
4. HOLUB, M. Registrované partnerství? Ani ryba ani rak. *Právní rozhledy*. 2006, č. 9, s. 313 an.
5. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53 an.
6. KOVÁŘOVÁ, D. Právní úprava registrovaného partnerství. *Právo a rodina*. 2006, č. 7, s. 7 an.
7. KOVÁŘOVÁ, D. Rodinné právo v připravované rekodifikaci občanského práva. *Právo a rodina*. 2008, č. 2, s. 15 an.
8. KOVÁŘOVÁ, D. Rodinné právo v připravované rekodifikaci občanského práva (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 3, s. 18 an.
9. KRÁLÍČKOVÁ, Z. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy*. 2005, č. 21, s. 769 an.
10. KRÁLÍČKOVÁ, Z. Nové slovenské rodinné právo. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 7 - 8, s. 46 an.
11. KRÁLÍČKOVÁ, Z. Sbližování a vzdalování slovenského a českého rodinného práva. *Právník*. 2005, č. 2, s. 157 an.
12. KRISTKOVÁ, V. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*. 2005, č. 11, Via Iuris IV/2005, s. 73 an.
13. LUŽNÁ, R. Rodičovská zodpovědnost nezletilého dítěte. *Právo a rodina*. 2007, č. 12, s. 3 an.
14. MACHÁČKOVÁ, L. Právní úprava osvojení v Německu a srovnání s ČR. *Právo a rodina*. 2001, č. 8, s. 11 an.
15. MARTINKOVÁ, J. Rešpektovanie rodinného života podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach. *Právník*. 2005, č. 4, s. 360 an.
16. NEDOROST, L., VĚTROVEC, V. Sociálně-právní ochrana dětí. *Učitel'ské noviny* [online]. 2003, č. 41 [cit. 2009-07-13]. Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=41&rok=03&odkaz=socialne.html>.

17. NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Právo a rodina*. 2009, č. 5, s. 1 an.
18. NOVOTNÁ, V., HOVORKA, D. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 6, s. 5 an.
19. SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 19 an.
20. SEDLÁK, P. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 22 an.
21. WESTPHALOVÁ, L. Možnosti zásahů státu do práv rodičů a dětí – poskytování sociálně-právní ochrany. *Právo a rodina*. 2007, č. 7, s. 19 an.
22. WESTPHALOVÁ, L. Možnosti zásahů státu do práv rodičů a dětí – poskytování sociálně-právní ochrany (2.). *Právo a rodina*. 2007, č. 8, s. 13 an.
23. WESTPHALOVÁ, L. Osvojení v mezinárodním kontextu. *Právo a rodina*. 2006, č. 4, s. 4 an.
24. ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *IPrávník* [online]. 2005 [cit. 2009-06-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_13/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schraneek.aspx>.

Internetové zdroje

1. *ADOPCE.COM - projekt náhradní rodinné péče* [online]. 2002 [cit. 2009-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.adopce.com/beta/adopce/>>.
2. *Adoption.de - Das Informationsportal rund um Adoption* [online]. 1997 [cit. 2009-08-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.adoption.de/>>.
3. *Adoptuj.pl Adopcja - porady, akty prawne, ośrodki adopcyjne*. [online]. 2000-2009 [cit. 2009-08-02]. Dostupný z WWW: <http://www.adoptuj.pl/images/stories/prawo/kodeks_rodzinny_i_opiekunczy_2009.pdf>.
4. *AZ Rodina* [online]. 2007-2009 [cit. 2009-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.azrodina.cz/>>.

5. *Babybox – Statim* [online]. 2004 [cit. 2009-07-08, 2009-7-09, 2009-08-02, 2009-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.babybox.cz/>>.
6. *Britské listy* [online]. 2001-2003 [cit. 2009-07-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/>>.
7. *Bundesministerium der Justiz* [online]. 2009 [cit. 2009-08-08]. Dostupný z WWW: <<http://bundesrecht.juris.de/>>.
8. *ECONNECT - zpravodajství - zprávy* [online]. 2002 [cit. 2009-07-10]. Dostupný z WWW: <<http://zpravodajstvi.ecn.cz/>>.
9. *Elektronická zbierka zákonov* [online]. 1999-2009 [cit. 2009-07-21, 2009-07-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.zbierka.sk/>>.
10. *Fond ohrožených dětí* [online]. 1998 [cit. 2009-07-09, 2009-07-26, 2009-07-28, 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.fod.cz/>>.
11. *GAY.INICIATIVA.CZ* [online]. c2001-2002 [cit. 2009-07-10]. Dostupný z WWW: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php>>.
12. *Hniezdo záchrany* [online]. 2008 [cit. 2009-07-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.hniezdozachrany.sk/Default.aspx>>.
13. *IVF Czech Republic s.r.o.* [online]. 2006 [cit. 2009-09-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.crmzlin.cz/page/100.uvodni-stranka/>>.
14. *Legislativa - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2008 [cit. v průběhu celé práce]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/web-legislativa.aspx>>.
15. *LexDATA* [online]. 2002-2007 [cit. v průběhu celé práce]. Dostupný z WWW: <<http://abonent.lexdata.cz/>>.
16. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2009 [cit. 2009-07-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/>>.
17. *Nadace Naše dítě* [online]. 2009 [cit. 2009-07-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.nasedite.cz/webmagazine/home.asp?idk=175>>.
18. *Náhradní mateřství* [online]. 2008 [cit. 2009-09-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahradni-materstvi.webnode.cz/>>.
19. *Národní informační centrum pro mládež* [online]. 2006 [cit. 2009-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.icm.cz/>>.
20. *Nejvyšší soud České republiky* [online]. 2001 [cit. v průběhu celé práce]. Dostupný z WWW: <<http://www.nsoud.cz/rozhod.php>>.

21. *Nemocnice České Budějovice, a.s.* [online]. 2007 [cit. 2009-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.nemcb.cz/cz/page/57/Utajeny-porod.html?detail=438>>.
22. *Rodina Online - o rodičích, dětech a jak být spolu...* [online]. 1999-2009 [cit. 2009-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=872>>.
23. *Rozum a Cit* [online]. 2005-2006 [cit. 2009-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rozumacit.cz/patronka.html>>.
24. *Sdružení Linka bezpečí* [online]. 2006 [cit. 2009-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/home.asp?idk=393>>.
25. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. 2009 [cit. 2009-07-12, 2009-09-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.nahradnirodina.cz/>>.
26. *Tn.cz* [online]. 2009 [cit. 2009-09-01]. Dostupný z WWW: <<http://tn.nova.cz/magazin/zena/zdravi-a-zivotni-styl/on-line-ptejte-se-na-umele-oplodneni.html>>.
27. *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* [online]. 2009 [cit. 2009-07-12, 2009-07-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.umpod.cz/>>.
28. *Ústavní soud České republiky* [online]. 2006 [cit. v průběhu celé práce]. Dostupný z WWW: <<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>>.
29. *Úvodní stránka - Občanský zákoník* [online]. c2009- [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/uvodni-stranka.html>>.
30. *Vzdělávací institut ochrany dětí* [online]. 2004-2008 [cit. 2009-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.viod.cz/editor/assets/download/osvojeni.pdf>>.
31. *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. 2002 [cit. 2009-07-09]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Babybox>>.
32. *Zákony, věstníky krajů, Evropská unie - Portál veřejné správy České republiky* [online]. 2003-2009 [cit. v průběhu celé práce]. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/_s.155/699/place>.

Resumé

The Matter of the adoption agreement request

The aim of this thesis is to offer a complex view of the matter of the adoption agreement. It may be unbelievable how significant may such an agreement be and what all is changed due to it – the position of the child being adopted, his biological parents, adoptive parents and his whole family as well.

The text is systematically divided into five chapters.

The introductory chapter clarifies the general aspects of the adoption process. It is divided into two parts dedicated to the clarification of the notions for example alternative family care, historical development, sources of the law dealing with adoption and social-legal child protection.

The main part of the thesis is dealt with in the second chapter, it is the process of adoption agreement. It is divided into seven parts concerning the matter of adoption agreement request by adult and non-adult parents, agreement of the child being adopted and various specific cases when for example only one of the married couple or a new partner of the child's parent is adopting. The question of the so-called "straight adoption" is worth mentioning as well – litigant, nonetheless still existing practice of Fond ohrožených dětí (The Foundation for endangered children). Even the figures of custodian and guardian play its role in the adoption process in certain situations and in the case of international adoption even the Office of international legal protection of children does so as well. The interesting issues are also the exceptions from the adoption agreements request (cases when the adoption agreement request is not required from one of the biological parents) or the matter of withdrawal of once given agreement. The final part is dedicated to the time and counting the time concerning adoption and making agreement. The matter of alternative motherhood and the comparison of the Czech legal arrangement to the arrangement of our neighbours is aside – the Slovak Republic, the Federal Republic of Germany and the Republic of Poland.

The process-legal arrangement of adoption is dealt with in the third chapter. It contains two parts dealing with the adoption process itself and individual processes

which are a part of it. The process part of adoption plays its significant role in this matter as it is necessary to keep in mind that all the operations which law connects some result with, come into force not earlier than by the legal power of the court judgement. The adoption does not take part by a contact, nor treaty or oral agreement – everything is in the hands of the court and is done through the court proceeding.

The fourth chapter is divided into two parts. The first one is dedicated to the matter of birth with hidden identity of the mother and baby boxes. This matter entered the mind of the public especially through the connection to the effort to prevent the tragical death of unwanted newborns. In the second part the very controversial topic of the last time is presented: registered partnership and the possibility of adoption – yes or no? On one side, there are the representatives of tolerance and modern point of view of family which can be formed by two people of the same gender. Against them, there are the defenders of the conservative point of view of the child raising and of the importance of the mother and father roles. Who knows...?

Recently very frequently discussed proposal of the new private-legal codex is dealt with in the fifth chapter. The public has been waiting for the new Civil Code for half a century and it is still not clear whether they will live to see it. The present proposal has a long way of passing in Parliament ahead of itself. The time will show whether the adoption arrangement sketched in the work will be acknowledged.

Klíčová slova - Keywords

Souhlas s osvojením - Consent to adoption

Osvojení dítěte – Adoption